S. MEHEDINȚI
ION DONGOROZI

ROMÂNIA

PENTRU CLASA III-A PRIMARĂ

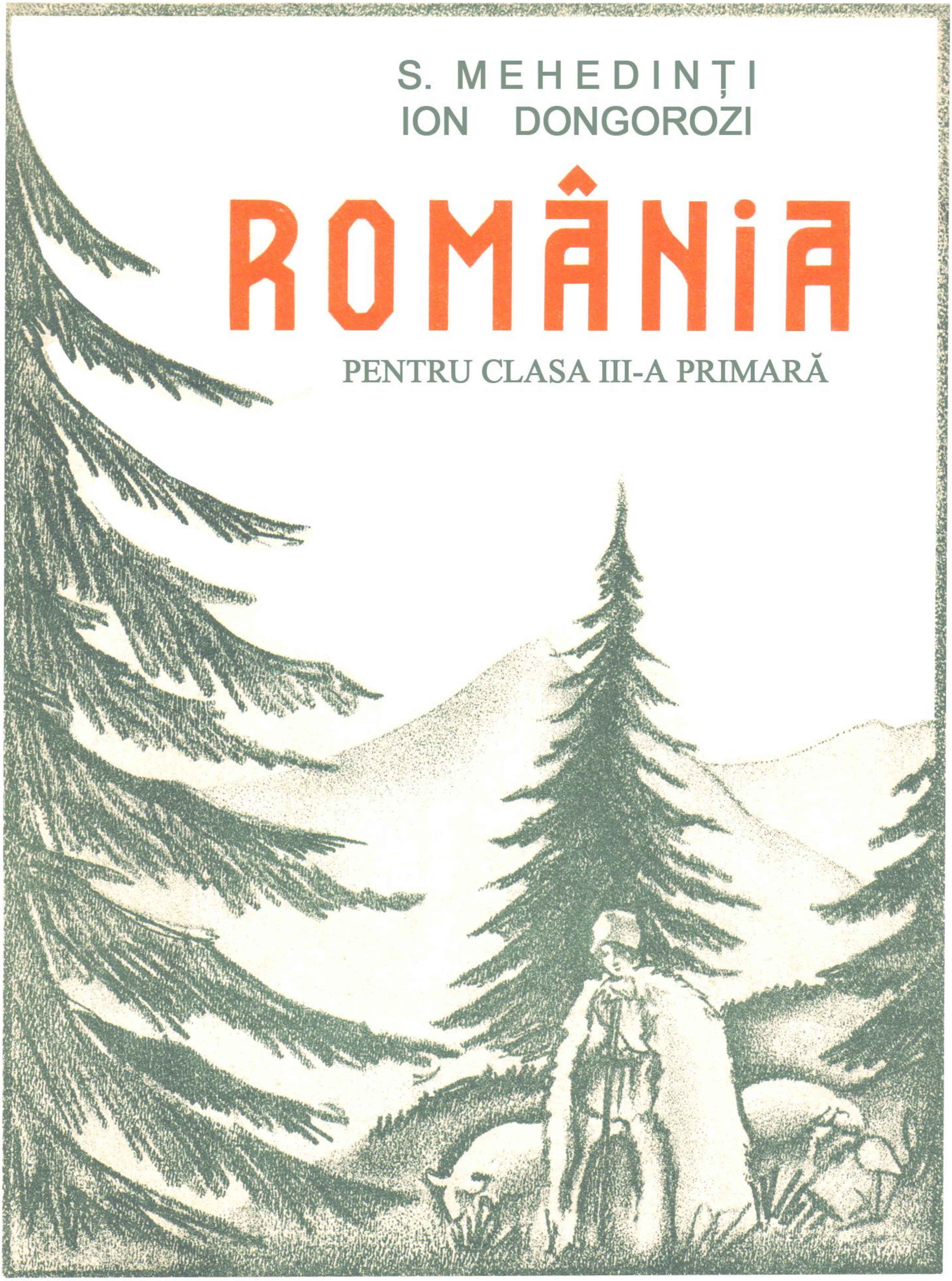

Aprobată de Ministerul Instrucțiunii și Cultelor.
EDITURA SCRISUL ROMÂNESC - CRAIOVA

S. MEHEDINȚI
ION DONGOROZI

ROMÂNIA

PENTRU

CLASA III-a PRIMARĂ

MOTTO:
”Pentru Românii de pretutindeni”

APROBATĂ DE MINISTERUL
INSTRUCŢIUNII ȘI CULTELOR

Taxa timbrului
didactic de 5 % pentru
acest manual s'a plătit direct
Casei Corpului didactic
Conform deciziunei No. 4684/1927.

EDITURA ”SCRISUL ROMÂNESC”, CRAIOVA.
27232. 15. 31. I.

Notă explicativă asupra ediției:

Acest material nu este un facsimil ci o reproducere a manualului “ROMÂNIA pentru clasa III-a primară” din anul 1931, prin mijloace moderne de lucru: scanare, prelucrare și aranjare a textului, prelucrare și îmbunătățire a imaginilor, etc.

Editarea manualului face parte din proiectul ȘCOALA ROMÂNEASCĂ – inițiat de APCA, oraș FIENI, DB.

Proiectul își propune înțelegerea actului educațional la români de-a lungul timpului.

Realizarea obiectivului acestui proiect vizează pe toți oamenii interesați de istoria învățământului românesc și în special pe cadrele didactice și specialiştii în domeniul educației.

Cititorii dornici să pună câte o cărămidă la împlinirea obiectivului pot sprijini proiectul:

1. Cu manuale școlare sau cărți, studii, articole, etc., referitoare la învățământul românesc și tot ce a putut interacționa cu el în decursul anilor;
2. Sponsorizări sau donații;
3. Direcționarea celor 2% din impozitul pe salariu sau profit.

Nădăjduim în ajutorul lui Dumnezeu pentru rodnicia acestui demers !

Asociația Pentru Cultură Alfa, Fieni, jud. Dâmbovița
CONT BCR – RO77RNCB0129122962010001
www.asociatia-pentru-cultura-alfa.ro/blog
asociatia_alfa@yahoo.ro
0729 386 937

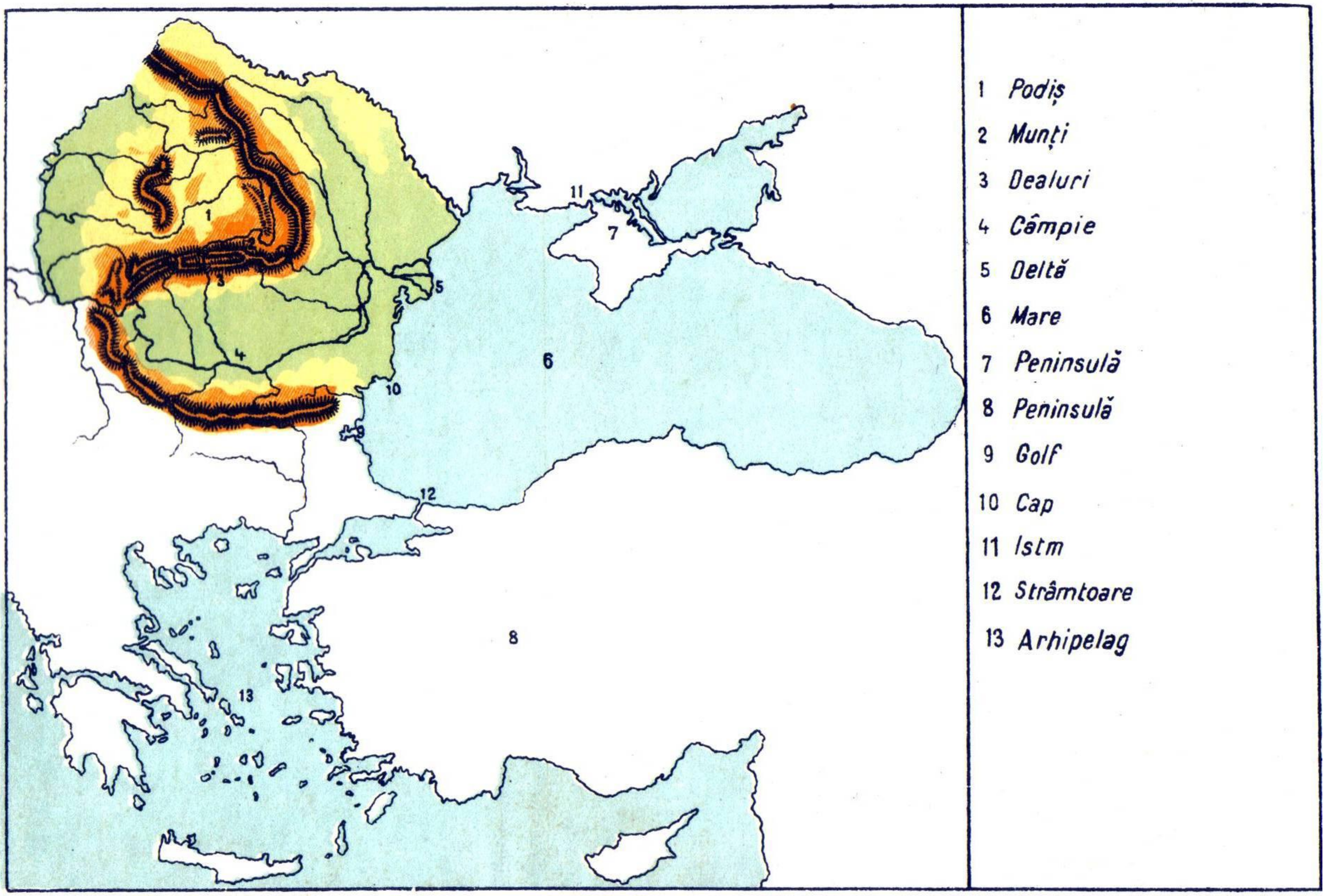

1 Podiș
2 Munți
3 Dealuri
4 Câmpie
5 Deltă
6 Mare
7 Peninsulă
8 Peninsulă
9 Golf
10 Cap
11 Istm
12 Strâmtoare
13 Arhipelag

MEHEDINȚI CL. III

ŢARA NOASTRĂ

I

La începutul anului şcolar [1]

Astă vară, *ziua erà mai lungă decât noaptea.* Soarele puteà să dogorească bine pământul şi să încălzească chiar apele, aşà că erau bune de scăldat, iar semănăturile pe câmp şi poamele în grădină se coceau pe încetul.

(Şcolarii să povestească ce au văzut în timpul verii în satul sau oraşul lor: Când porneau părinţii lor la lucru ? Care munci se fac în partea locului?.... precum şi alte amănunte ale traiului, în legătură cu *lungimea zilei de vară*, apoi cu *scăderea* ei spre toamnă).

Acum, în Septemvrie, când începem iarăşi şcoala, *ziua e aproape deopotrivă cu noaptea,* dar se simte cum scade ziua, iar *noaptea se lungeşte mereu.* Pământul începe a se *răci*; peste noapte se acoperă cu *brumă*; apele se răcesc; frunzele se îngălbenesc şi cad, iar rândunelele, berzele şi cocoarele pleacă.

Pe măsură ce soarele se mută pe cer, răsărind în fiecare dimineaţă tot *mai spre miazăzi,* ziua scade.

Şcolarii să însemneze în ce loc răsare soarele la începutul anului şcolar (să zicem în dreptul unui pom). Apoi să însemneze în aceiaşi zi, locul unde apune (pela mijlocul lui Septemvrie, când ziua este aproape deopotrivă cu noaptea).

In săptămânile următoare, când e senin, să bage de seamă că *soarele răsare şi apune tot mai spre miazăzi, iar umbra la amiază se lungeşte.*

După ce trece *toamna,* începe *iarna,* iar *ziua scade mereu până la vacanţa Crăciunului.*

---

[1]) Se împlinește un an, decând elevii au aflat de *punctele cardinale.* Acum li se reamintesc, adăugându-se observarea că numai două stau pe loc: **miazăzi** și **miazănoapte,** iar **răsăritul** și **apusul** se mută mereu în zare, apropiindu-se spre iarnă de miazăzi, iar vara de miazănoapte, cum știu chiar oamenii fără carte. – Pentru a prinde dragoste de geografie și de excursii, elevii trebuie să lege mereu **Cartea de Geografie** de **Intuiția** naturii. – Privirea hărții și a naturii să nu lipsească în nici o lună a anului.

(Școlarii vor ceti numai rândurile tipărite cu litere mai mari).

Pământul se răceşte de tot, apele înghiaţă, frunzele, câte au mai rămas verzi înghiaţă şi cad, ploaia se preface în ninsoare, vitele caută adăpost, omul se îmbracă în haine groase şi are nevoie de hrană mai multă; dar nu poate munci destul, căci spre ajunul Crăciunului, *numai 8 ceasuri se poate lucrà la lumina soarelui;* — altfel trebue să aprindă lampa.

Dacă socotim bine, vedem că *viaţa omului* şi a tuturor vietăţilor, ba chiar şi înfăţişarea pământului, a apelor, a pădurilor şi a semănăturilor, *atârnă de mutarea soarelui pe cer*.

Deacea, e bine să luăm seama cum soarele îşi schimbă locul în fiecare săptămână şi lună.—Strămoşii noştri arătau mare cinste soarelui. Ii ziceau „Sfântul Soare”).

Observare. — Din Septemvrie şi până la Crăciun, şcolarii să bage de seamă:

1. Mutarea răsăritului şi apusului tot mai spre miazăzi
2. *Umbra* pomilor, a caselor, a gardurilor... (măsurate la amiază) *se lungeşte mereu.* — Să înfigă anume un băţ în curtea şcoalei şi să-i măsoare umbra din Septemvrie până la Crăciun, tot la ora 12.
3. *Soarele face pe cer un drum (arc) tot mai scurt şi mai aproape de pământ.* La ora 12, în timpul iernii, nu este nevoie să ridici capul, ca să vezi soarele.
4. Şcolarii să fie cu luare aminte la punctele cardinale şi să se deprindă în excursii a le aflà singuri [2]),

---

[2]) In orice loc, când nu-i soarele pe cer, poţi ghici unde este el, după anumite semne.

a) Ca să afli răsăritul, vezi unde e aşezat altarul bisericilor; în casă, cauţi unde e peretele pe care stau **icoanele**.

Dacă ai aflat răsăritul, ştii că **apusul** se află tocmai împotriva lui.

b) Când ştii răsăritul şi apusul, dacă întinzi mâna stângă spre răsărit, iar dreapta spre apus, ai în faţă **miazăzi**—Poţi ghici unde vine miazăzi şi după aşezarea caselor: cele mai multe sânt aşezate (mai ales la munte) cu faţa spre miazăzi. Grădinarii deasemenea pun stratele de răsad, acoperite cu geam, tot cu faţa spre miazăzi.

c) In pădure afli unde e miazănoapte, cercetând trunchiul copacilor. Spre miazăzi (către soare) e uscat; spre miazănoapte e mai umed şi deci coaja se acoperă cu muşchiu.—Tot aşa şi casele: spre miazănoapte au de obicei un perete orb, adică fără ferestre.

Dar chipul cel mai nimerit pentru a afla unde vine miazănoapte şi miazăzi e **busola**. E o cutiuţă cu un ac ce stă cumpăniş pe vârful unui alt ac mai mic. Vârful **alb** se îndreptează totdeauna către **miazăzi** (spre soare), iar vârful negru arată totdeauna spre **miazănoapte**.— Dacă întinzi mâna stângă spre miazănoapte, iar cea dreaptă spre miazăzi, ai în faţă răsăritul, iar în spate apusul.

Faţa pământului

a) Locuri netede

Plecând dela şcoala noastră, cel dintâi loc deschis, unde faţa pământului e netedă, se chiamă....[3]). Acolo poţi alergà în voie, fără prea multă oboseală. E loc de jucat mingea.

1. **Câmpie**.—*Un loc neted, unde ochiul vede până departe şi pe care poţi merge mai multă vreme, fără să sui şi fără să cobori, se numeşte* **câmpie** *sau* **şes**.

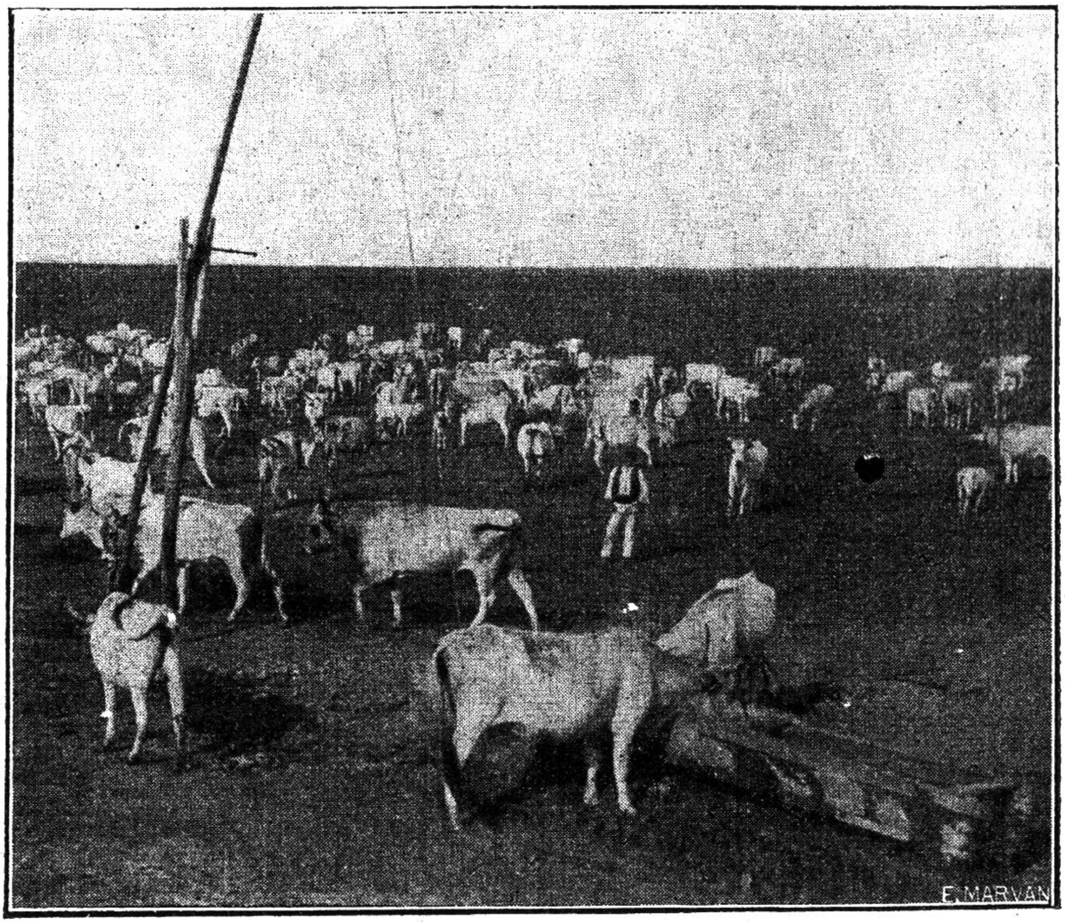

Vederea unei câmpii. In faţă, un uluc, unde se adapă vitele; în zare, loc neted peste tot.

Toamna, câmpul este de obiceiu *negru*, fiindcă ţărâna e răscolită de plugurile ce au eşit la arat.

Peste *iarnă*, câmpia e *albă*, fiind acoperită cu *ninsoare*. Către *primăvară*, câmpia *înverzeşte*, îndată ce răsar semănăturile şi iarba.

Iar în toiul *verii*, când grâul şi alte semănături se coc, câmpia e *galbenă*.

De obiceiu, şesul e arătat pe hartă văpsit cu *verde*

---

[3] Fiecare şcolar va scrie în cartea sa, numele câmpului sau şesului mai apropiat de şcoală.

(ca şi cum l-am privi la începutul primăverii, când iarba înverzeşte faţa pământului).

Pe câmpie, *drumul* merge de obiceiu în *linie dreaptă.*—Când priveşti până în zare, ţi se pare că el se îngustează (dacă e un drum de fier, ţi se pare că *şinele* se apropie una de alta!). Stâlpii de telegraf par tot mai mici; copacii tot aşà[4])...

Ce face apa de ploaie pe câmpie?

Apa de ploaie sau cea eşită din *topirea zăpezilor*, pe *câmpie nu se poate scurge uşor*. Dar fiindcă şesul nu-i neted chiar ca o masă, ci are şi unele scobituri, apa se adună acolo şi face *bălţi*.

2. **Balta**.— *Apa stătătoare, adunată într'o scobitură de pământ puţin adâncă, se numeşte* **baltă**.

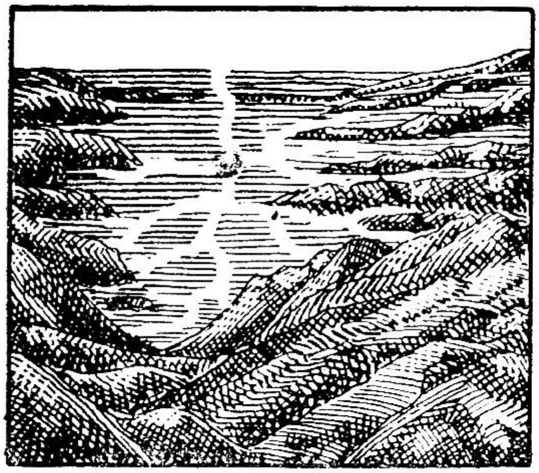

Vederea unor pârae ce se adună în şes şi fac împreună un râu.

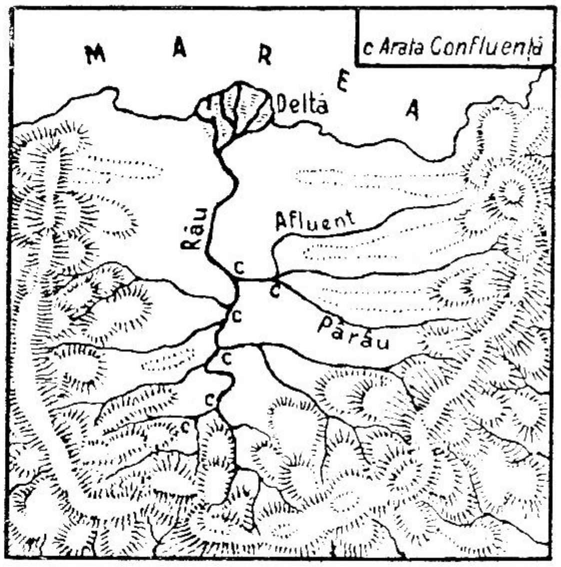

Vederea aceloraş pârae (în hartă).

Pe hartă putem arătà marginele unei bălţi, cum arătăm şi planul unei case: măsurăm toate părţile şi le facem deopotrivă de mici.

Apa de baltă nu-i bună de băut. Doar vitele o pot beà. Pentru om e nesănătoasă. In schimb, balta e bucuria raţelor şi a gâştelor, care se hrănesc cu ierburi şi vietăţile mărunte din apă.

De unde beau apă oamenii dela şes?

Ei sapă puţuri adânci. Apa de ploaie intră în pământ, se strecoară prin ţărână, se curăţă de orice murdărie şi ajunge tot mai curată, cu cât coboară mai mult. Deaceea, cu cât *puţul e mai adânc* (şi ferit de apele murdare dimprejurul lui), *cu atâta apa e mai bună*.

---

[4]) Vezi bucata de cetire : **Viața omului pe șes**

Când apa e mai aproape de faţa pământului, puţul are *cumpănă*; când e adânc, se scoate apa cu *funia* ori cu *lanțul,* de care trage un cal...

Apa *de ploaie* sau cea ieşită din *topirea zăpezilor, câtă nu intră în pământ şi nu se adună în chip* de bălţi, *curge domol* spre partea unde e şesul mai plecat. *Apa curge şerpuind* (adică cotind când la dreapta, când la stânga, cum fac şerpii); — Când plouă mult, se fac mulţime de pârae şi pârâiaşe. Şanţul şoselelor se preface atunci în pârău.

3. **Pârău**. - *O apă curgătoare, puţin adâncă şi puţin lată, se numeşte* **pârău**.

Pârăul e aşa de îngust, că poţi sări din fugă peste el, fără să te uzi. De obiceiu se aşează în curmezişul pârăului o *scândură* sau un *trunchiu de copac,* adică se face o *punte*.

Vederea unui râu (apa curge încotro arată săgeata).

In calea lui, un pârău se poate întâlni cu alte pârae şi atunci ele fac împreună o apă *mai lată şi mai adâncă.*

4. **Râu**. - *O apă curgătoare, mai adâncă şi mai lată decât un pârău, se numeşte* **râu**.

Peste râu, dacă nu-i pod, nu poţi trece fără a te udà. Cine vrea să treacă prin apă, alege locurile unde apa e mai împrăştiată, adică mai *revărsată* şi mai puţin adâncă. Astfel de locuri se cheamă *vaduri*. Dar, de obiceiu, peste râuri se aşează *poduri* (de lemn ori de piatră) sau *poduri umblătoare*. Acestea sânt un fel de luntri, care lunecă în lungul unui odgon de sârmă, ducând dela un mal la altul oameni, vite şi chiar căruţe încărcate cu mari poveri.

Apa pâraelor şi a râurilor, curgând mereu, *roade* faţa pământului (cum roade uneori apa de ploaie chiar şanţul şoselelor). — *Scobitura* pe unde curge apa, *nu e dreaptă* ca un *uluc*, ci face cotituri, fiindcă nici apa nu merge drept, ci şerpueşte.

Pod plutitor (peste Olt).

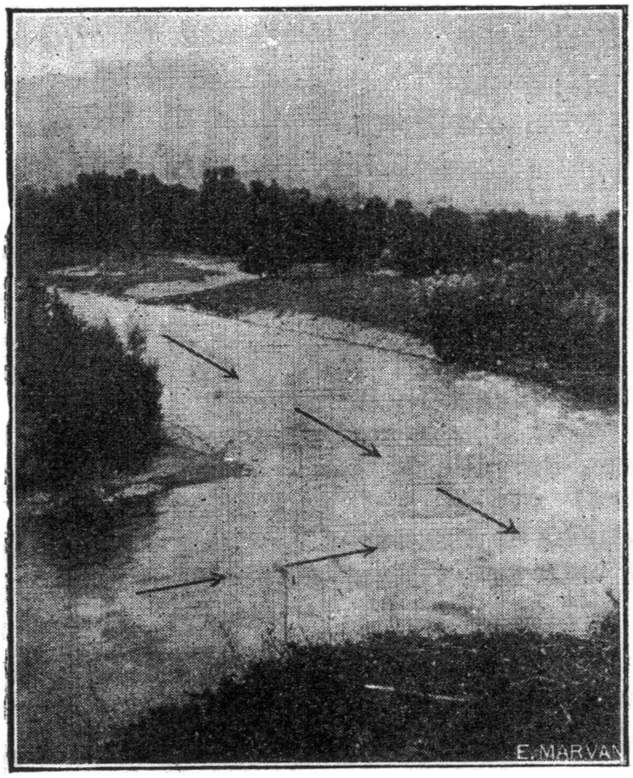

Confluenţă (Săgeţile arată încotro curge apa; locul unde se unesc, se numeşte confluenţă).

5. **Albie**.—*Scobitura lunguiaţă şi şerpuită prin care curge apa unui pârău sau râu, se numeşte* **albie**.

6. **Maluri**. — *Marginile albiei unui pârău sau ale unui râu, se numesc* **maluri**.

Când ne aşezăm cu faţa încotro curge apa unui râu, malul dinspre mâna stângă se cheamă *mal stâng*, iar cel dinspre mâna dreaptă se cheamă *mal drept*.

7. **Confluenţă**.— *Locul unde se întâlnesc două ape*

curgătoare, se numeşte **confluență**.

8. **Afluent**.— *Un pârău sau râu, care se varsă în altul mai mare, se cheamă* **afluent**.

Pâraele le arătăm în chipul unei linii şerpuite.

După cum o baltă arată pe hârtie chipul *micşorat* al bălţii adevărate, tot aşà linia depe hartă, care închipueşte râul, arată micşorate toate cotiturile râului adevărat,

(Şcolarii să se deprindă a desenà pe hârtie, chipul unui pârău făcut de ploaie sau de apa vărsată pe încetul din cană).

Fiindcă şesurile sânt netede, pâraele, cât şi râurile lor, curg încet şi fac o *mulţime de cotituri.*

Pe şesul cel mai dinspre apusul ţării curg 3 râuri, ca trei fraţi cu acelaş nume. Ele se cheamă *Crişul.* Apele lor abià înaintează şi fac o mulţime de *ocoliri.* După ce se întâlnesc tustrele Crişurile, ele se varsă într'un râu şi mai mare *Tisa,* bogată şi ea în cotituri, căci apele sale sânt şi mai leneşe, pământul fiind pe acolo foarte neted. — Crişul este *afluentul Tisei.*

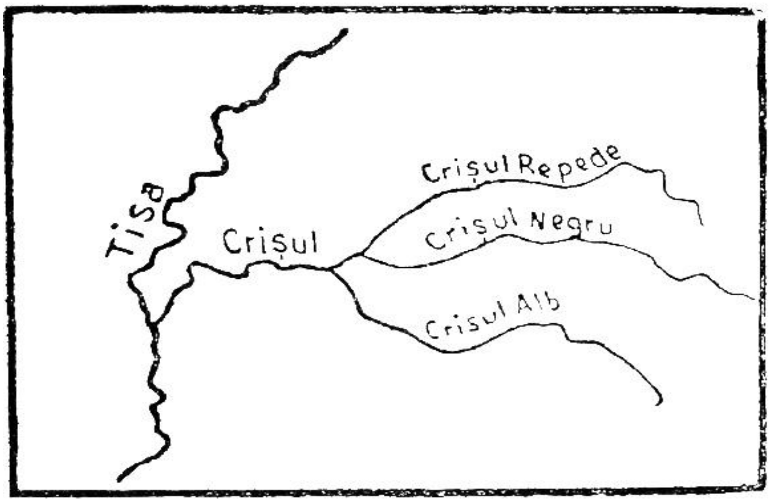

Prin mijlocul şesului dela răsărit curge iarăşi un râu cu multe şerpuituri, care se cheamă *Ialomiţa.*

9. **Fluviu**.— *Râurile cele mari de tot se numesc* **fluvii**.

Peste fluvii e mai greu de trecut decât peste râu. Ele sânt aşà de *adânci*, că nu numai omul, ci o casă înaltă sau chiar un copac s'ar cufundà, fără să i se mai vadă vârful. Apoi sânt şi foarte *late*. Deaceea, peste fluvii rar de tot se aşează *poduri*; trecerea se face de obiceiu cu *luntrea* sau cu *vaporul*.

Spre marginea de miazăzi a ţării noastre, curge fluviul *Dunărea,* o apă nu se poate mai falnică. Străbunii noştri o socoteau că e *apă sfântă*. Ei nu plecau la răsboiu, până ce nu beau apă din Dunăre.

Fluviile de obiceiu se arată pe hartă cu 2 linii, care închipuesc depărtarea celor două maluri.

Viaţa apelor. — Apele *trăesc* şi *mor*, cum trăesc şi mor ierburile, copacii, animalele şi oamenii.

Aţi văzut ce repede curg pârâiaşele făcute de ploaie ? Indată ce încetează ploaia, ele scad şi apoi se usucă de tot. *Au murit.*

Dar nu numai pâraele făcute de ploae mor, ci uneori seacă, adică mor, chiar pâraele care curg mai din plin. Vara, când e cald tare, soarele usucă pământul, apa scade (ca şi cea pusă într'o căldare la foc), iar dacă ploaia întârzie, unele râuri pier cu totul, adică *albia lor rămâne uscată* — ca un drum părăsit, pe care nu mai umblă nimeni.

Bălţile tot aşà: vara, pe vreme de secetă, scad-scad mereu, până ce pier câteodată cu desăvârşire, ca o farfurie din care apa a pierit, prefăcându-se în *abur*.

Atunci *peştii, racii, scoicile* şi alte vietăţi, care trăesc în apa bălţilor şi a râurilor, *mor*, iar altele se înfundă în *nomol* şi aşteaptă până ce plouă iarăşi.

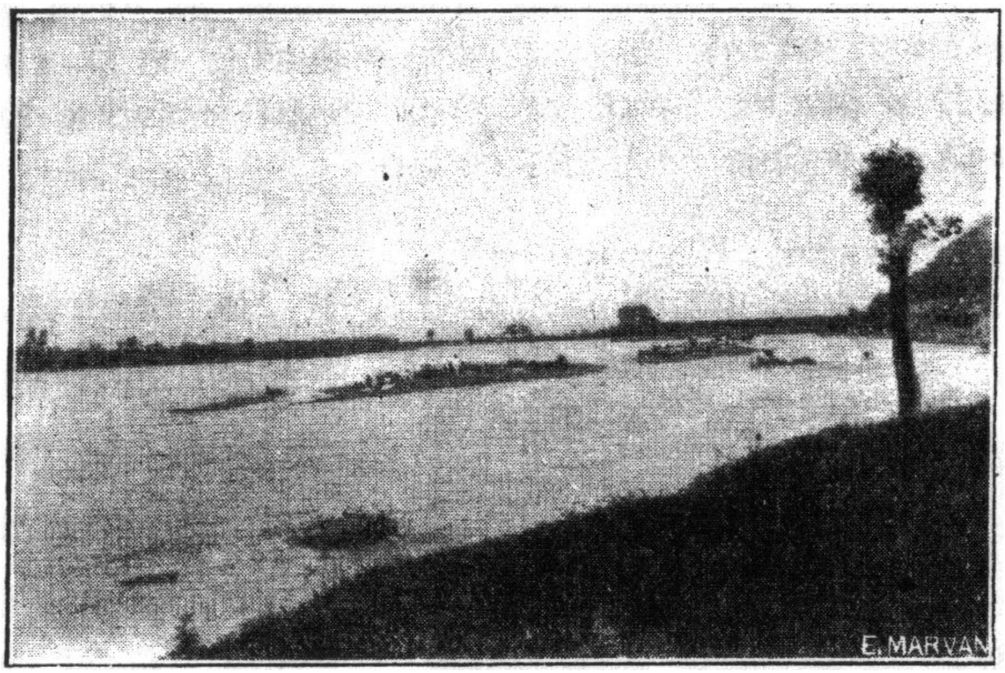

Vederea unor ostroave.

10. **Insulă**.—Fluviile sânt uneori atât de late, că *apa* nu mai poate curge într'o singură albie, ci se împarte în două sau mai multe braţe, care apoi se unesc iarăşi, cuprinzând la mijloc întinderi de pământ uscat, cu iarbă sau păduri pe ele.

O bucată de pământ, ocolită de apă din toate părţile, se cheamă ostrov sau **insulă** [5]).

---

[5] Vezi la urmă bucata de cetire: **Ostroave în Dunăre**.

b) **Locuri care nu-s netede.**

11. **Movilă.**—Câmpia nu e netedă chiar ca o masă.

Şoarecii, ca să-şi facă adăpost călduros pentru iarnă, sapă găuri în pământ, iar ţărâna o aruncă afară, ridicând nişte grămăjoare ce se numesc *moşoroae*.

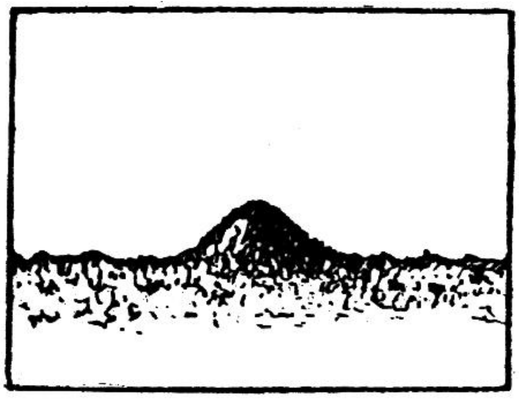

Movilă (vedere).

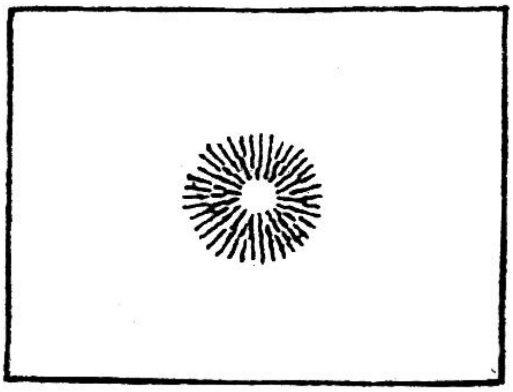

Movilă pe hartă.

Fiindcă şesul e neted, oamenii fac şi ei grămezi de pământ, ca să arate unde e hotarul moşiei lor.

*O grămadă de pământ, în chipul unui moşoroiu (*adică *rotundă), dar mai înaltă, se cheamă* **movilă**.

12. **Coline.**—Nu numai oamenii fac ridicaturi de pământ pe

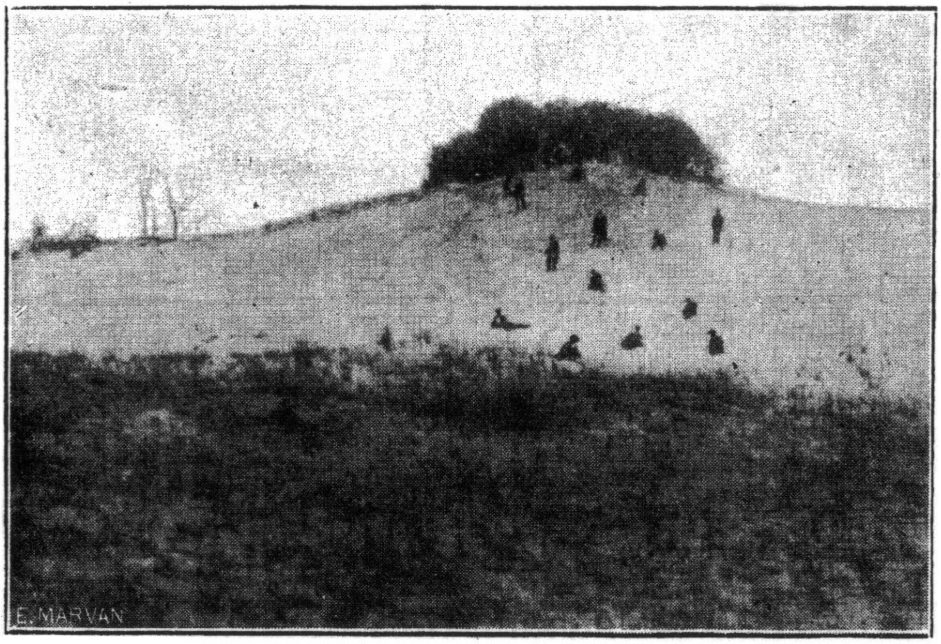

Colină de nisip, arătând cum valul de nisip dă năvală peste o pădure, înnecând copacii. — După înălţimea oamenilor care stau în picioare, se poate preţui înălţimea colinei.

câmpie. Iarna, când ninge domol, zăpada se aşează *netedă* ca o saltea, acoperind tot şesul şi ocrotind semănăturile de frig.

Când e *vifor*, adică ninsoarea e spulberată de vânt, se ridică uneori un fel de *grămezi lungi,* în chipul valurilor, şi înalte de mai multe staturi de om. Iar grămezi de acestea face vântul nu numai din zăpadă, ci şi din *nisip*. (Unde e mult nisip, vântul, bătând mereu dintr'o parte, mână nisipul înainte şi-l ridică mai sus decât casele şi chiar decât copacii).

O ridicătură de pământ lunguiaţă (în chipul valului) şi mai înaltă decât movila, se cheamă **colină**.

Pe hartă, colinele se arată în felul unor omizi păroase.

13. **Deal**.—Uneori găseşti ridicături de pământ mai înalte decât colinele. — Pe o movilă te sui în câţiva paşi, adică în câtevà *secunde*; pe o colină în câtevà *minute*.

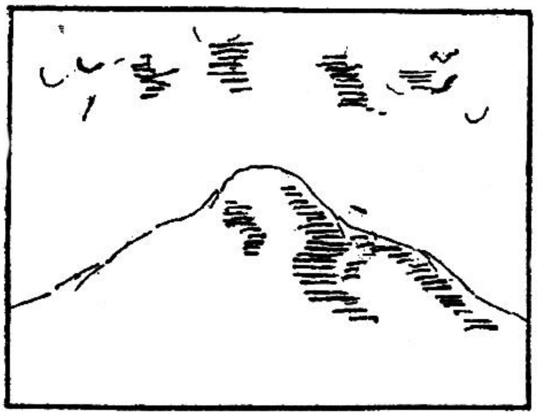

Vederea unui deal.

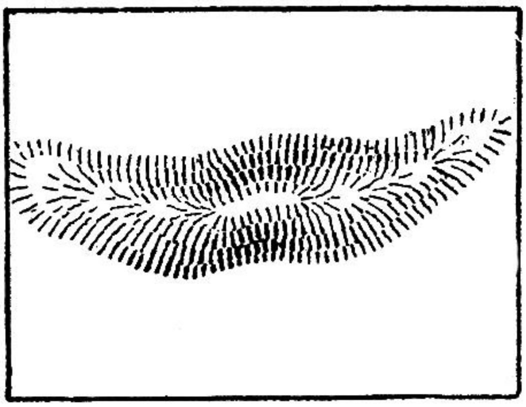

Desemnul unui deal.

Sânt însă ridicaturi de pământ tot lunguieţe, ca şi colinele, dar e greu mai de urcat deasupra lor. Iţi trebuie uneori aproape un *ceas* de suiş.

O ridicătură de pământ lunguiaţă, dar mai înaltă decât colinele, se numeşte **deal**.

14. **Culme**. — *Spinarea lunguiaţă a unui deal se cheamă* **culme**.

15. **Vârf**.— *Dacă dealul nu e tocmai lunguieţ, ci se isprăveşte deasupra cu un ascuţiş, se cheamă că s'a isprăvit cu un* **vârf**.

16. **Poale**.—*Marginea de jos a dealului, unde începe şesul, se numeşte* **poale** *(cum ar fi poalele unei haine, care se târăşte pe pământ)*.

17. **Coastă**.—*Povârnişul dealului, din culme până la poale, se cheamă* coastă *(cum ar fi coasta unui animal culcat pe şes* [6]*)*.

Dealul pe hartă. Pe hartă, dealurile se arată cu cafeniu (deschis), deoarece au unele râpi goale, unde se vede ţărâna puţin roşcată sau cafenie. De obiceiu dealurile, ca şi colinele, sânt *lunguieţe* şi par pe hartă ca nişte *omizi păroase*. Drumul se înfăţişează ca o linie cu multe cotituri.

18. **Munte**. — In unele locuri sânt ridicături de pământ mai înalte decât dealurile; sânt atât de înalte, încât ţi se pare că vârful lor e aproape de cer.

Înălţimile cele mai mari depe faţa pământului se numesc **munţi**.

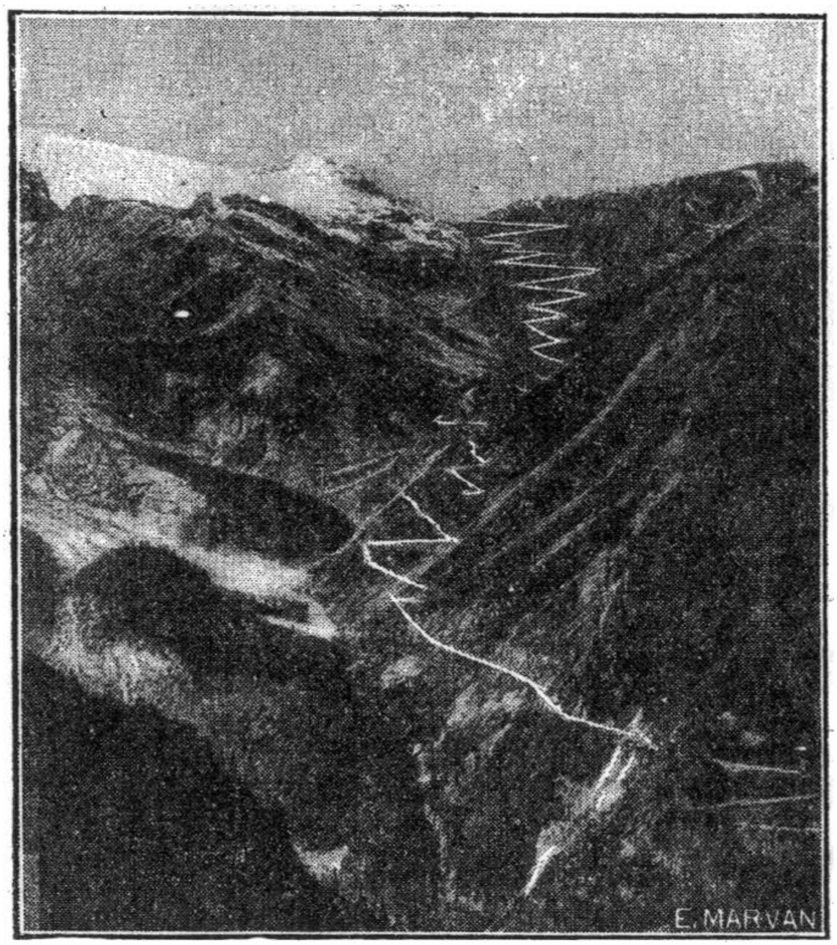

Vederea unui munte cu o cărare plină de cotituri.

---

[6]) Vezi bucata de cetire: **Viaţa omului pe dealuri**.

Mersul pe munte e mai greu decât pe deal. Drumul face mereu *cotituri*, iar dela un loc nu mai sânt drumuri, ci numai *cărări înguste* sau *poteci de picior*. Căruţele nu pot urcà mai sus; călătorul se slujeşte de cai sau de măgari; spre vârf, unii munţi sânt aşà de ascuţiţi, că numai caprele sălbatice se mai pot căţăra, sărind din stâncă în stâncă. In sfârşit, unde coasta muntelui e dreaptă ca un zid, numai păsările pot ajunge.

Pe vârful unui deal poţi sosî într'un ceas, două. Iar ca să te sui până în vârful munţilor îţi trebuie o zi sau chiar mai *multe zile* de urcuş.

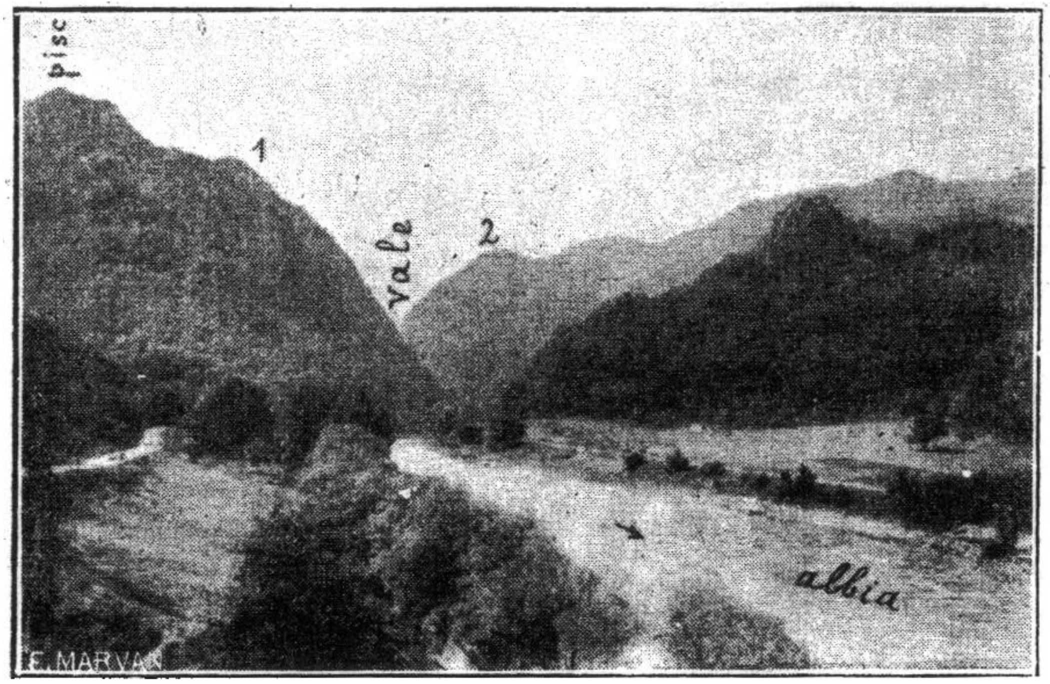

Munţii prin care trece Oltul făcând o vale.

Pe hartă munţii se arată, ca şi dealurile, în chip de omizi păroase; culoarea e tot *cafenie*, dar mai închisă, având muntele mai multe râpi goale şi multe stânci, neacoperite de iarbă sau de copaci.

Ca şi dealurile, munţii au o *spinare* sau o *culme*; au mai multe *coaste* sau *povârnişuri*, iar jos *margini* sau *poale*.

19. **Pisc** —De obiceiu, dealurile au culmea destul de domoală. Munţii însă, au uneori pe culme nişte vârfuri foarte ascuţite.

Vârful ascuţit al unui munte se numeşte **pisc**.

20. **Podiş**. —Uneori, pe *vârful* dealurilor sau al muntelui, locul e destul de neted, aşà că se poate asemănà cu un şes.

Şesurile înalte se numesc **podişuri** *sau* **plaiuri**.

21. **Pas sau trecătoare**. — Călătorul, când trece peste un munte, nu se urcă peste culmea cea mai înaltă sau pe pisc, ci potriveşte să

treacă printr'o *curmătură* mai adâncă, spre a nu obosi suind prea mult. (E întocmai ca şi cum ai căutà să sai peste un zid, pe unde e mai surpat.).

Crestătura cea mai adâncă a unui munte, pe unde trece drumul depe o coastă pe cealaltă, se numeşte **pas** *sau* **trecătoare**.

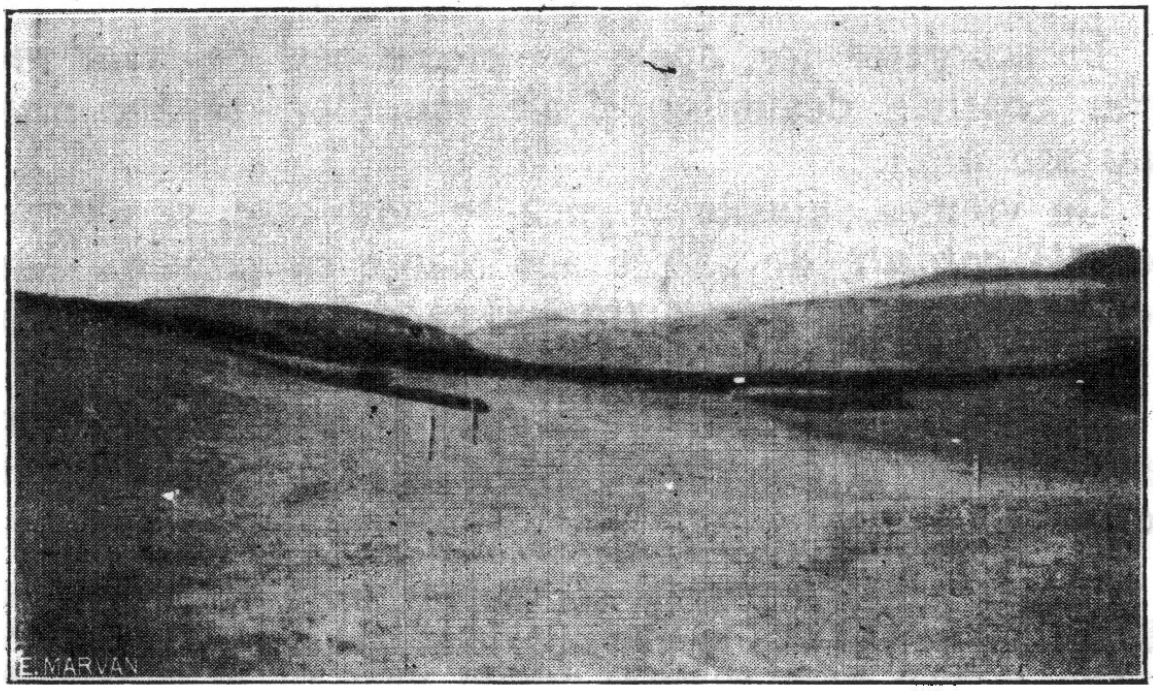

Podişul Bucegilor.

In figura dela pag. 13 se vede cum drumul (linia albă) face cotituri şi scăpată peste culmea muntelui, tocmai pe unde e ştirbitura mai adâncă. Acolo e pasul [7]).

Ce face apa de ploae pe dealuri sau pe munţi?

Pe şes, apa de ploaie sau de zăpadă stă locului sau se mişcă domol de tot, adunându-se în locuri mai scobite, ca să facă *bălţi*. Cea care nu se scurge, se preface în *aburi* şi *nori*, iar o parte intră în pământ, ca să hrănească *puţurile*.

Pe deal şi pe munte, faţa pământului fiind plecată, *apele se scurg repede.*

Dar şi acolo o parte intră în pământ. Aceea coboară tot mai jos și, dacă se adună mai multă la un loc, ese la iveală, făcând un mic firicel de apă limpede.

---

[7]) Vezi bucata de cetire: **Viaţa omului la munte**.

Isvor. — *Locul, unde apa ese afară din pământ, se numeşte* **isvor**.

Apa unui isvor, curgând la vale, întâlneşte apa altor isvoare şi astfel, adunându-se mereu, fac o cureluşă de apă tot mai lată sau un pârău, — cum fac şi pe şes apele de ploaie.

In scurgerea lor, apele de ploaie sau de isvor rod mereu coastele dealurilor şi ale munţilor, săpând nişte *uluce* sau *albii*.

Cu vremea, ulucile acestea *se adâncesc*, *se lărgesc* şi capătă *cotituri*, de oarece apa merge ca şarpele: când la dreapta, când la stânga (rozând când într'o parte, când în alta şi cărând ţărâna şi pietrele tot mai la vale)

22. **Vale**.— *Scobiturile adânci şi lungi depe coastele dealurilor şi ale munţilor, se numesc* **văi**. (Vezi o vale la p. 14).

Cum se adună râurile (la confluență), tot aşà se adună şi văile, dechizându-se una în alta şi făcând *văi lungi* de tot, care trec printre mulţi munţi şi multe dealuri, până ce es în cele din urmă la şes.

23. **Basin**. — *Ţinutul, de unde un râu îşi adună apa sa, se numeşte basinul lui.*

Un râu poate să primească zeci şi sute de râuri mai mititele, curgând prin zeci şi sute de *văi*. (Vezi la pag. 6 basinul unui râu, înconjurat de dealuri).

In figura dela pag. 17 se vede cum în râul Argeş se adună o mulţime de alte râuri, după cum se adună ramurile spre un trunchiu.

Unde se adună apele râurilor?

Apele curgătoare se varsă unele în altele, (adunându-se ca ramurile unui copac spre trunchiu, apoi toate se varsă într'o apă, ale cărei maluri nu le mai poţi cuprinde cu ochii, aşà e de *lată*.

Apele acestea mari de tot, nu *mai curg*, ci stau locului.

24. **Mare**.— *O apă stătătoare şi lată, cât n'o cuprinzi cu ochii, se numeşte* **mare** *sau* **ocean**.

Unele mări sânt grozav de *adânci*. Dacă ai cufundà în ele chiar muntele cel mai înalt, nu i s'ar mai zări nici vârful!

Peste mări nu se mai poate face pod. Ca să treci dela un mal la altul, trebue să te sui pe corabie ori pe vapor. Adesea ori *pluteşti* zile şi săptămâni întregi, fără ca să vezi, altceva decât cerul *sus,* iar jos apa *limpede* ca lacrima, dar *sărată și amară,* așà că ai muri de sete dacă n'ai luà apă dulce la plecare. Acum peste mări, putem trece și cu aeroplanul[8]).

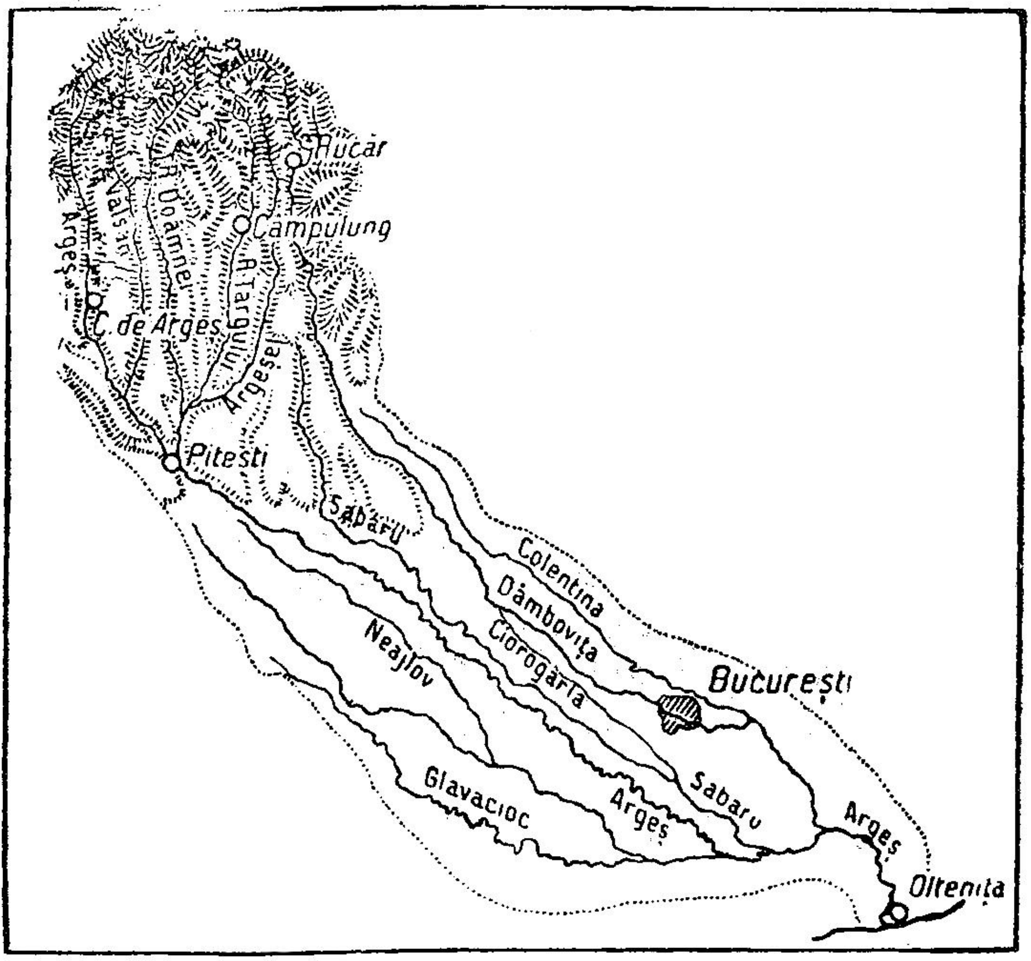
Rucăr
Câmpulung
Argeş
Vâlsan
R. Doamnei
R. Târgului
C. de Argeş
Argeşel
Piteşti
Sabaru
Colentina
Dâmboviţa
Ciorogârla
Neajlov
Bucureşti
Sabaru
Glavacioc
Argeş
Argeş
Olteniţa

Pe hartă, marea e vopsită cu culoare *albastră*, fiindcă apa adâncă și limpede a mării e albastră aproape ca cerul senin [9]).

25. **Peninsulă**. - Malul mării nu e peste tot drept. In unele locuri, țărmul înaintează în apă ca o pană înfiptă în mare.

Limba de uscat care înaintează în apă, se numeşte **peninsulă**.

---

[8]) In anul trecut, un tânăr ofițer a sburat 2 zile și o noapte, trecând peste mări și peste țări.

[9]) Vezi bucata de cetire: **Viața omului lângă mare.**

26. **Golf**. — Uneori, apa mării intră în uscat.

Scobitura din malul mării, unde apa intră mai adânc în uscat, se numeşte **golf**.

In fiecare baltă, chiar în cele făcute de ploaie, putem deosebi peninsule şi golfuri mărunte.

27. **Istm**. - Uneori, peninsula abià se leagă de ţărm, cum se ţine o frunză de trunchiul unui copac.

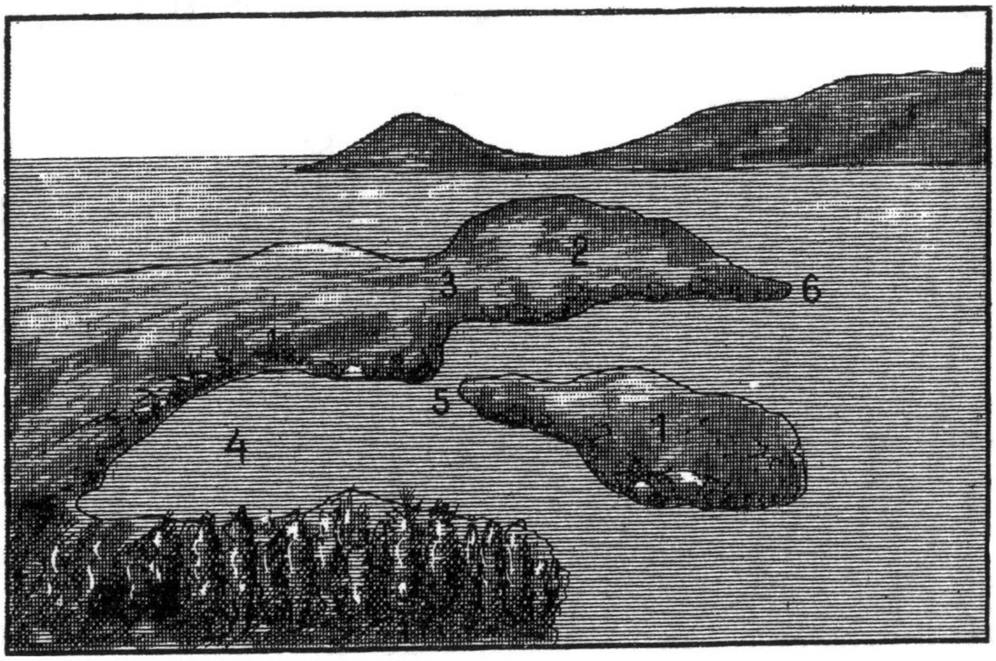

Vederea unui ţărm cu o *insulă* (1), un *golf* (4), o *strîmtoare* (5), un *cap* (6) şi o *peninsulă,*

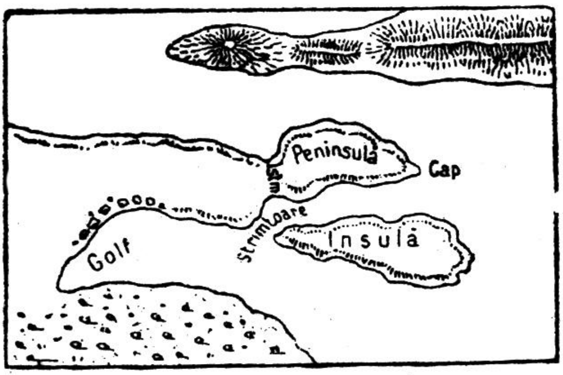

Desemnul unui ţărm.

Fâşia îngustă de pământ, care leagă o peninsulă de ţărm, se numeşte **istm**.

28. **Cap**. -*Un colţ de uscat, intrat puţin în mare, se numeşte* **cap.**

29. **Insulă**. — *O bucată de uscat, înconjurată din toate părţile de apa mării, se numeşte* **insulă**.

30. **Arhipelag.** – *Când mai multe insule sunt apropiate unele de altele, ele fac împreună un* **arhipelag.**

31. **Strâmtoare. –** Locul îngust, unde apa e strânsă între două uscaturi, se numește **strâmtoare.**

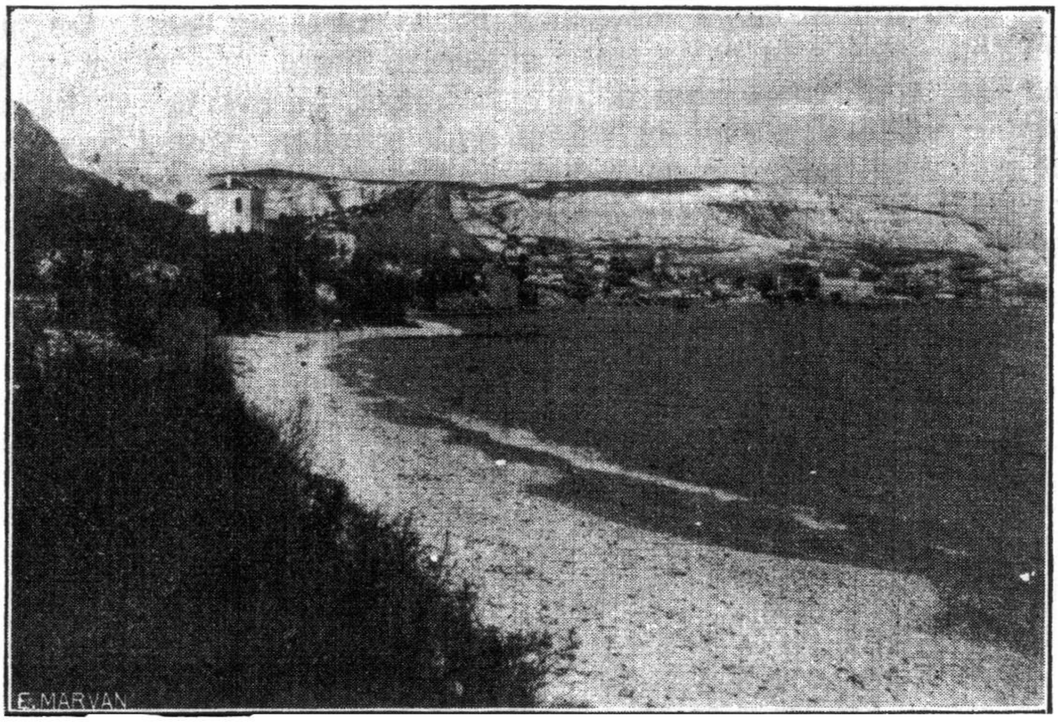

Un golf. (E golful de la *Balcic. Malul* mării e înalt ca un deal).

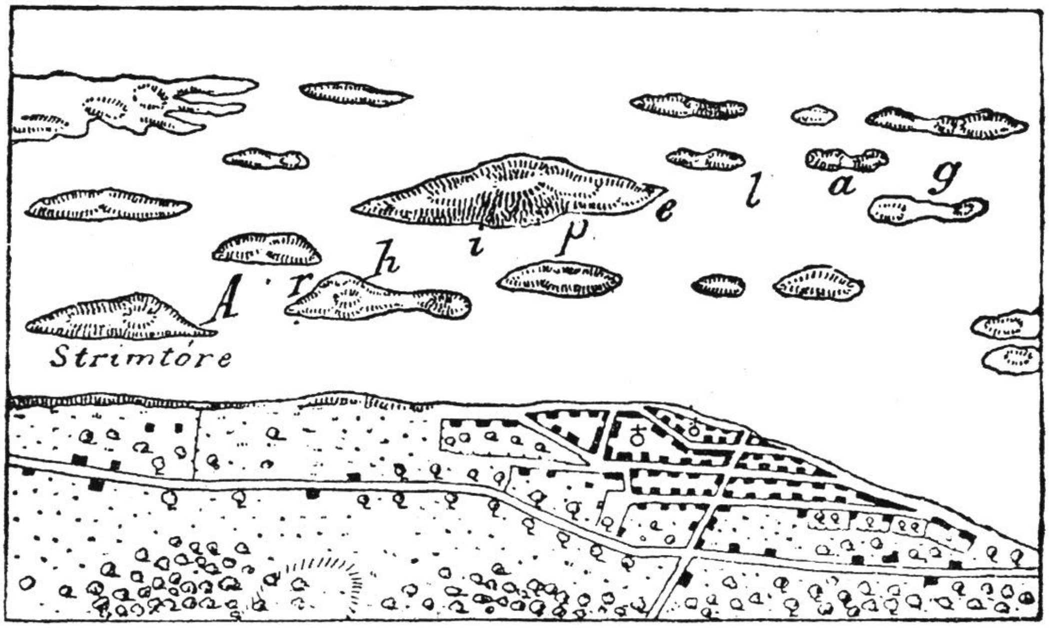
A r h i p e l a g
Strimtóre

Un arhipelag.

32. **Lac**—In marginea mării sânt unele scobituri pline cu apă de mare. Ele sânt mult mai adânci decât bălţile.

O scobitură mai adâncă decât balta şi plină cu apă, se numeşte **lac**.

Nu numai lângă mare sânt lacuri, ci şi pe uscat. De pildă, un râu găseşte în calea lui o scobitură mare. Apa o umple, face un *lac*, apoi curge mai departe. Uneori, un munte se surpă şi umple valea curmeziş, în chipul unui stăvilar. Atunci apa râului se ridică la înălţimea stăvilarului, adică face un *lac adânc*. Chiar pe vârful munţilor sânt scobituri pline cu apă[10]). Ciobanii spun că sânt fără *fund*— atât le cred ei de adânci!

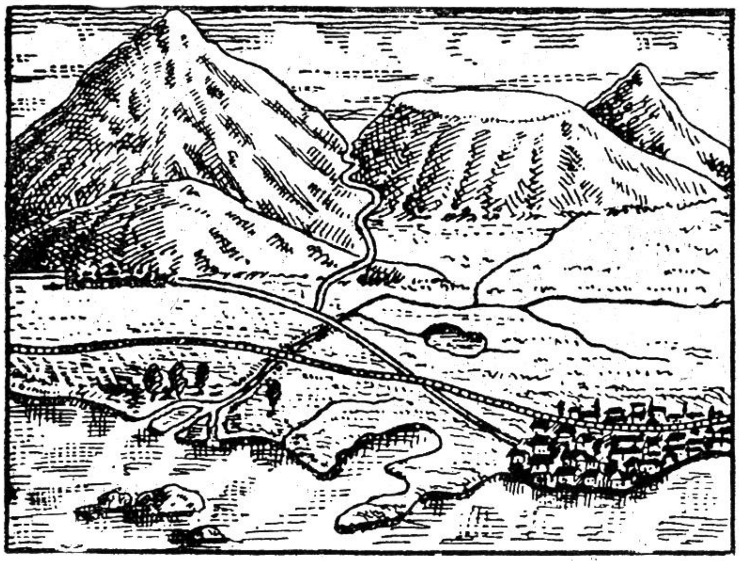

Vederea unui ţinut lângă mare.

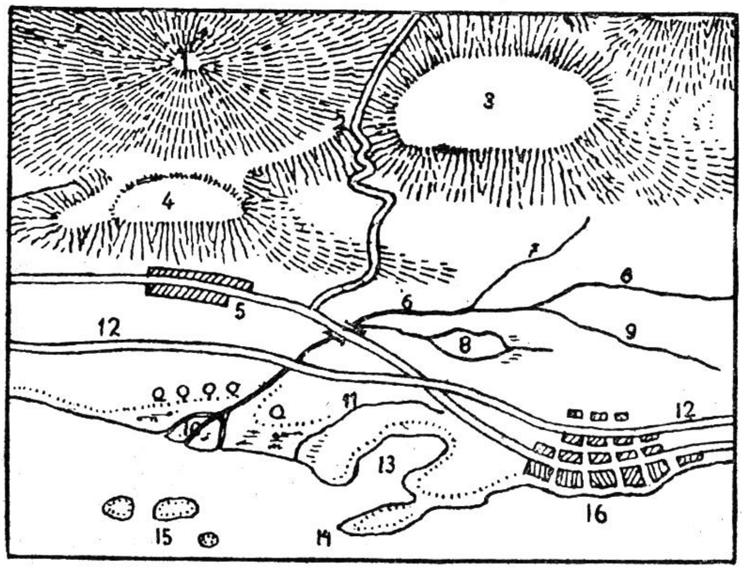

Acelaş ţinut (în hartă).

---

[10]) Vezi chipul unui lac la pagina 28.

ROMANIA,

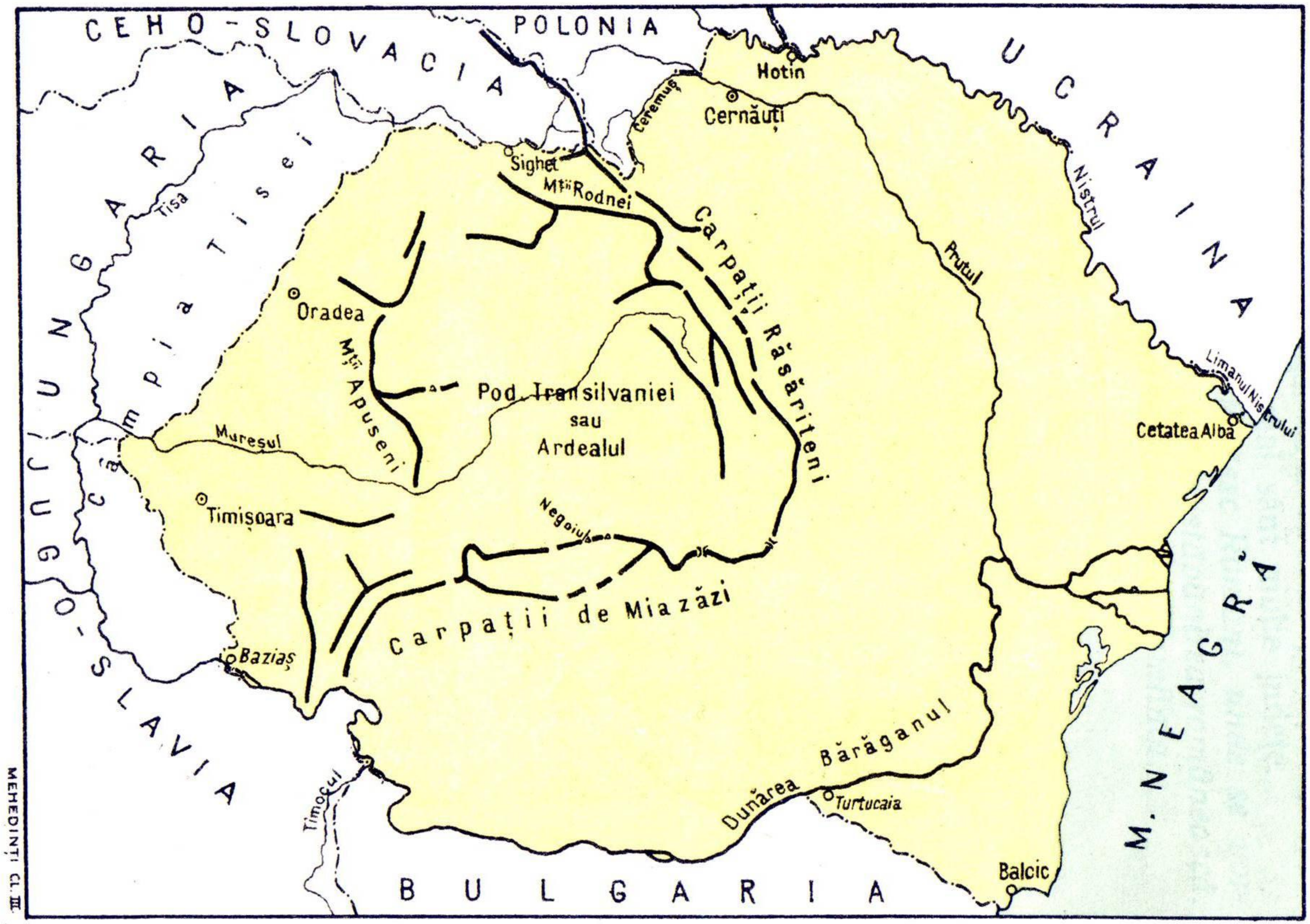
CEHO-SLOVACIA
POLONIA
UCRAINA
UNGARIA
JUGO-SLAVIA
BULGARIA
M. NEAGRĂ
Hotin
Cernăuți
Ceremuș
Sighet
Mții Rodnei
Carpații Răsăriteni
Nistrul
Prutul
Limanul Nistrului
Cetatea Albă
Oradea
Mții Apuseni
Pod. Transilvaniei
sau
Ardealul
Câmpia Tisei
Tisa
Mureșul
Timișoara
Negoiul
Carpații de Miazăzi
Baziaș
Timocul
Dunărea
Bărăganul
Turtucaia
Balcic

MEHEDINȚI CL. III

ȚARA

Până acum am învățat cum se arată pe hartă județul nostru. Dar împrejurul lui mai sânt multe județe...

Toate județele unde locuesc Români, unde se vorbește limba românească și este stăpânirea românească, fac la un loc Țara-Românească sau România.

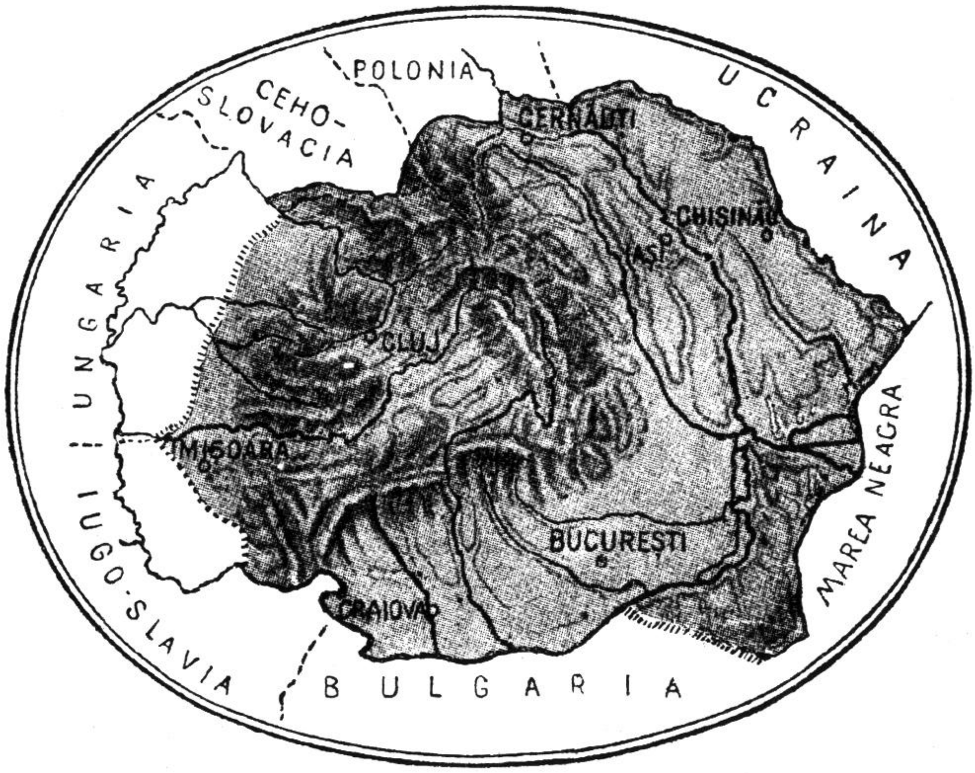
POLONIA
CEHO-SLOVACIA
UCRAINA
UNGARIA
CERNĂUŢI
CHIŞINĂU
IAŞI
CLUJ
TIMIŞOARA
BUCUREŞTI
CRAIOVA
MAREA NEAGRA
IUGO-SLAVIA
BULGARIA

Ţara Românilor

Forma. Dacă privim pe hartă tot pământul românesc, vedem că *ţara noastră e aproape rotundă.*

Chipul României umple aproape în întregime faţa unei medalii.

Hotarele. Marginile ţării noastre nu-s peste tot bine hotărîte.

1. Spre *miazăzi*, hotarul e *apa cea lată a Dunării, care ne desparte de Jugoslavia şi de Bulgaria.*— Dela Turtucaia, unde Dunărea începe a coti spre miazănoapte, hotarul răspunde drept la Marea Neagră. (E însemnat numai cu stâlpi de piatră).

2. La *răsărit*, pământul românesc e mărginit de apele *Mării*

Negre; iar de *Ucraina* ne desparte frumoasa apă a *Nistrului.*

3. Spre *apus*, hotarul merge şerpuind pe *şes,* fiind însemnat numai de mâna omului, care a făcut din loc în loc *movile* și a înfipt stâlpi în pământ, unde începe *Ungaria.*

Astfel de hotare, făcute înadins, se cheamă *hotare de învoială (convenționale).*

4. Tot cam așà e şi hotarul dinspre *miazănoapte,* care urmează puțin râul *Tisa,* apoi încalecă peste *munte,* trecând prin păduri (unde e însemnat doar prin tăierea copacilor) până dă în apa *Ceremuşului* ce se varsă în Prut, iar de acolo hotarul porneşte drept spre Nistru. Spre miazănoapte, vecină cu noi e *Polonia* şi *Cehoslovacia.*

Mărimea. Un *judeţ* este un ţinut destul de mic; îl poți înconjură în câteva zile.

România e aşà de mare, că abià într'o vară întreagă dacă i-ai puteà da ocol, mergând mereu în lungul hotarului.

Cu aeroplanul poate fi înconjurată într'o singură zi.

Cum se arată la vedere pământul românesc.

Dacă te-ai puteà înălțà spre cer, ca să poți cuprinde cu ochii toată România, pământul ei s’ar înfățișà astfel:

La *mijloc* e o cunună de munți, care înconjoară un *podiș* (adică un loc înalt, dar cevà mai oblu). *Munții* apără acel podiș, după cum zidurile păzesc din toate părțile o cetate.

La poalele dinafară ale munţilor stă o altă cunună, făcută din *dealuri.*

In sfârșit, sub poalele dealurile se întinde la apus un mare *șes* până în Tisa, iar spre miazăzi și răsărit se întinde alt *șes* până la Dunăre şi Marea-Neagră.

Tisa, Dunărea, Marea şi Nistru amintesc şanţurile pline cu apă, care apărau odinioară marginile cetăţilor, ca să nu se apropie duşmanii de ele.

Dintre toate părţile țării noastre, cea *mai înaltă* este cununa munţilor *Carpaţi*. Munții sânt în pământul românesc, cum e *şira spinării* în mijlocul trupului. Ei au nume deosebite:

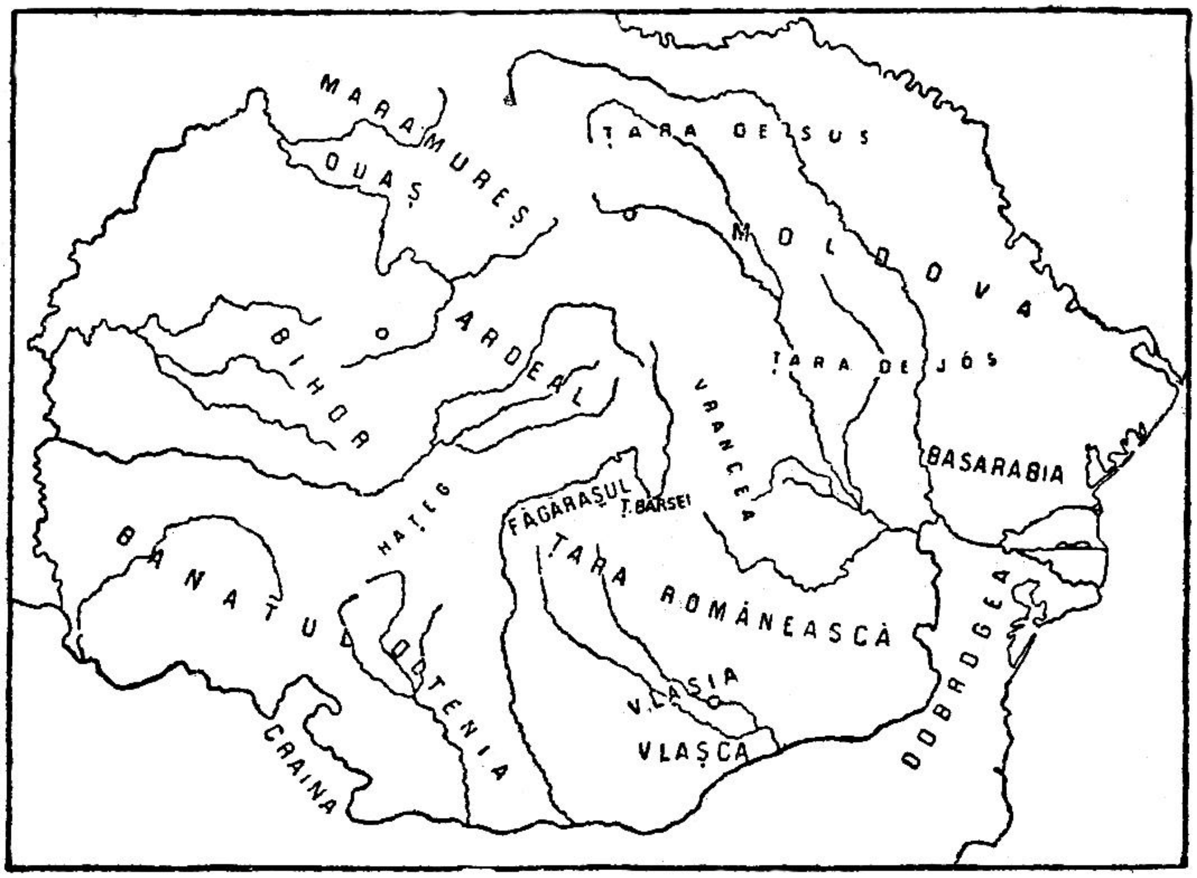
MARAMUREŞ
OUAŞ
ŢARA DE SUS
MOLDOVA
ARDEAL
BIHOR
ŢARA DE JOS
VRANCEA
BASARABIA
FĂGARAŞUL
T.BÂRSEI
HAŢEG
ŢARA ROMÂNEASCĂ
BANATUL
OLTENIA
V.LAŞIA
VLAŞCA
CRAINA
DOBROGEA

Ţările Române.

La *miazăzi* stau *Munţii Făgăraşului* (cei mai *înalți* dintre toţi munții noştri);

Spre *apus* stau *Munţii Apuseni* (mai *groşi* şi mai *laţi* decât toţi munţii noştri, cuprind adică un ţinut mai întins);

Spre *miazănoapte* e zidul *Munţilor Rodnei,* iar spre *răsărit,* cununa e împlinită de alte şiruri de munţi, care nu-s prea înalţi, dar sânt mai bine *îmbrăcaţi* cu păduri, decâți toţi Carpaţii.

Resfirarea apelor.

Din cununa munţilor, adică din mijlocul țării, isvorăsc sute de râuri, care apucă în toate părţile ca spiţele unei roţi:

unele apucă spre *miazănoapte* şi se varsă în Tisa;
altele apucă spre *apus* şi se varsă tot în Tisa;
celelalte se îndreaptă spre *miazăzi* şi nimeresc în Dunăre;

în sfârşit, altele pornesc spre *răsărit* şi sânt culese de Siret, de Prut ori de Nistru. — Toate râurile României trimit apele lor Mării-Negre.

După cum într'un oraş, casa apelor trimite apa prin ţevi spre toate străzile şi în toate casele, tot aşà munţii noştri trimit râuri spre toate marginile ţării.

Dacă numărăm numai râurile cele mai însemnate, găsim:

1. La *miazănoapte* e *Someşul.* — El este cea dintâi apă mai mare, care sparge cununa munţilor şi ese din Ardeal, scoborându-se în albia Tisei. (Someşul are 2 ramuri: *Someşul Mic* şi *Someşul Mare).*

2. Spre *apus* e *Crişul,* făcut din 3 ramuri: *Crişul Repede, Negru* şi *Alb* (Două Crişuri—cel negru şi alb— isvorăsc din afară de cununa munţilor; numai *Crişul Repede* taie munţii în curmeziş, ca şi Someşul).

Tot spre apus se varsă şi *Mureşul.* — Isvoarele lui sânt în partea de răsărit a cununii munţilor; el şerpueşte peste podişul Ardealului şi străbate apoi cununa, eşind spre Tisa, ca şi Someşul şi Crişul.

3. Spre *miazăzi,* se varsă un râu mai mare şi decât Mureşul. El se chiamă *Oltul.* E râul cel mai viteaz al ţării, deoarece *străbate muntele tocmai pe unde este mai înalt* şi se varsă în Dunăre.

4. Spre *răsărit,* mai toate râurile care isvorăsc din munţi se varsă în *Siret.* Câteva se îndreaptă spre *Prut* care le duce, ca şi Siretul, tot la Dunăre.

Împărţirea pământului românesc.

Ţinând seama de *munţi* şi de *râuri,* putem împărţi pământul locuit de Români în mai multe ţinuturi:

1. **Maramureşul.**—Ţinutul acesta se întinde din Munţii Rodnei până în apa Tisei.

2. **Ardealul.**-Se cheamă Ardeal toată ţara cuprinsă în cununa munţilor.

3. **Sătmarul** şi **Sălajul** e ţinut străbătut de Someş şi de afluenţii săi, după ce ese din Ardeal.

4. **Ţara Crişurilor**. — Se numeşte Ţara Crişurilor tot ţinutul care se întinde din culmea Munţilor Apuseni spre şesul Tisei.

TRANSILVANIA, (ARDEALUL),

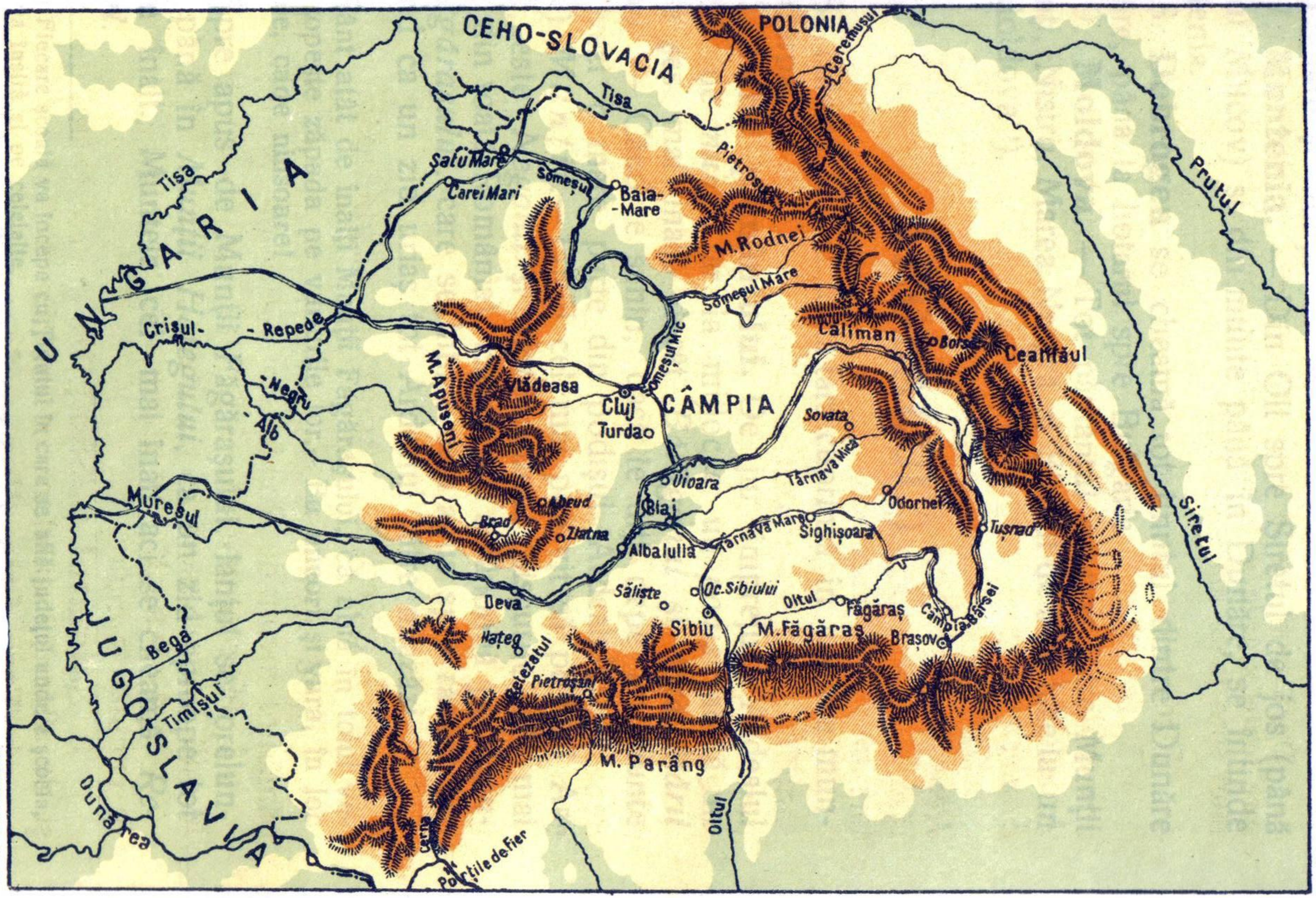
POLONIA
CEHO-SLOVACIA
UNGARIA
JUGOSLAVIA
Ceremușul
Prutul
Siretul
Tisa
Tisa
Satu Mare
Carei Mari
Someșul
Baia-Mare
Pietrosu
M. Rodnei
Someșul Mare
Căliman
Borsec
Ceahlăul
Crișul-Repede
Negru
Alb
M. Apuseni
Vlădeasa
Cluj
Turda
Someșul Mic
CÂMPIA
Sovata
Târnava Mică
Uioara
Blaj
Odorhei
Tușnad
Abrud
Brad
Zlatna
Alba Iulia
Târnava Mare
Sighișoara
Mureșul
Deva
Săliște
Oc. Sibiului
Oltul
Făgăraș
Câmpia Bârsei
Sibiu
M. Făgăraș
Brașov
Hațeg
Retezatul
Pietroșani
Bega
Timișul
M. Parâng
Oltul
Cerna
Porțile de Fier
Dunărea

MEHEDINȚI CL. III

5. **Banatul.**—Intre Mureş, Tisa, Dunăre şi munţi se întinde ţara străveche a Banatului.

6. **Oltenia** — Se chiamă aşa tot pământul dintre Olt, Dunăre şi munţi.

7. **Muntenia**. — Din Olt spre Siretul de jos (până în râul Milcov) şi din munte până în Dunăre, se întinde Muntenia.

8. **Dobrogea** se cheamă tot ţinutul dintre Dunăre şi Mare, până la hotarul spre Bulgaria.

9. **Moldova**. — Tot pământul cuprins între Munţii Carpaţi, Nistru, Marea Neagră şi Siretul de Jos, face la un loc Moldova[11])

ARDEALUL[12])

Se chiamă Ardeal toată ţara cuprinsă în cununa munţilor Carpaţi.

1. **Felul pământului.** De jur împrejur, Ardealul e ocolit de *munţi,* iar la mijloc e un *podiş* (adică un fel de şes mai înalt decât *Bărăganul* şi *faţa Mării Negre).* — Când e senin, dacă te uiţi depe un munte înalt, vezi o mare parte din podişul Ardealului.

a) *Munţii* — Locul cel mai potrivit să priveşti Ardealul, este *Negoiul* şi *Moldoveanul* (piscurile cele mai înalte din toată România). Ele se aflâ amândouă pe *Munţii Făgăraşului,* care se întind dela apus spre răsărit, închizând ca un zid uriaş tot Ardealul către miazăzi.

Sânt atât de înalţi Munţii Făgăraşului, că abia în toiul verii se topeşte zăpada pe vârfurile lor.- Ba uneori şi vara, în loc de ploie, cade ninsoare!

Spre apus de Munţii Făgăraşului, lanţul se prelungeşte până în *Munţii Haţegului,* ca un zid aproape tot aşà de înalt. Muntele cel mai înalt aci se cheamă *Retezatul.*

---

[11]) Fiecare şcoală va începe cu Ţinutul în care se aflâ judeţul unde e şcoala, apoi le va înşirà şi pe celelalte.

[12]) Părţile tipărite cu literă mai mică, sânt menite în deosebi pentru şcolarii din şinutul unde e şcoala. Cei din ţinuturi mai de departe le pot trece cu vederea, dacă timpul nu le îngădue citirea lor.

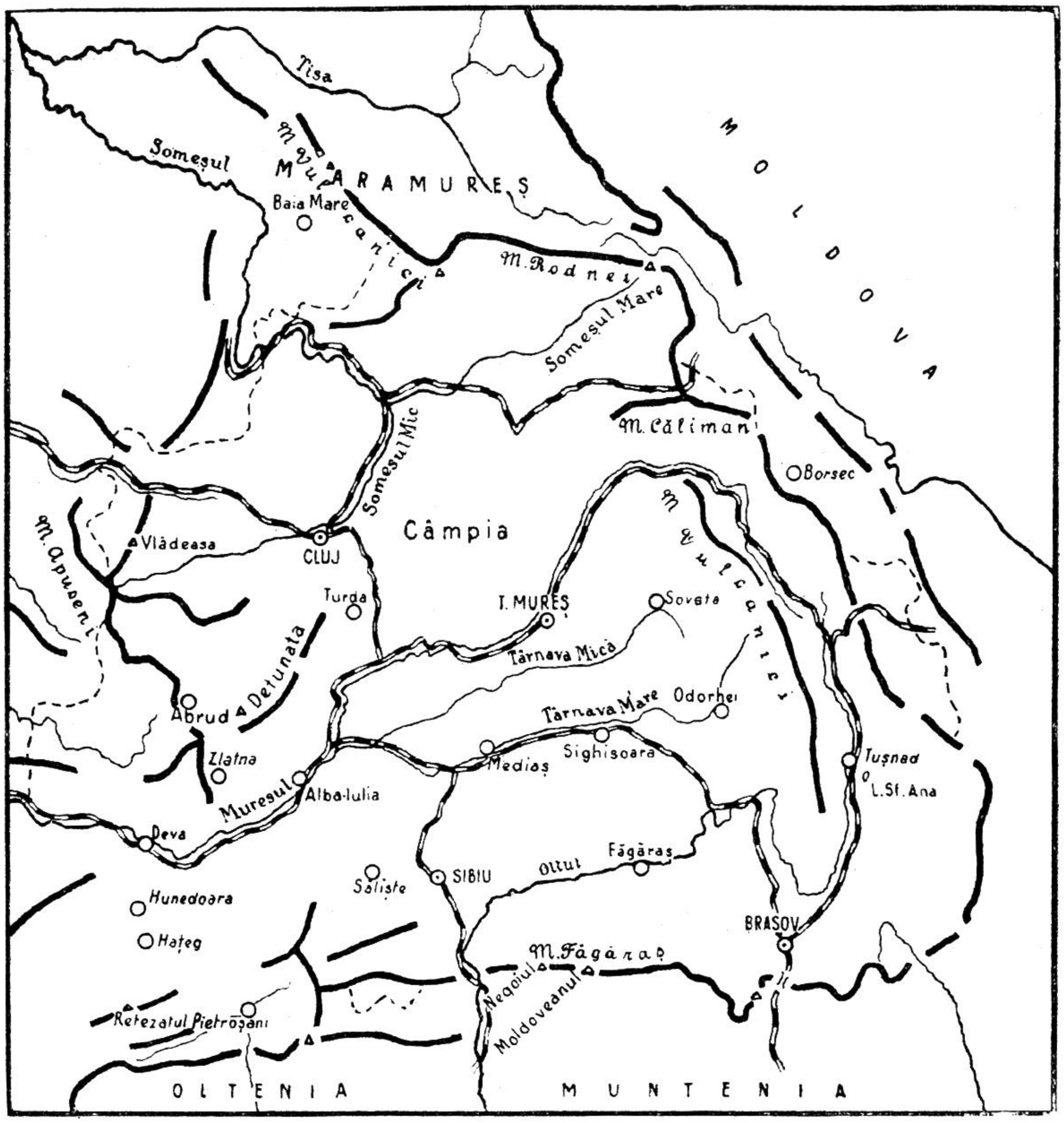
Tisa
Someșul
M. Vulcanici
MARAMUREȘ
Baia Mare
M. Rodnei
Someșul Mare
MOLDOVA
M. Călimani
Borsec
Someșul Mic
Câmpia
M. Apuseni
Vlădeasa
CLUJ
Turda
T. MUREȘ
Sovata
M. Vulcanici
Târnava Mică
Detunata
Abrud
Târnava Mare
Odorhei
Zlatna
Sighișoara
Mediaș
Tușnad
L. Sf. Ana
Mureșul
Alba-Iulia
Deva
Făgăraș
Oltul
Săliște
SIBIU
Hunedoara
Hațeg
BRAȘOV
M. Făgăraș
Negoiul
Moldoveanul
Retezatul
Petroșani
OLTENIA
MUNTENIA

Localnicii spun că odată, pe vremea Smeilor, s'ar fi luat doi smei la ceartă. Unul a asvârlit aşà de mânios în celălalt cu un fier de plug, încât a *retezat* vârful muntelui! Din întâmplarea aceea i s'ar fi tras apoi numele.

Faţă în faţă cu Munţii Făgăraşului, stau la marginea de miazănoapte a Ardealului *Munţii Rodnei,* care sânt aproape tot aşà de înalţi. Piscul cel mai semeţ este *Pietrosu.*

Dimpotrivă, spre apus şi spre răsărit, Ardealul e închis de munţi mai mici.

Spre răsărit, închid Ardealul nişte munţi care se arată ca 3 spinări ce merg dela miazănoapte spre miazăzi, una lângă alta: *spinarea sau culmea din mijloc e mai înaltă* (până la ea se întinde Ardealul), iar cele mărginaşe sânt mai mici.

Lanţurile de munți dela răsăritul Ardealului, sânt cele mai tinere.

Cum s'au ridicat aceste lanţuri de munţi?

Pe aici, *scoarţa pământului* a crăpat nu prea de mult şi a ţâşnit din adâncime *foc, cenuşă* şi *sgură topită.*

Sgura aceia şi cenuşa s'au adăugat mereu, până ce s'au făcut nişte grămezi uriaşe şi apoi nişte adevăraţi munţi. Gura hornului, prin care eşeà fumul, flacăra, cenuşa şi sgura *(lava),* se vede şi azi la aceşti munţi, care scuipau foc *(vulcani)*[13]).

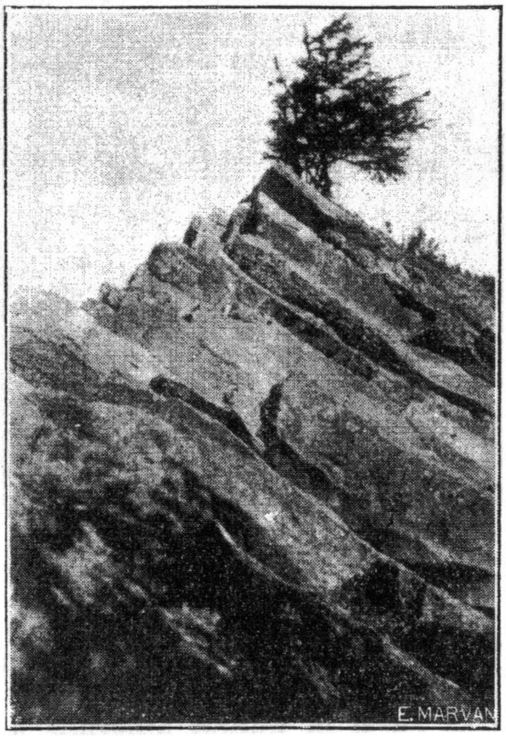

Vârful Detunata. (E zidit în întregime din lavă răcită).

Dela o vreme, vulcanii noştri s'au stins. Dar căldura se mai simte şi acum. Oamenii bolnavi de reumatism la picioare vin aici, să se încălzească la dogoreala ce ese încă din pământ, deoarece ea are putere de vindecare.

Dintre munţii dela răsăritul Ardealului, cel mai înalt e *Călimanul.* E un uriaş morman de lavă răcită[14]).

Spre apus, Ardealul e închis de *Munţii Apuseni.* Aceştia nu se mai aseamănă cu un zid, ci sunt resfiraţi în toate părţile; iar culmile lor nu sânt aşà de semeţe, ci în unele locuri sânt *late,* în chip de poduri, purtând pe ele *sămănături şi sate.*

---

[13])Vezi bucata de cetire: Muntele Puturosu şi lacul Sf. Ana.

[14])Şcolarii să facă în lut cununa munților dimprejurul Ardealului: lanțul de la miazăzi să fie *mai înalt* și crestat pela mijloc, până aproape de temelie, spre a face loc Oltului. La miazănoapte să facă un zid tot așà de *înalt,* dar mai *scurt.* La apus să fie un munte mai *mic* și cu culmea lătăreață; la răsărit să fie 3 lanțuri, cam de înălțimea celor din apus. Să pună și câte o pietricică pe culmi, spre a însemnà piscurile cele mai înalte.

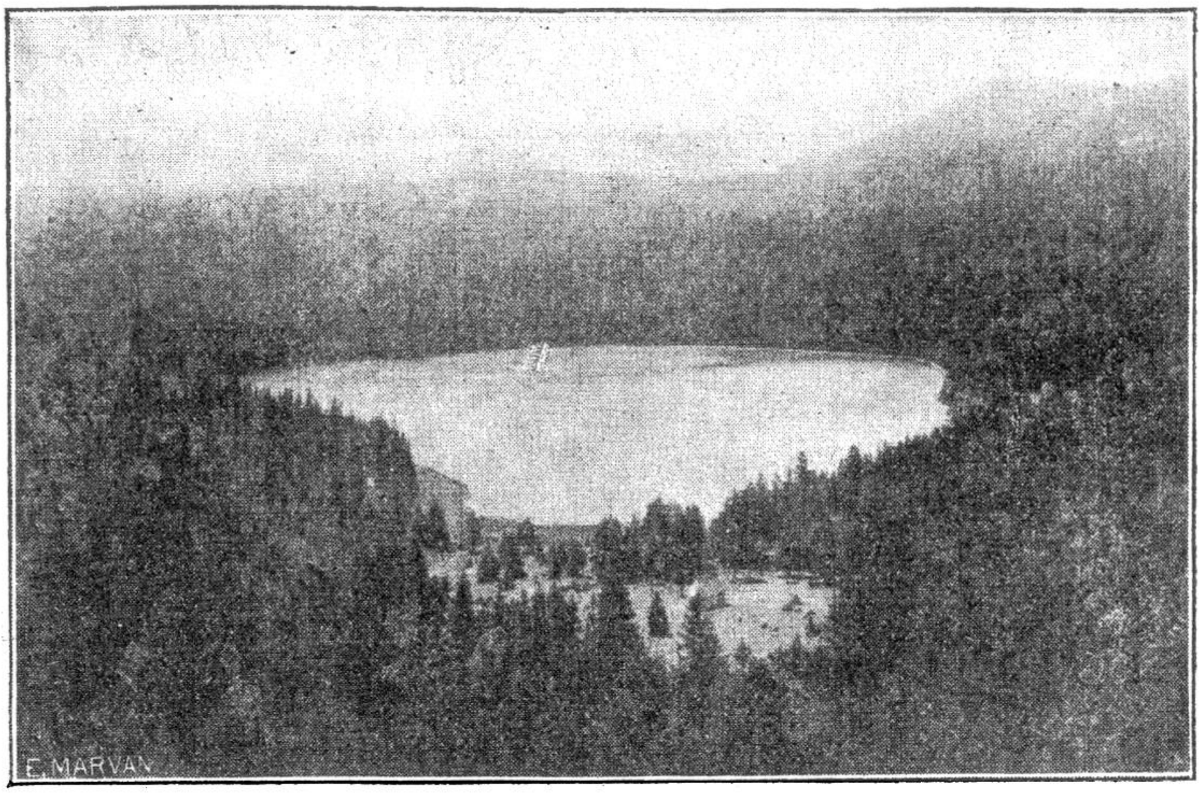

Lacul Sfânta Ana (în hornul unui vulcan).

Nicăeri în Carpaţi, satele nu se suie pe munte, mai sus ca aci.

E de luat seamă că şi în ţinutul Munţilor Apuseni, scoarţa pământului a crăpat, iar din adâncime au isvorît lave fierbinţi, care au făcut nişte grămezi uriaşe. — Cum e *Călimanul* la răsărit, aşà stă *Vlădeasa* la apus, un munte născut dintr'o singură izbucnire[15]).

b) *Dealuri.* — Podişul înconjurat de cununa munţilor nu-i chiar neted. Apele l-au ros făcând o mulţime de *văi,* aşà că locurile mai înalte dintre văi ni se arată azi în chip de *dealuri.*— Dacă te sui însă deasupra, vezi că spinarea lor e *lată,* ceace dovedeşte că râurile au scrijilat *podişul,* tăindu-l în mai multe *felii,* care ni se arată de jos în chip de dealuri.

Totuş, în partea de miazănoapte (între Mureş şi cele două Someşe), râurile n'au ros destul podişul. Aci locul pare cevà mai neted şi de aceea chiar se numeşte *Câmpie.*

---

[15])Vezi şi bucata de cetire: Peştera dela Scărişoara.

(Mulţimea lacurilor şi lipsa pădurilor, ne întăreşte amăgirea că ne-am afla într'un şes).

c) *Șesuri mici.* — In lungul râurilor, pământul Ardealului e neted, în chip de şes. Sânt o mulţime de petece de şes. Cele mai însemnate sânt:

1. Unul e pela isvorul Mureşului.
2. Altele sânt pe Olt, aproape de isvor, apoi *Şesul Bârsei* şi *Şesul Făgăraşului* (între Olt şi Munţii Făgăraşului).

Aşadar, Ardealul are tot felul de locuri: şi *muntoase,* şi *deluroase,* şi *netede* sau *câmpoase.*

Râurile Ardealului.

Ardealul fiind ca o căldare, apele coboară din cununa munţilor spre mijlocul lui şi l-ar umpleà, adică ar face un lac uriaş, dacă n'ar găsi nişte crestături sau porţi, pe unde să poată eşi.

1. *Poarta cea mai largă* e spre miazănoapte, pe unde ese *Someşul.* Râul acesta are două ramuri: *Someşul Mic* care isvorăşte din *Munţii Apuseni,* şi *Someşul Mare* care vine dinspre răsărit (dintre *Căliman* şi *Munţii Rodnei)* coborând spre apus.—După ce se întâlnesc amândoi fraţii, ei schimbă drumul şi apucă spre miazănoapte, printr'o vale întortochiată, până ce apa Someşului răzbeşte în şes, vărsându-se în Tisa.

2. *O poartă mai îngustă* e acea prin care ese *Mureşul.* El isvorăşte tocmai dintre munţii dela răsăritul Ardealului, întâi porneşte spre miazănoapte, curgând domol pe un *şes înalt sau* podiş. Apoi cârmeşte spre apus şi *taie în curmeziş lanţul munţilor vulcanici,* coborând în căldarea Ardealului, şi ţine mereu calea spre apus. Din stânga îi vine *Târnava,* alcătuită din două râuri domoale: *Târnava Mică* şi *Târnava Mare.*

3. Dar isprava cea mai mare o *face Oltul.* Someşul trece numai printr'o poartă. Mureşul trece prin 2 porţi. Oltul răsbate prin 3. La isvor, el este vecin cu Mureşul, dar îi întoarce spatele.[16]) Pe când Mureşul curge spre miazănoapte, Oltul

---

[16] Legenda spune că Mureşul şi Oltul erau doi fraţi, fii de împărat. Tatăl lor, neintorcându-se din război, băeţii au plecat în lumea largă să-l caute. Împărăteasa, mama lor, i-a sfătuit să umble tot nedespărţiţi, ca să poată înfrunta mai uşor primejdiile Dela plecare chiar. Oltul, mai neastâmpărat, a şi luat-o înaintea fratelui său. împărăteasa vru atunci să-i oprească şi le atinse urmele cu un băţ fermecat. Cei doi fraţi se schimbară în două ape curgătoare, şi ape curgătoare au rămas până astăzi.

porneşte spre miazăzi, peste lanţul vulcanic, pe care îl taie în curmeziş (la Tuşnad). Aslfel ese din *poarta întâi* spre şesul larg al Bârsei. Dar, după ce rătăceşte câtva timp pe acest şes, se întoarce iarăşi spre miazănoapte (ca şi cum ar vrea să se apropie de isvor) şi mai taie încă un munte, făcând *poarta a doua,* prin care ese în şesul Făgăraşului, unde curge liniştit spre apus. Insă, în loc să ţină calea tot spre apus, ca Mureşul, dintr'odată cârmeşte drept spre miazăzi, pornind grăbit către lanţul mai înalt al Carpaţilor.

Dintre toate porţile deschise de râuri în cununa Carpaţilor, *poarta a treia* a Oltului, la Turnu-Roşu, e cea mai *îngustă* şi cea mai *adâncă* din tot lanţul. Totuşi, pe aici a intrat una din armatele lui Traian, ca să răpună pe Decebal, care stà în Ardeal ca într'o cetate. Mai târziu s'a ridicat aci un turn de pază, care să oprească trecerea armatelor prin valea Oltului.

Avuţiile Ardealului.

Ţara Ardealului este înzestrată cu toate darurile.

1. **Păduri**. — Munţii sânt înbrăcaţi cu păduri foarte frumoase, afară de unele părţi ale Munţilor Apuseni, unde pădurile au fost tăiate fără cruţare, aşa că ploile au spălat ţărâna, lăsând stâncile goale. Din pricina asta apele se umflă foarte repede, când plouă mult, ori se topesc zăpezile repede. Atunci se revarsă peste maluri.

In mijlocul Ardealului, pădurile au fost deasemenea tăiate mai peste tot, ca să facă loc arăturilor. In deosebi partea dela miazănoapte (care se numeşte *Câmpie)* e aproape cu totul lipsită de lemne. Casele sânt acoperite cu stuf ori cu paie.

2. **Cereale, vii şi pometuri.**—In locul pădurilor tăiate, se întind lanuri de *grâne,* iar pe coastele dealurilor sânt *vii* foarte frumoase.

Valea Târnavelor şi a Mureşului au viile cele mai vestite. Mai mult şi decât vii, Ardealul are *grădini de pometuri.*

In deosebi merele ardelene se trimit până în ţări depărtate—atât sânt de frumoase.

3. **Vite**. - Ca să poată lucrà pământul şi să-1 îngrijească mereu, locuitorii Ardealului ţin vite multe şi de soiu bun, pe care le îngrijesc ca ochii din cap. Mai în toate satele se găseşte un soiu de vaci roşii, care dau pe fiecare zi 10-15 litri de lapte. - Şi, măcar că podişul

Târg de vite.

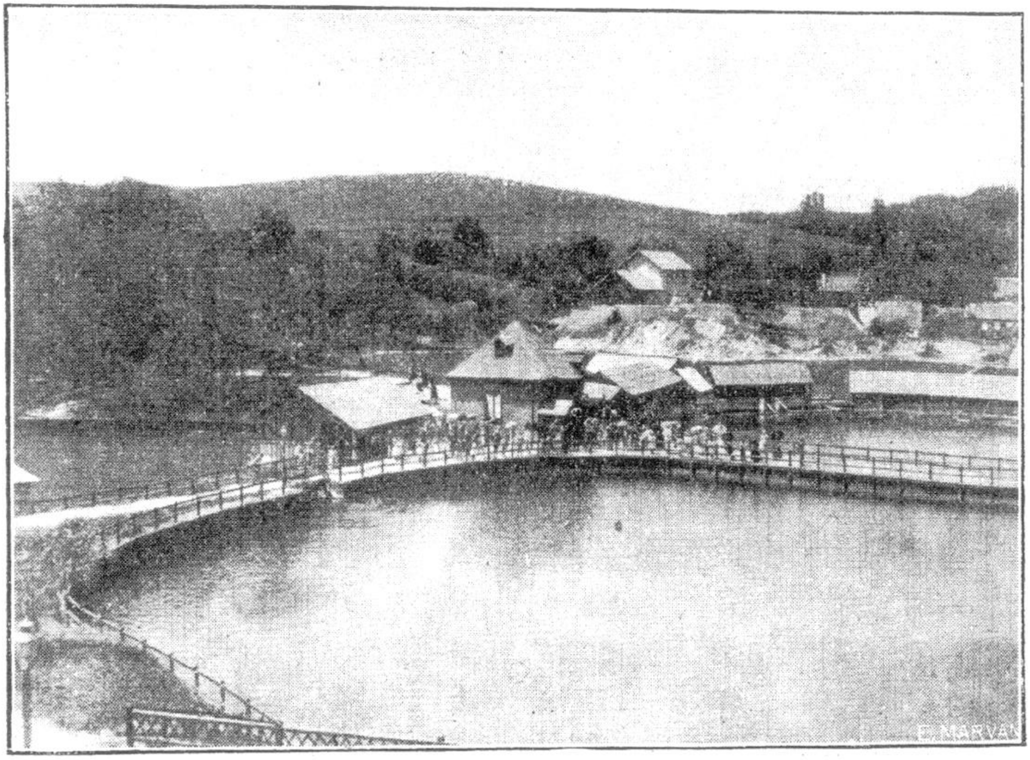

Ocna Sibiului (In locul ocnei de unde scoteau Romanii sarc, se vede acum un lac, în care se scaldă bolnavii).

ardelean e mai înalt decât Bărăganul (şi deci mai rece), Ardelenii ţin şi mulţi *bivoli.*

4. **Bogăţii de sub pământ**. — Nu numai faţa pământului e înzestrată cu multe daruri, dar şi sub pământ Ardealul e plin de bogăţii.

a) *Sarea.* —Mai tot podişul ardelean este pardosit cu sare. Ori unde ai săpa, dela o vreme dai de sare. De aceea, de multă vreme s'a săpat gropi *(ocne)* pentru a se scoate drobi de sare[17])

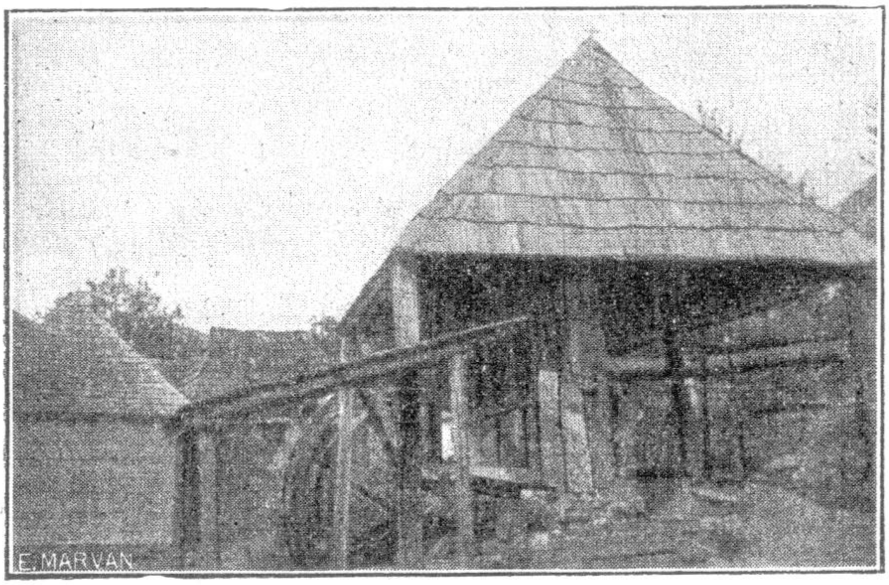

Un şteamp. (O moară, în care se fărâmă piatra ce cuprinde aur).

Azi ocna cea mai însemnată a Ardealului e la *Uioara,* aproape de Mureş.

b). *Gaz metan.*— O altă avuţie a pământului ardelean este un fel de gaz puturos, care ese mereu din pământ. Dacă îi dai foc cu un chibrit, se aprinde şi arde, dând *lumină* în timpul nopţii, *încălzind* sobele şi *mişcând* maşinile fabricilor. Aşadar, acest gaz ţine loc şi de *petrol,* şi de *cărbuni!*

Din mijlocul Ardealului, de unde izvorăşte în mai multe locuri, gazul metan e dus pe burlane prin sate sau oraşe, şi este apoi împărţit prin ţevi în fiecare casă, care vrea să nu mai ardă lemne ori petrol. De pildă oraşul *Turda* este luminat şi încălzit cu gaz metan.

c) *Cărbuni.* — Ardealul are şi *cărbuni.* La *Pietroşani* (în valea de sus a Jiului) se scot cărbuni de pământ mai mult decât din orice mină a ţării.

---

[17])Vezi bucata de cetire: **Ocna Sibiului.**

d) *Metale.*— In sfârşit, se mai află în pământul ardelean şi *aur (Zatna, Abrud), argint (Baia Mare)* şi *fier* în *Ţara Haţegului.*

e) *Isvoare minerale.*— O mare înlesnire a vieţii în Ardeal e mulţimea de *isvoare care vindecă bolile.* Cele mai vestite sânt la *Borsec,* în munţii dela răsărit; *Tuşnad,* lângă Olt (in munţii vulcanici) şi *Sovata,* aproape de isvorul Târnavei Mici. — *Sovata* are nişte lacuri minunate: apa lor e cu atât mai caldă, cu cât te cufunzi mai adânc în ele.

Locuitorii Ardealului.

Cei dintâi locuitori ai Ardealului au fost părinţii noştrii (Dacii şi străbunii lor). *Inainte de neamul nostru, nu se ştie să fi fost alte neamuri de oameni prin aceste ţinuturi.*

Sas arând
Portul se aseamănă cu cel românesc.

Dacii erau un neam harnic şi viteaz. Trăiau mai mult din creşterea *vitelor,* dar fala lor erà *plugăria,* creşterea *albinelor* şi *podgoria.* Sădiseră atâtea vii, că un rege a dat poruncă să le *mai împuţineze !*

Pe lângă lucrarea pământului, Dacii mai scoteau din mine şi *metale* (aur şi fier) şi mai ales *sare.* Ei erau şi buni *meseriaşi.* Zidiseră nişte cetăţi cu ziduri uriaşe, ale căror rămăşiţe ne uimesc şi azi.

Deaceea, fiind harnici, vitezi şi bogaţi, nu-i de mirare că Dacii s'au încumetat să se lupte cu împărăţia romană, care erà pe atunci cea mai mare şi mai tare din lume. Răsboiul a fost cumplit. Abia după 6 ani de luptă, Dacii au fost răpuşi, iar *Sarmisegetuza* a fost cucerită. Dar, îndată ce s'a isprăvit răsboiul, împăratul Traian (care erà şi el un om nu se poate

Port din Ardeal.

mai harnic) a făcut drumuri pietruite şi cetăţi nouă, a pus în ele oaste mare, a adus încă plugari şi meseriaşi, cărora le-a dat pământ de lucru. Astfel, din Dacii amestecaţi cu Romani, a eşit *poporul român.*

Dar viaţa Românilor n'a fost uşoară. Din *ţările păduroase* dela miazănoapte, unde pământul erà plin de mlaştini şi iernile grele de tot, precum şi din *şesurile* dela răsărit de Nistru, au început dela o vreme să curgă spre pământul nostru sumedenie de neamuri sălbatice. Dar, cum veneau, aşà se duceau, fiindcă erau de felul lor hoinari, trăind dela mână până la gură — mai mult din pradă. In deosebi cei veniţi dinspre răsărit erau spaima lumii, căci nu se asemănau nici la chip cu noi. Aceia erau *spâni,* cu *nasul cârn,* cu *ochii mici* şi *negri* ca păcura, cu *pielea galbenă, părul negru* şi *aspru ca la coada calului...* Iar capetele lor erau rotunde ca o tărtăcuţă. Şi ce obiceiuri aveau! Beau lapte de iapă, mâncau carne de cal şi încă crudă (o punea sub şeaua calului până începea să miroasă...). Noroc că rătăceau de colo până colo, cu hergheliile lor şi se risipeau când într'o parte, când în alta, ca ciorile după pradă.

Dintre neamurile acelea pribege au rămas pe pământul nostru numai două: *Ungurii* şi *Secuii.* Venind dinspre răsărit, ei au trecut Carpaţii pela isvoarele Tisei şi s'au coborît în şesul dela apus de ţara noastră, bun pentru păşunatul cailor. Apoi, pe valea Someşului şi a Mureşului, s'au urcat pe podişul Ardealului, pe care l-au cotropit pe încetul (timp de aproape 200 de ani), aşezându-se mai ales pe la isvoarele Mureşului şi pe valea de sus a Oltului.

După vreo sută de ani dela sosirea lor pe pământul nostru, s'au creştinat şi ei. Dar, fiind puţini la număr şi mereu risipiţi în răsboae de pradă, *neamul lor s'a schimbat aproape cu totul, amestecându-se cu localnicii...*

Mai ales Săcuii, atât la faţă, cât şi la port, şi la clădirea casei, sânt foarte apropiaţi de Români. — Unii poartă doar numele de Săcui, dar sânt Români care şi-au uitat limba.

Ardeleancă (de lângă Sibiu).

Afară de *Unguri* şi de *Săcui,* sosiţi aci la vreo 800 de ani după Traian, au mai venit şi *Saşi* — pribegi ademeniţi dintr'o ţară departe de noi, spre apus. Ei sânt, de obiceiu rumeni la faţă, înalţi, cu ochii albaştri şi părul bălan. Au venit ca meseriaşi şi negustori, s'au aşezat în târguri, dar sânt şi plugari destoinici. Aşezările lor cele mai de samă sânt tot pe Târnave, lângă Unguri şi Săcui. Prin oraşe se mai află *şi Evrei.* Ei sânt, mai cu seamă, negustori.

Portul locuitorilor. Portul cel mai vechiu al locuitorilor din Ardeal este cel dacic: *cămaşa lungă,* încinsă la mijlocul trupului cu un *chimir* lat sau *curea* (şerpar).

Zi de târg: Moţi vânzând doniţe

O familie de Saşi.

Pe cap, Dacii purtau o căciulă ţuguiată sau umblau cu capul gol, fiind ocrotiţi de părul lor lung (plete).

Se încălţau cu opinci, legate împrejurul glesnei, cu nojiţe ori curele.

Pe deasupra se îmbrăcau cu *sarică* sau *suman*.

Femeile Dacilor aveau *fotă, cămaşă* şi *maramă,* cum se vede şi în satele dela munte, căci acolo s'a păstrat mai bine portul străbunilor. - Cine vrea să ştie cum trăiau oamenii din vremea lui Decebal, să se suie pe vârful munţilor, la stâni.

Casa.—Şi casa românească e la fel cu cea dacică. La munte e clădită din trunchi de brad. Coperişul e ţuguiat şi făcut din scânduri sau şindile, iar uneori e chiar din paie (legate cu beţe lungi sau *prăştini,* ca să nu le smulgă vântul).

Jos, pe podişul Ardealului, casele sânt mai mari, clădite din lemn şi chiar din cărămidă. — In deosebi, Saşii au case cu ziduri groase, iar împrejurul lor au grajduri mari pentru adăpostirea vitelor.

Dar e vrednic de luat seama că *toţi străinii sosiţi în Ardeal au împrumutat ceva din portul românesc.* In deosebi, Săcuii, s'au deprins să facă locuinţele lor ca şi Românii, cu porţi mari de lemn, împestriţate cu tot felul de crestături.

Satele şi Oraşele Ardealului

Vechile oraşe ale părinţilor noştri, Daci şi Romani, au fost arse şi dărâmate pe vremea năvălirii barbarilor. Oameni pe jumătate sălbatici dela miazănoapte şi dela

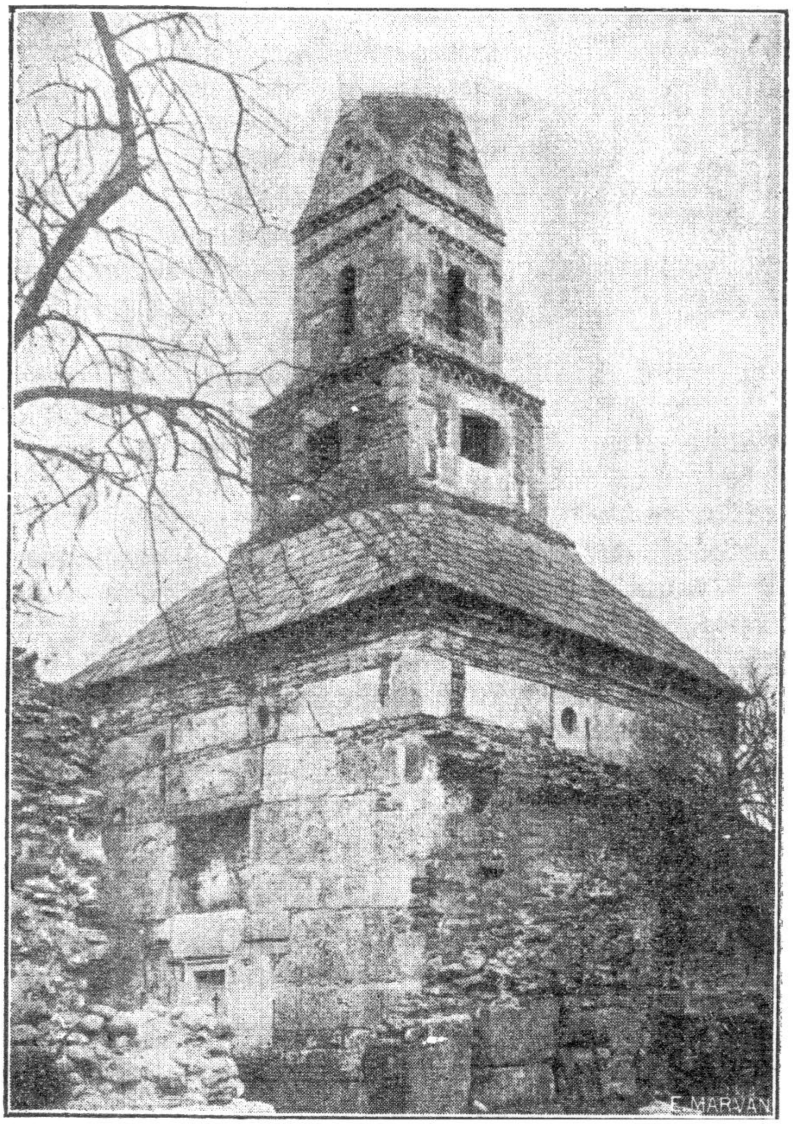

Biserică lipită de un turn din timpul Romanilor (Ţara Haţegului).

Biserica Încoronării din Alba-Iulia.

răsărit, veneau, prădau, iar ce mai rămânea, ardeau. Găsim şi azi în pământ ziduri şi alte rămăşiţe ale vechilor oraşe arse. Peste unele ruine s'au clădit oraşe nouă, iar altele s'au ridicat pe încetul din satele mai bogate. — In deosebi s'au ridicat repede oraşe acolo, unde erau drumuri mai umblate.

In faţa văii prin care Crişul Repede ese din Ardeal, stă *Clujul,* aşezat pe malurile Someşului Mic. . E un oraş cu multe biserici şi multe şcoli, între care e şi şcoala cea mai mare a Ardealului, numită *Universitate.* In Cluj e chipul de bronz a lui Matei Corvin (fiul românului Ioan Corvin) ajuns rege în Ungaria. Clujul e zidit pe locul unui lagăr roman.— Coborând dela Cluj spre apa Mureşului, dăm de oraşul *Turda,* unde a fost ucis Mihai Viteazul, cel dintâi domn român care unise acum vreo 300 de ani, aproape pe toţi Românii sub steagul lui. Şi Turda e aşezată pe locul unui lagăr roman. Oraşul acesta e vestit astăzi prin fabricile sale.

Mitropolia din Sibiu.

Pe valea Mureşului, (unde acest râu se îndreaptă către apus, printre Munţii Apuseni şi Munţii Haţegului), se află vestitul oraş *Alba-Iulia,* unde Mihai Viteazul s'a încununat Domn al Ardealului. Aci s'a ţinut în anul 1918 adunarea care hotărât *Unirea* tuturor Românilor într'o singură ţară. Alba-Iulia e aşezată de asemenea pe locul unui lagăr roman.

Cevà mai jos, tot pe Mureş, este frumosul oraş *Deva,* odinioară cetate puternică. In apropiere de Deva se află *Hunedoara,* unde se vede şi azi palatul lui Ioan Corvin, cel mai mare ostaş român de peste munţi. Tot acolo se află şi o mare fabrică pentru lucratul fierului.

Nu departe de poarta prin care Oltul ese din Ardeal e aşezat *Sibiul,* un oraş cu mulţi Saşi, dar învecinat cu mari sate româneşti, între care e şi satul *Siliştea,* vestit prin frumuseţea portului românesc. In Sibiu e şi o *mitropolie românească.*

Mai spre răsărit de Sibiu, tot aproape de munţi, stă *Făgăraşul,* pe malurile Oltului. El a fost stăpânit într'o vreme de Domnii Români de sub munţi, care purtau şi numele de „Duci ai Făgăraşului".

Apoi mai spre răsărit, stă ascuns chiar între munţi, frumosul oraş *Braşov.* Fiind aproape de drumul care trece prin pasul Branului şi al Predealului, el a făcut de multă vreme negoţ foarte întins. Azi are multe fabrici.

Şi în mijlocul Ardealului sânt câteva oraşe însemnate: *Blajul,* la întâlnirea Târnavelor, e locul unde s'au adunat Românii la 1848, cerând libertate. Oraşul are multe şcoli şi o mitropolie românească.

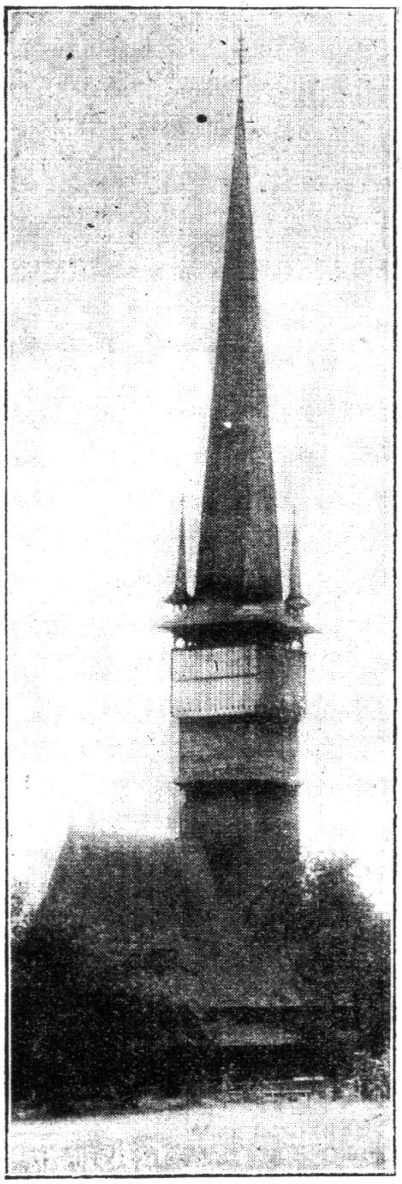

Biserică de lemn.

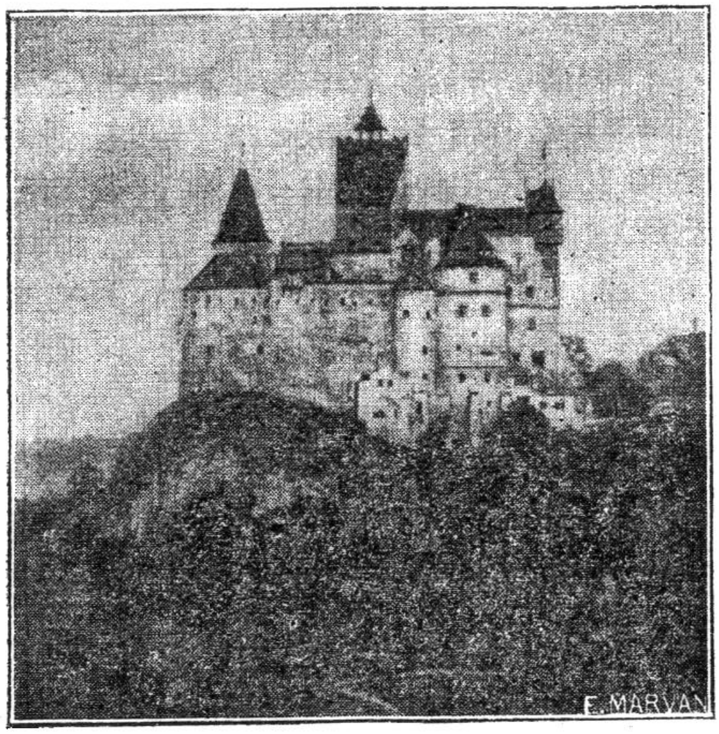

Castelul dela Bran.

Pe valea Târnavei Mari stau *Mediaş* şi *Sighişoara,* oraşe vestite pentru fabrici şi viile din împrejurime.

Pe Mureş stă: *Târgu-Mureşului,* unul dintre cele mai frumoase oraşe ale Ardealului.

Odorheiul este cel mai însemnat oraş al Secuilor, din ţinutul Târnavelor.

Pe lângă oraşe, sânt în Ardeal o mulţime de sate, unele mai mari chiar de cât oraşele. Casele din sate sânt mai mici şi resfirate, iar cele din oraşe sânt îngrămădite una în alta —Saşii însă au obiceiul că şi în sat îşi clădesc casele unele lângă altele, aproape ca în oraş.

Drumuri. Intre satele şi oraşele Ardealului sânt o mulţime de *drumuri*. In lungul *văilor* celor mai însemnate sânt şi drumuri de *fier*.

Dacă privim drumurile Ardealului, vedem că prin toate porţile ese câte o cale ferată: pe Mureş, pe Crişul Repede, pe Someş, pe Olt şi pela Braşov. Numai spre răsărit e o *singură cale ferată,* care încalecă munţii: cea care trece din valea Oltului de sus, în valea Trotuşului, pela *Palanca.*— (In curând va mai trece o linie ferată şi pe valea Buzăului).

2. Maramureş[18])

Se numeşte Maramureş tot ţinutul cuprins între munţii *Rodnei* la miazăzi, *Carpaţii păduroşi* la răsărit şi un lanţ de munţi mai mici *(vulcanici)* către apus. — Spre miazănoapte, Maramureşul românesc se opreşte la malul Tisei; — dincolo începe *Cehoslovacia.*

---

[18])Numele îi vine dela râulețul *Mara*.

Felul pământului.— Maramureşul e o ţară de munţi.

1. La miazăzi stau ca un zid înalt *Munţii Rodnei* (aproape tot aşà de semeţi, ca şi munţii Făgăraşului, care au culmea cea mai înaltă din toată România).

2. La răsărit, culmile munţilor sânt cevà mai mici decât ale Rodnei.

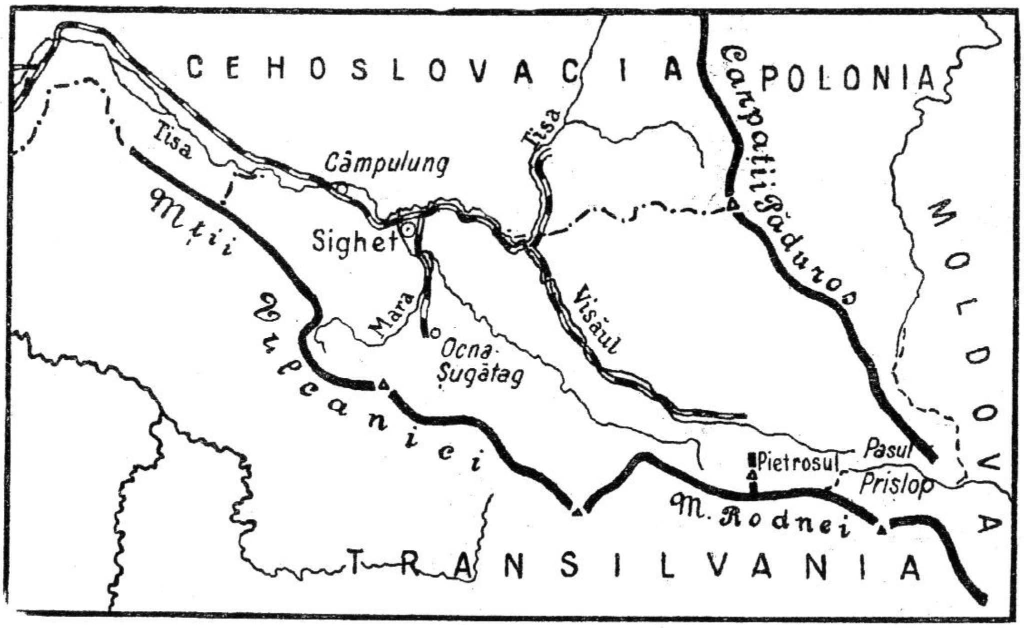
CEHOSLOVACIA
POLONIA
Carpaţii Păduroşi
MOLDOVA
Tisa
Tisa
Câmpulung
Sighet
Mara
Ocna Şugătag
Vişăul
Mţii Vulcanici
Pietrosul
Pasul Prislop
M. Rodnei
TRANSILVANIA

3. Spre apus, se întind nişte munţi turtiţi, care nu-s altceva decât nişte mormane uriaşe de sgură. (Munţii aceştia dela apus, s'au înălţat nu prea de multă vreme, adică sânt mai tineri decât ai Rodnei şi cei dela răsăritul Maramureşului).

Intre aceşti munţi se întinde o *vale* (înfundată spre miazăzi, întocmai ca o stradă sau uliţă închisă la un capăt). Valea aceasta adăpostită, se cheamă ţinutul Maramureşului.

Câmpie, adică loc neted, bun pentru arătură, nu-i mai deloc în Maramureş. E doar un petec, iar localnicii i-au zis *Câmpulung,* măcar că e mic faţă de alte şesuri.

Râurile. — Apa cea mai mare a Maramureşului se cheamă *Tisa.* Ea coboară din Carpaţii Păduroşi, curgând întâi spre miazăzi, apoi cârmeşte spre apus.

Tisa primeşte din munţii vecini o mulţime de pârae şi mai mici şi mai rari. Cel mai însemnat este *Vişăul,* care pleacă din culmea Rodnei.

Fiind hrănită cu atâtea ape, Tisa e un râu frumos care poartă pe undele sale mulţime de plute.

Ţăran din Maramureş.

Avuţiile Maramureşului. - Bogăţia cea mai de seamă a ţării sânt *pădurile*. Fiind o ţară ocolită de munţi, iar locurile de arătură fiind puţine, locuitorii se ţin mai ales cu tăiatul pădurilor, — o muncă la care sunt foarte meşteri. (Lucrători din Maramureş se găsesc risipiţi în toate pădurile de munte ale ţării. Pleacă timp de luni de zile aiurea şi trăesc mai mult în codri).

Altă avuţie a ţării sânt *vitele*. Dar s'a întâmplat o nenorocire: înainte vreme, Maramureşul se întindeà până în culmea *Carpaţilor Păduroşi,* aşa că locuitorii din valea Tisei aveau destul loc de păşunat vitele. Dela răsboi încoace, hotarul s'a aşezat pe apa Tisei, iar turmele nu mai pot trece la păşunea din dreapta râului.

In sfârşit, o altă bogăţie e *sarea*. La *Şugatag* şi în alte părţi se găseşte multă sare.

Locuitorii. — Cei mai vechi locuitori ai ţării au fost Dacii. Când Traian a venit cu răsboiu asupra lui Decebal, el n'a putut răsbi până în această vale dosnică, unde Dacii au rămas nesupăraţi. (Atâta doar că au luat şi ei dela o vreme limba adusă din Italia).

Tot aşa, când au venit Ungurii, ei n'au putut pătrunde în acest colţ de ţară, unde Românii au rămas sub voevozii lor, cu legile lor, până târziu. — Când Ungurii au început să-i supere, unii voevozi mai semeţi au trecut munţii spre răsărit şi au rămas tot neatârnaţi, întemeind stăpânirea lor în Moldova (Dragoş, Bogdan).

Dar cu vremea, în acest străvechiu ţinut românesc, au pătruns şi o seamă de venetici. întâi au venit *Rutenii,* care s'au întins peste jumătate din Maramureş. Deaceea, *când s'a pus hotarul cel nou, am pierdut toată partea de miazănoapte a vechei noastre ţări* . Numai numele apelor şi ale munţilor arată că odinioară trăiau pe acolo Români (Pietrosu, Groapa, Păpădia, Brusture, ş. a.).

In sfârşit, de vreo sută de ani, a început a se îndesa aici şi un neam cu totul străin, *Evreii,* care au umplut nu numai oraşele, ci şi unele sate. Se ocupă chiar cu plugăria, ba au ajuns şi baci pela stâni.

Sate şi Oraşe. — Oraşul cel mai însemnat e *Sighet.* Satele sânt aşezate mai ales în lungul Vişăului, pe drumul care merge prin pasul *Prislopului spre* Moldova.[19])

3. Satmar

Hotarul.— Sătmar se cheamă ţinutul depe malurile Someşului de jos, mărginit la apus de hotarul dinspre Ungaria; la răsărit ajunge până în munţii vulcanici (care îl despart de Maramureş), iar la miazăzi se întinde până la poalele munţilor mărunţi, care stau între Someş şi Crisul Repede.

Felul Pământului. - Afară de munţii dela răsărit şi câteva *dealuri* la miazăzi, tot ţinutul sătmărean este o *câmpie,* care se prelungeşte şi dincolo de hotar, până la Tisa.

Apele.— *Someşul,* după ce ese din cununa munţilor care înconjoară Ardealul, porneşte spre Satu-Mare, abia mişcându-şi apele, ca orice râu pe şes.

Fiindcă locul e neted, toate apele din ţinutul acesta curg foarte încet şi se revarsă cu uşurinţă, făcând mlaştini. Deaceea, s'au săpat şanţuri care să ajute scurgerea apelor.

Avuţii. Având multă câmpie, locuitorii îşi ţin viaţa mai mult cu *plugăria.* Dar în munţii de sgură *(lavă)* dela răsărit se găsesc şi metale, eşite din sânul pământului, când munţii aceia vărsau ioc. O parte din Sâtmăreni se ţin cu băeşagul, adică scot metale din *băi (mine)*.

---

[19]) Vezi bucata de cetire: **Viața în Maramureș.**

Cele mai bogate mine sânt cele dela *Baia-Mare*. De aci s'a scos *aurul*, din care s'a făcut coroana pusă pe capul regelui nostru, după răsboiu.

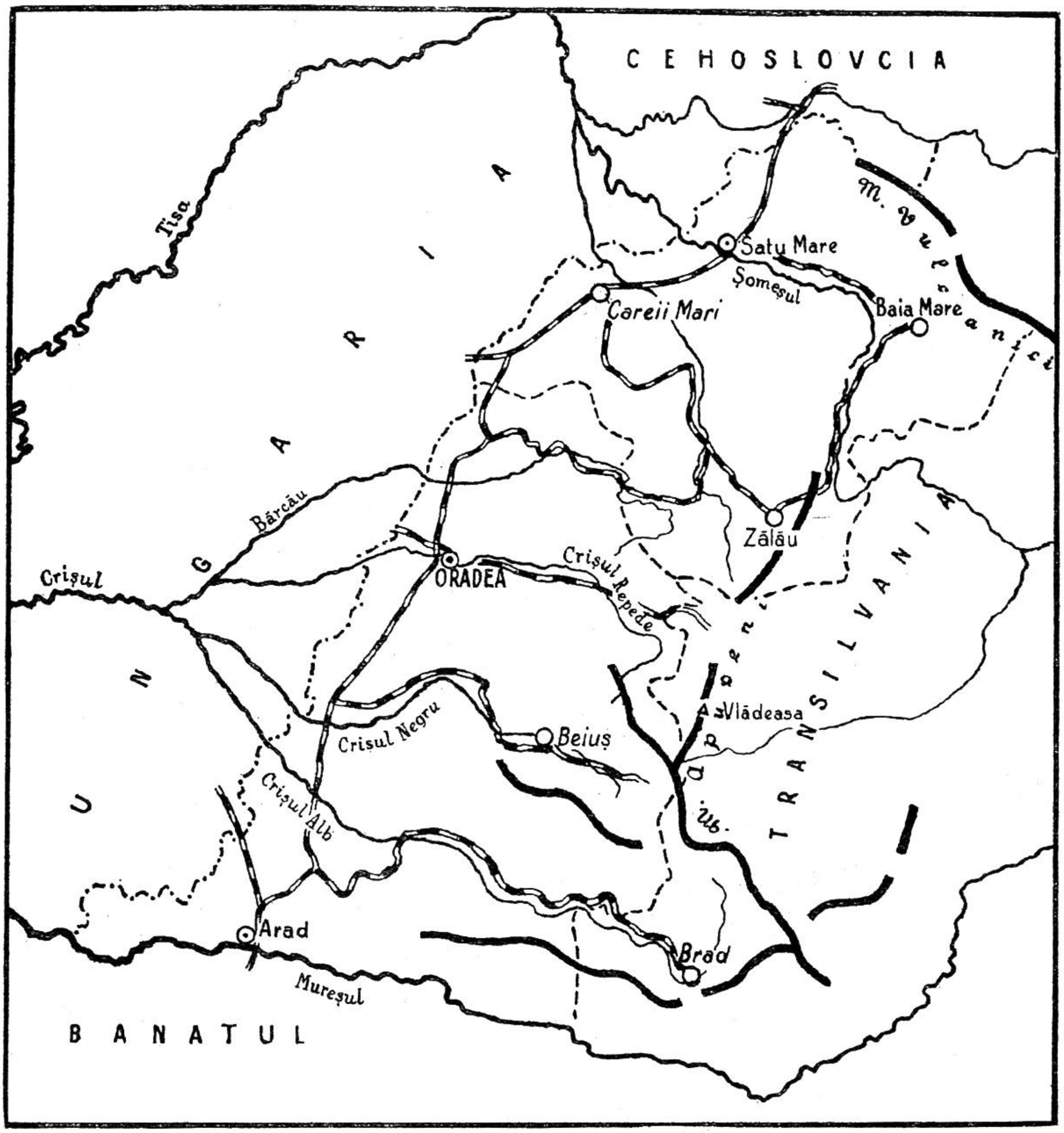
CEHOSLOVCIA
UNGARIA
Tisa
Satu Mare
Şomeşul
Baia Mare
M. Vulcanici
Careii Mari
Zălău
Bărcău
Crişul
ORADEA
Crişul Repede
M. Apuseni
Vlădeasa
TRANSILVANIA
Beiuş
Crişul Negru
Crişul Alb
Arad
Mureşul
Brad
BANATUL

Alt oraş mare este *Satu-Mare* şi *Careii-Mari*, amândouă în şes, pe când *Baia-Mare*, capitala ţinutului sătmărean, este lângă munte.—Spre miazăzi e *Zălau*.

Locuitorii.—Cei mai vechi locuitori ai acestui ţinut sânt Românii. Oraşul *Satu-Mare,* după cum îl arată şi numele, a fost întemeiat de Români; a fost mai întâi o aşezare de plugari, adică un *sat.* Apoi, crescând mereu, a ajuns oraş, dar şi-a păstrat tot numirea veche: se zice şi azi „sat", — ca şi cum un bărbat s'ar numi *copil!*

Dela o vreme, lângă Români au venit şi mulţi *Nemţi,* Chiar îi eşise porecla de ”Satu-Mare *nemţesc".* — Azi Nemţii s'au împuţinat cu totul; ei vorbesc ungureşte şi trec drept Unguri.

In timpurile din urmă s'au adăugat şi mulţi *Evrei* veniţi de peste hotar.

Ţara Crişurilor.

Intinderea.—Spre răsărit, Ţara Crişurilor se întinde până în culmea *Munţilor Apuseni;* spre miazăzi până în *Mureş;* spre apus se opreşte la hotarul dinspre Ungaria; iar spre miazănoapte se întinde până spre isvoarele *Barcăului,* o apă leneşă, care se varsă tot în Criş.

Felul Pământului. - La răsărit pământul e muntos.

1. **Munţi** Şirul *Munţilor Apuseni* merge în Ţara Crişurilor dela miazănoapte spre miazăzi. Dar ei nu sânt ca un zid drept, ci din spinarea lor pleacă 4 culmi spre apus, resfirate ca nişte coaste.

2. **Dealurile**. - Culmile pornite din Munţii Apuseni se sfârşesc lângă şes, ca nişte *dealuri* mărunte.

3. **Şes.**—Dela poalele dealurilor începe marele şes al *Pustei,* care ţine până la hotar şi apoi se prelungeşte până dincolo de Tisa.

E de luat seama că şesul intră destul de adânc printre culmile coborîte din Munţii Apuseni, făcând un fel de golfuri înaintate între munţi.

4. **Apele.** — Valea cea mai lungă este a *Crişului Repede,* care isvorăşte din Ardeal, taie munţii Apuseni în curmeziş, apoi răspunde în pustă. — După ce trece de hotar, Crişul Repede primeşte pe *Barcău,* o apă domoală, plină de bălţi pe margine.

Crişul Negru şi *Crişul Alb* isvorăsc depe coasta apuseană a munţilor. Se unesc după ce trec hotarul şi, împreunate cu Crişul Repede, se târăsc încet spre Tisa.

Crişul cu ramurile lui culege apele depe toată faţa apuseană a Munţilor Apuseni.

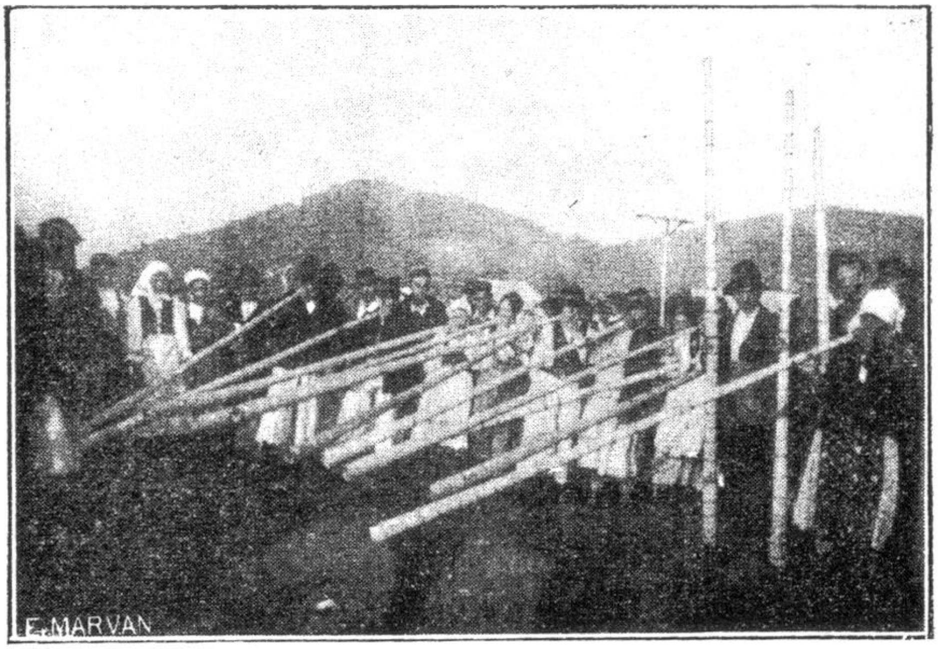

Moţi suflând cu tulnicul

La miazăzi, *Mureşul*, scăpat din Ardeal, curge şi el domol spre Tisa, ţinând calea aproape drept către apus.

5. **Avuţiile**.—Ţara Crişurilor are tot felul de avuţii.

Grâne şi vite. Mai întâi, şesul e bogat în *grâne* de toată frumuseţea. Locuitorii zic că „un spic dă o pălărie de grăunţe, iar un snop o baniţă". Tot aci pe şes cresc şi *vite* alese, nu numai cornute, ci şi cai de bun soiu (mari la trup şi iuţi la fugă, cum trebue la şes)

Podgorii. — Pe poalele dealurilor sânt *vii* vestite, cu tot felul de struguri aleşi.

Doi copii care merg la prins peşte.

Metale.— In munţi, se adaugă metalele. La *Brad,* pe valea Crişului Alb, sânt băi vestite de *aur.*
Spre munte, averea mai de preţ e *pădurea* din care muntenii fac doniţe, ciubere şi alte lucruri, pe care le vând la şes, ca să ia în schimb grânele ce nu cresc la munte.

Isvoare minerale. — Un dar deosebit al Ţării Crişurilor sânt isvoarele tămăduitoare de boli. Mai vestite sânt isvoarele care aruncă *apă caldă,* par'că ar fi fost încălzite la foc—Cele mai cunoscute sânt scaldele dela *Episcopie,* aproape de Oradea.

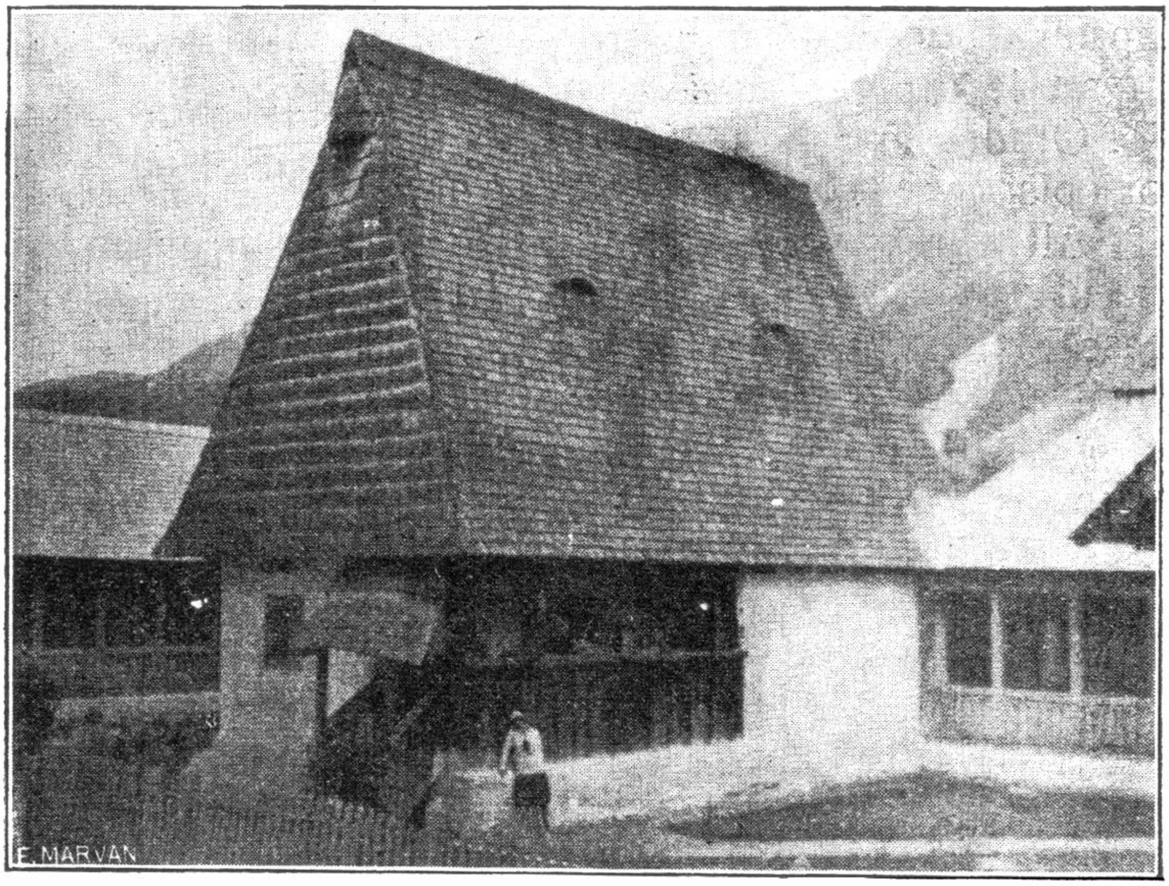

Casa lui Avram Iancu.

6. **Locuitorii**. — Cei mai vechi locuitori ai acestui pământ sânt Românii şi străbunii lor Romanii şi Dacii,— împotriva neamurilor rătăcitoare (nomade) din pusta uriaşă dela apus, bătrânii noştrii au ridicat *valuri de pământ,* ale căror urme se văd până azi.

Dela o vreme s'au arătat, venind dinspre apus, Ungurii. Dar n'au putut răsbi prin Munţii Apuseni, care erau *plini de păduri.*

Aşa de străină li se părea *Ungurilor* (deprinşi cu şesul lipsit de copaci) ţara împădurită a Munţilor Apuseni, încât ei au dat Ardealului numele de *Ardeal,* adică ţara de ,,dincolo de pădure".

Crişenii, ca şi Moţii din Munţii Apuseni, au rămas deci neclintiţi. Ungurii au trebuit să caute a se strecurà în Ardeal pe valea Someşului şi a Mureşului; iar *isvoarele Crişurilor au rămas totdeauna în mâinile Românilor.*

In şes, fiind cald, portul lor se deosebeşte de al Românilor dela munte. Ei se îmbracă haine *largi* de pânză.

Oraşele. Cel mai mare oraş în ţinutul Crişurilor este *Oradea,* aşezată pe malurile Crișului Repede. In timpul stăpânirii ungureşti au pătruns în acest oraş mulţi străini, dar satele din prejur sânt şi azi româneşti.

Oradea are multe fabrici şi multe şcoli. Aci stau şi doi episcopi români.

Alt oraş mare este *Aradul,* pe malurile Mureşului. Oraşul are fabrici mari, multe şcoli şi o episcopie românească.—Ca şi Oradea, Aradul a fost în timpurile din urma năpădit de străini.

Beiuşul stă la poalele Munţilor Apuseni, într'o vale frumoasă, ca o strajă românească a ţinutului curat românesc. E un oraş cu multe şcoli.

BANATUL, (TIMIŞANA),

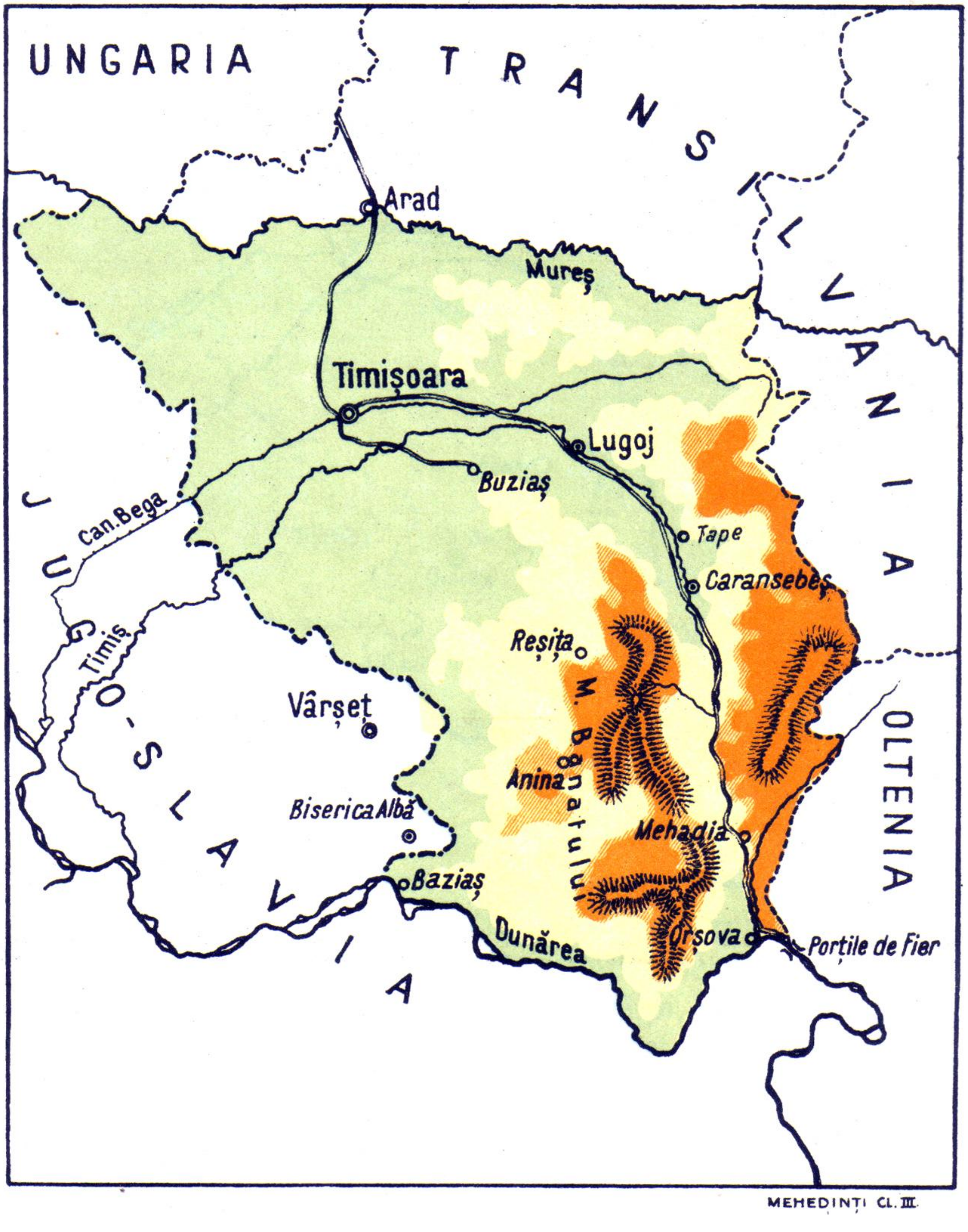
UNGARIA
TRANSILVANIA
JUGO-SLAVIA
OLTENIA
Arad
Mureș
Timișoara
Lugoj
Buziaș
Can. Bega
Tape
Caransebeș
Timiș
Reșița
M. Banatului
Vârșeț
Anina
Biserica Albă
Mehadia
Baziaș
Dunărea
Orșova
Porțile de Fier

MEHEDINȚI CL. III.

Banatul

1. **Intinderea**. — Intre *Mureş, Tisa* şi *Dunăre,* se întinde Banatul, mărginindu se spre răsărit cu Oltenia şi Ardealul, prin culmea munţilor care dela Porţile-de-Fier merg spre miazănoapte până în Mureş.

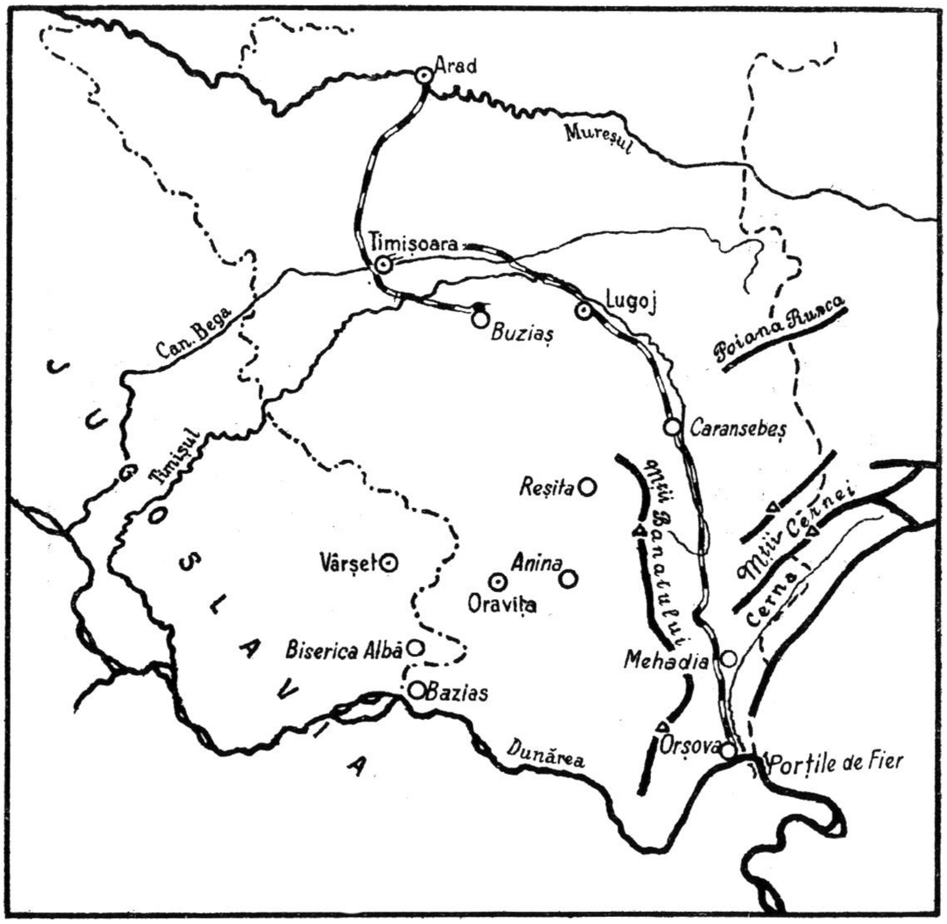
Arad
Mureşul
Timişoara
Lugoj
Buziaş
Can. Bega
Poiana Rusca
Caransebeş
Timişul
Reşita
Mţii Banatului
Mţii Cernei
Vârşeţ
Anina
Oravita
Cerna
Biserica Albă
Mehadia
Bazias
Orşova
Porţile de Fier
Dunărea
JUGOSLAVIA

Dar Banatul n'a rămas întreg al Românilor. După răsboiu, o parte a şesului a fost smulsă de Sârbi, aşezând între ei şi noi un hotar de stâlpi, înfipţi după învoială (adică *hotar convenţional).* Acest hotar nefiresc porneşte de lângă *Baziaş* şi merge piezis (între apus şi miazănoapte) spre Mureş.

2 **Felul Pământului**.—*Munţii.* Spre răsărit Banatul e muntos. Culmea cea mai lungă e a munţilor *Cernei.*

Intre aceşti munţi înalţi şi valea Mureşului stă un munte mjlociu,*Poiana Rusca.* Chiar numele de „poiană" arată că el nu are vârfuri semeţe,ci seamănă mai degrabă cu un şes înalt sau *podiş.*

Tot mijlocii sânt munţii *Banatului*, care încep dela Dunăre (chiar din cotul cel mare dinspre miazăzi) şi merg spre miazănoapte, faţă în faţă cu culmea înaltă a Cernei.

Dealurile. — Spre apus, munţii scad în chip de *dealuri.*

Câmpia. — Dela poalele dealurilor bănăţene se întinde spre apus o câmpie netedă.

3 **Râurile**. - Cum se pleacă pământul Banatului spre apus, aşà curg şi râurile.

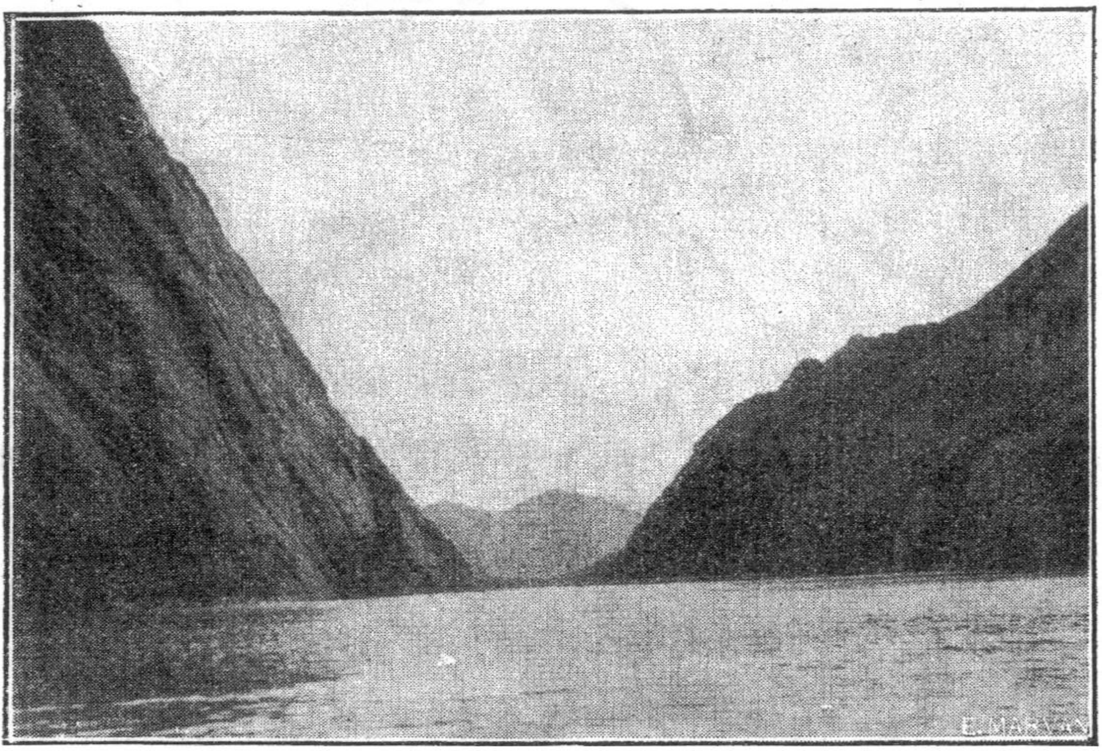

Dunărea între munţi. Aci e adâncimea ei cea mai mare.

Timişul e râul cel mai însemnat al întregului Banat. El porneşte întâi spre miazănoapte, ca şi cum ar vrea să se verse în Mureş. Dar ocoleşte domol spre apus şi apoi spre miazăzi, vărsându-se în Dunăre, nu departe de gura Tisei.—El adună mai toate apele Banatului.

Begheiul. Mai mic decât Timişul, dar curgând aproape de el şi făcând un ocol aproape la fel este Begheiul. El isvorăşte din munţii Poiana-Rusca şi se varsă în Tisa, nu departe de gura Timişului.

Cerna curge numai între munţi, dela isvor până în Dunăre.

Dunărea este apa cea mai lată şi mai adâncă din toată România. In unele locuri, e aşa de adâncă, în cât ai putea cufundà în ea chiar biserica cea mai înaltă a ţării şi nu i s'ar mai zări nici vârful turnului.... _

După ce curge întâi pe şes, intră în România la *Baziaş,* unde încep şi munţii Carpaţi, pe care îi taie în curmeziş. Deaceeà, valea e în unele locuri foarte îngustă. Pe mal nu e loc nici pentru o potecă. — Abia după ce primeşte pe Cerna, Dunărea ese dintre munţi. Acolo apa ei cade spre şesul răsăritean, aproape ca o *cascadă* printre stâncile dela Porţile-de-Fier, care stau în calea apei, întocmai ca un *gard de fier.* Asta dovedeşte că apele Dunării n'au putut roade deplin stâncile din rădăcina muntelui, iar vapoarele care trec pe aici sunt în primejdie de a fi sfărâmate. Li s'a croit însă un drum de trecere (canal), îngust, dar curăţit bine de stânci.

4. **Avuţiile Banatului.** Sus, la munte, pasc mari *turme de oi.*

Altă bogăţie însemnată a munţilor sânt *pădurile.*

Pe *dealuri,* averea cea mai de seamă stă în *pometuri* şi *vii.* Dar viile cele mai mari (dela Vârşeţ şi Biserica-Albă) au rămas acum în mâinile Sârbilor. Intre pomi e vestit *dudul.* Nu numai în grădini, ci şi în lungul drumurilor, sânt sămănaţi o mulţime de duzi. Deaceea, Banatul are şi cea mai mare fabrică de mătase *(Lugoj).* Şesul Banatului e foarte roditor.—Inainte vreme, Tisa, Timişul şi Begheiul, rătăcind în voie, făceau o mulţime de cotituri, iar pe timp de ploi mari se revărsau, umplând şesul cu nenumărate mlaştini. Dar mâna omului a îndreptat calea apelor, săpându-le canale anume, pentru a opri revărsarea. Si astfel, pe şesul svântat se întind acuma *păşuni* şi *arături* de toată frumuseţea. Grâul Banatului e vestit peste ţări şi peste mări.

Având păşuni, Bănăţenii au şi *vite frumoase.* Fiecare sat are *cireada* lui de vaci roşii (soiu elveţian) ori *herghelia* de cai înalţi, buni şi pentru călărie, şi pentru tras la căruţă.

Dar avuţiile cele mai vestite ale Banatului sânt cele de sub pământ: *fierul* şi *cărbunele (Anina).* La *Reşiţa* este cea mai mare fabrică din ţară. Fierul e topit în cuptoare uriaşe şi apoi turnat în calupuri, spre a face tot felul de *unelte, maşini de tren, tunuri şi alte arme.*

In sfârşit, un mare isvor de bogăţie sânt şi is*voarele minerale.* Cele mai vestite sânt isvoarele dela *Mehadia* (valea Cernei) unde ţâşnesc din crăpăturile pământului *ape fierbinţi!* — Romanii, când au văzut ce putere de lecuire au aceste isvoare au făcut acolo *scalde* (loc de băi) mari şi frumoase. Până azi s'au păstrat pietrele de marmoră, scrise de bolnavii care mulțumiau lui Dumnezeu pentru vindecarea dobândită la băi. Alte isvoare vestite sânt cele dela *Buziaş* (nu departe de Timiş).

Biserică dintr'un sat din Banatul românesc rămas Sârbilor.

5. **Locuitorii** —Fiind plină de bogăţii, ţara Banatului a fost locuită de oameni încă din timpurile cele mai vechi. Traian însuşi, inainte de a începe lupta cea mare cu Decebal, a iernat doi ani în Banat şi a cutreerat tot ţinutul, ca să aleagă loc pentru pod, chibzuind mereu în ce chip ar putea răpune pe Daci —Tocmai aci, la *Tapae* (citeşte *Tape)* aproape de Caransebeş s'a dat una din luptele cele mai grele, înainte de a porni spre Sarmisegetuza. Iar după moartea lui Decebal, Traian a adus o mulţime de veterani în Banat, unde Dacii s'au împăcat cu Romanii mai iute ca peste tot—Ca dovadă că au trăit bine împreună şi n'au plecat din ţinuturile lor, e şi împrejurarea că unele nume de locuri au rămas neschimbate până azi.

Cu vremea însă au năpădit pe pământul Banatului şi mulţi venetici. Când s'au ivit dincolo de Dunăre Turcii, creştinii fiind strâmtoraţi, au cerut găzduire la Români.

Astfel ne-am pomenit cu o samă de *Sârbi* în Banat. Chiar Iancu Corvin, marele general Român, care a biruit pe Turci de atâtea ori, a făcut loc pribegilor, ca să se adăpostească.

Mai târziu, când împărăţia nemţească se întinsese până în părţile acestea, au venit şi plugari *Şvabi,* din ţările dinspre apus.

Timişoara aşezată pe canalul Begheiului.

Şi astfel, de pe urma străinilor înfipţi în Banat neam ales cu o mare pagubă: acuma vreo 10 ani, când împărăţia Nemţilor a fost sfărâmată, iar Ungurii, tovarăşii Nemţilor, au fost biruiţi într'un mare răsboiu, aşa că Banatul a scăpat de jugul străin, o bună parte din şesul bănăţean ne-a fost smulsă cu deasila şi dată Sârbilor. Şi anume, partea cea mai roditoare, adică *şesul* a fost cotropit de cei care odinioară fuseseră primiţi şi adăpostiţi în casa noastră. Acuma, canalul Begheiului, Timişul, etc. au fost tăiate în două de un hotar strâmb, astfel că multe sate mari româneşti[1] au rămas sub stăpânirea Sârbilor.

6. **Oraşe**. — Cel mai mare oraş al Banatului este Timişoara, aşezată pe malurile Begheiului. Are o mulţime de fabrici (între care şi fabrica cea mai mare de încălţăminte din toată ţara). Deasemenea are şi multe şcoli, între care şi o *Politehnică* (şcoală înaltă din care es ingineri).

Pe malul Timişului sânt 2 oraşe mai mari: *Lugoj,* vestit pentru meseriaşii lui Români. Are şi o episcopie românească. *Caransebeş,* oraş cu multe şcoli şi altă episcopie românească. *Oraviţa* stă la poalele apusene ale munţilor Banatului. *Orşeva,* la gura Cernei, este schelă la Dunăre.

Nici un colț al pământului romănesc nu are mai multe drumuri de fier ca Banatul. — Cea mai însemnată cale ferată este cea care leagă Timişoara de Lugoj, Caransebeş şi Orşova.

■■■■■■■■■■■■■

Oltenia

1. **Intinderea.**—Ţara dintre *Olt, Dunăre* şi *munţi* se cheamă *Oltenia.*

2. **Felul Pământului.**— Pământul Olteniei e de mai multe feluri,

Munţi. —Spre apus şi miazănoapte e un şir de munţi frumoşi, care se încovoaie ca un arc dela Dunăre până în valea Oltului. El poartă mai multe numiri: Munţii *Mehedinţilor,* ai *Vâlcanului* şi ai *Parângului.* — Sânt aşa de înalţi, că zăpada întârzie uneori pe culmile lor până vara. Piscurile cele mai semeţe sânt în *Parâng.*— Singura spărtură adâncă în munţi este cea dela *Lainici,* pe unde curge Jiul.

Dealuri.—La poalele munţilor olteneşti, se întinde un şir de dealuri, care se ţin lanţ ca şi munţii, iar între munţi şi dealuri e la mijloc o fâşioară de *şes* (un fel de uluc) plin de sate.

Şes. — Dealurile scad pe nesimţite până spre Dunăre, unde pământul e neted ca o adevărată câmpie.

3. **Apele.**—Din Carpaţii Olteniei coboară spre Dunăre o mulţime de râuri, îndreptându-se par'că spre Craiova.

Cel mai însemnat râu al Olteniei este *Jiul,* — măcar că numele ţării vine dela Olt. Jiul isvorăşte din dosul munţilor Vâlcanului, pornind întâi spre răsărit. Dar, îndată ce găseşte spărtura de la Lainici, se îndreaptă spre miazăzi şi coboară către Dunăre. Din dreapta i se adaugă *Motrul,* care culege apele din Munţii Mehedinţilor, iar din stânga îi vine

Gilortul şi *Amaradia.* După ce coboară în şes, nu mai primeşte nici un râu însemnat[20]).

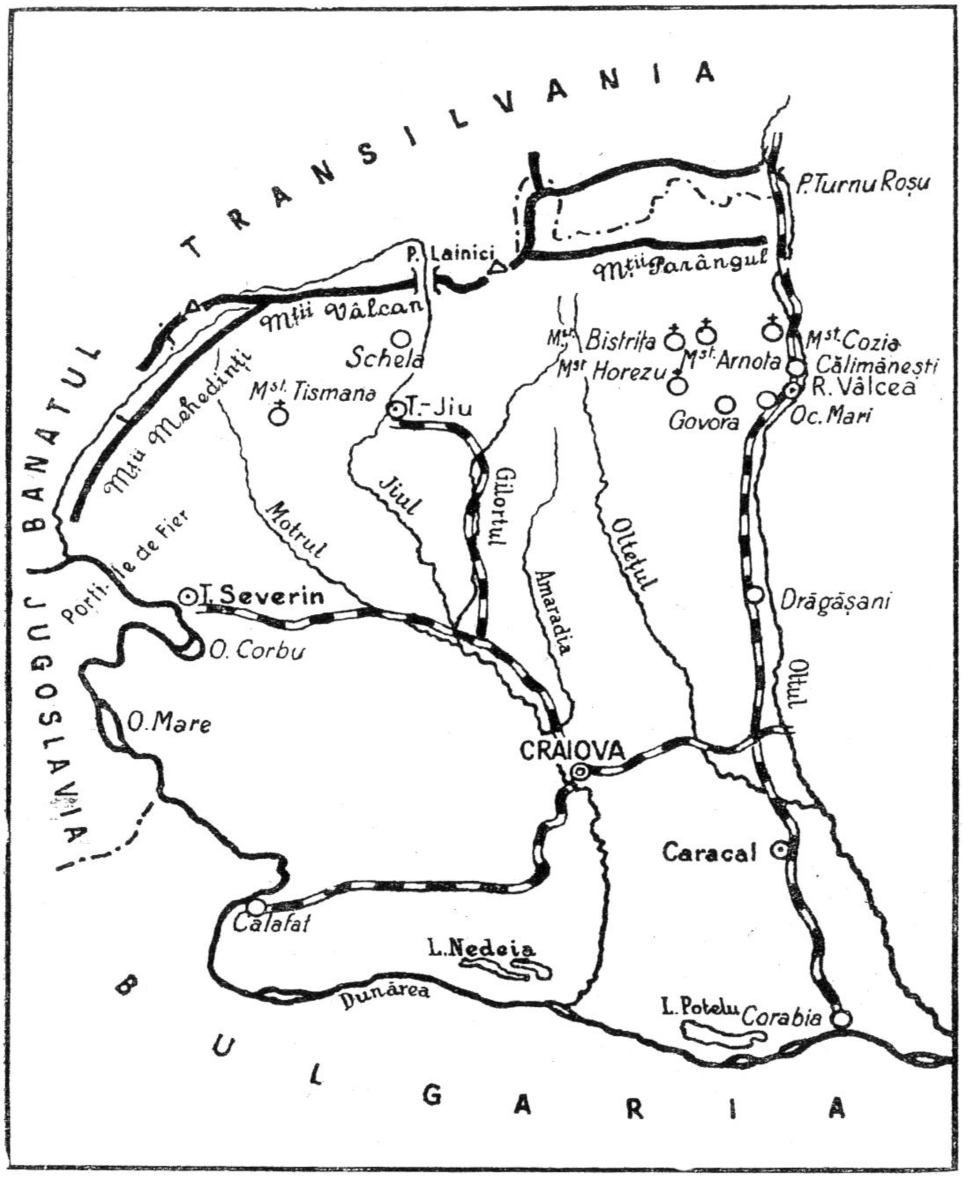
TRANSILVANIA
BANATUL
JUGOSLAVIA
BULGARIA
P. Turnu Roşu
P. Lainici
Mţii Parângul
Mţii Vâlcan
Mţii Mehedinţi
Schela
Mst. Tismana
T.-Jiu
Mst. Bistriţa
Mst. Horezu
Mst. Arnota
Mst. Cozia
Călimăneşti
R. Vâlcea
Oc. Mari
Govora
Jiul
Motrul
Gilortul
Amaradia
Olteţul
Oltul
Porţile de Fier
T. Severin
O. Corbu
O. Mare
Drăgăşani
CRAIOVA
Caracal
Calafat
L. Nedeia
Dunărea
L. Potelu
Corabia

Al doilea râu mare este *Oltul.* El e un râu falnic, pe care merg plute şi ar puteà merge vapoare, dacă albia ar fi îndreptată. — După ce ese din munţi, Oltul mai primeşte şi din Oltenia o mulţime de râuri, între care cel mai însemnat este *Olteţul,* apoi coboară aproape drept către Dunăre.

Insă apa cea mai mare a Olteniei este *Dunărea.* După ce scapă dintre munţi (dela Porţile-de-Fier[21]), Dunărea apucă spre miazăzi, făcând nişte cotituri largi şi cuprinzând cu apele ei două insule mari: *Ostrovul Corbului* şi *Ostrovul Mare.* In sfârşit, porneşte iarăş spre răsărit şi culege toate apele Olteniei. Dealurgul Dunării sânt lacuri bogate în peşte. Cele mai însemnate sânt: *Nedeia* şi *Potelu.*

---

[20])Vezi bucata de citire: **Jiul în munţi**.

[21]) Vezi bucata de citire: **Porţile-de-Fier**

4. **Avuţia Olteniei**. — Pământul Olteniei este înzestrat cu multe daruri.

La munte, sânt *păşuni* întinse pentru oi şi *păduri.* Dar pădurile au fost tăiate fără cruţare, aşà că de multe ori râurile se umflă repede după ploaie, prăpădesc sămănăturile şi înneacă satele.

Lemnul cel mai de preţ aici este cel de *stejar.* Fiind iarna mai blândă, căci muntele apără Oltenia de vânturile reci dinspre miazănoapte, *nucii* cresc nesămănaţi, până în mijlocul pădurilor, iar în câteva locuri (la *Tismana* de pildă) sânt şi *castani,* care fac poame dulci, bune de mâncat.

a) Pe *dealuri* sânt vii vestite, care se ţin lanţ dela Dunăre, pe sub munţi, până în Olt. — La *Drăgăşani* este una din podgoriile cele mai vestite ale României.

Fiindcă gerul nu e aşà de tare, ca în alte părţi ale ţării, în Oltenia viile nu se îngroapă.

O altă avuţie a dealurilor sânt livezile de *pruni.*

b) Pe şes se întind sămănături frumoase. Şesul Jiului e socotit ca unul din hambarele cele mai de seamă ale României - în deosebi pentru *grâu.*

Dar şi în pământ, Oltenia are felurite bogăţii:

Sare.—La poalele munţilor se întinde un brâu de sare. Se scoate însă dintr'un singur loc—dela *Ocnele-Mari.*

Cărbuni foarte buni se scot dela *Schela* (aproape de Jiu).

Dar una din bogăţiile cele mai de seamă ale pământului oltenesc sânt izvoarele numeroase. Cele mai vestite dintre toate sânt cele dela *Călimăneşti* (pe malul Oltului, între munţi) şi *Govora*—între dealuri, nu departe de Ocnele-Mari.

OLTENIA.

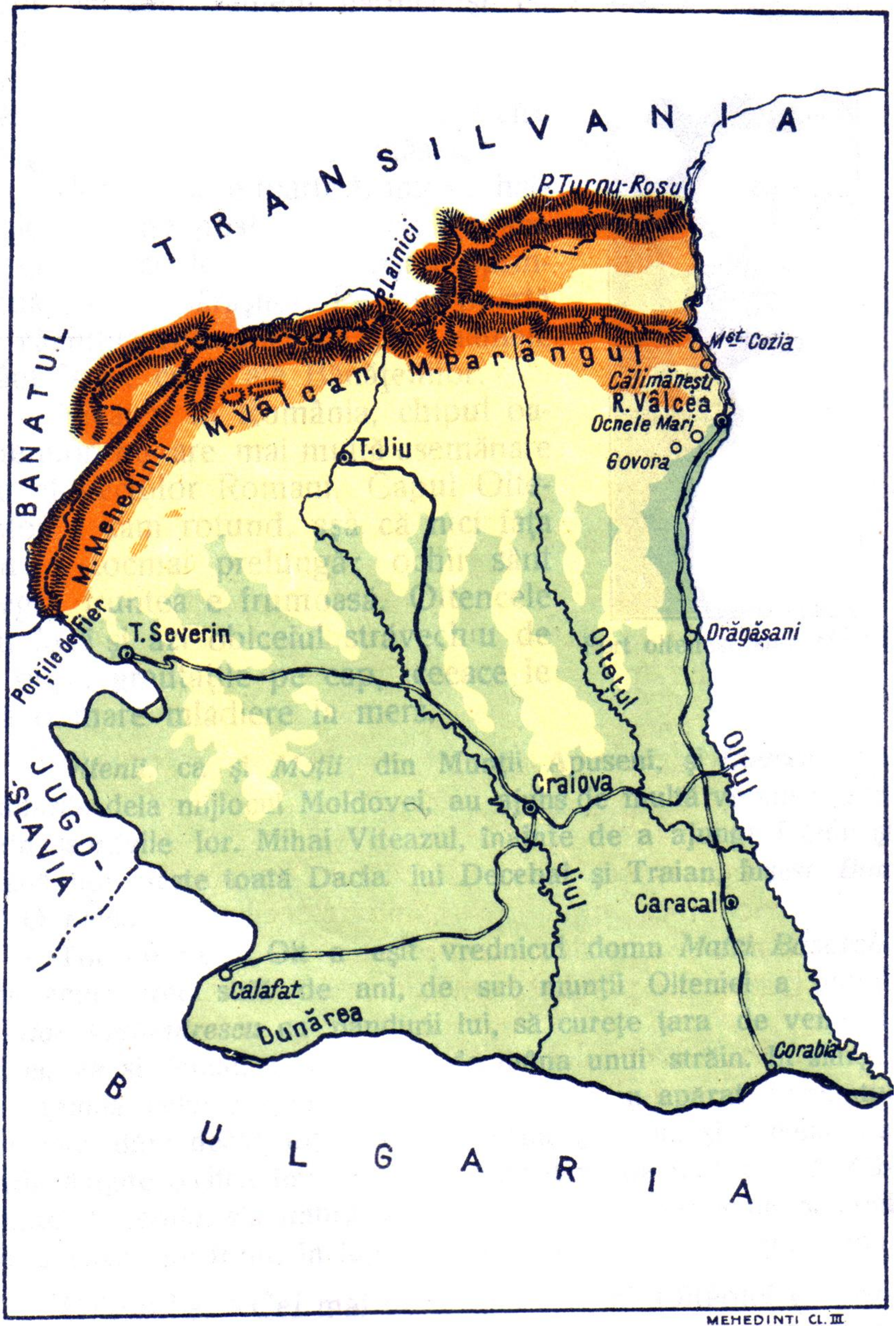
TRANSILVANIA
BANATUL
JUGO-SLAVIA
BULGARIA
P. Turnu-Roșu
P. Lainici
M. Mehedinți
M. Vâlcan
M. Parângul
Mᵗ. Cozia
Călimănești
R. Vâlcea
Ocnele Mari
Govora
T. Jiu
Porțile de fier
T. Severin
Drăgășani
Oltețul
Oltul
Craiova
Jiul
Caracal
Calafat
Dunărea
Corabia

MEHEDINȚI CL. III

Locuitorii. — Locuitorii dintre Olt, Dunăre şi munţi se numesc *Olteni.* Ei sânt oameni harnici şi cu îndemânare nu numai la lucrul câmpului, dar şi la negoţ. — Ca semn că sânt hotărâţi la muncă, lumea le zice în glumă că „au 24 de măsele”.

Portul lor e foarte frumos: hainele sânt de postav alb, cu găitane negre, ceace le dă o înfăţişare sprintenă, ca a călăraşilor. Pe cap poartă o căciuliță rotundă. La şes, hainele sânt largi, ca şi ale Bănăţenilor.

Nicăieri în România, chipul oamenilor nu are mai multă asemănare cu al vechilor Romani. Capul Oltenilor e cam rotund, aşa că nici faţa nu e tocmai prelungă; ochii sânt negri, fruntea e frumoasă. Oltencele au încă şi azi obiceiul străvechiu de a purta greutăţile pe cap, ceeace le dă o mare mlădiere la mers.

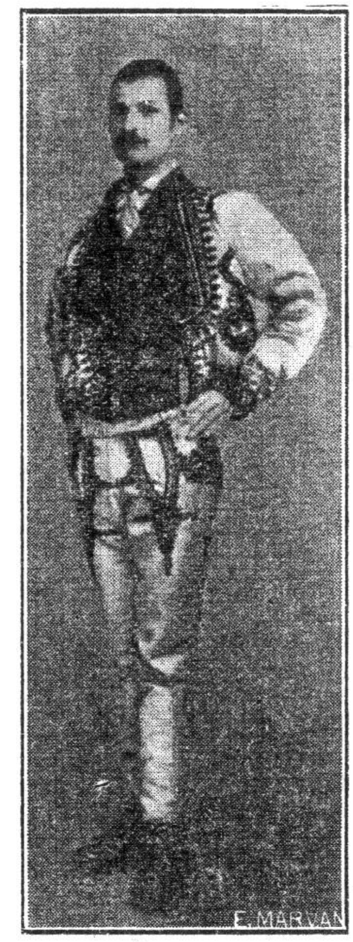

Port oltenesc spre Munte.

Oltenii, ca şi *Moţii* din Munţii Apuseni, şi *Codrenii* din pădurile dela mijlocul Moldovei, au ajuns de multă vreme vestiţi prin isprăvile lor. Mihai Viteazul, înainte de a ajunge Domn şi stăpânitor peste toată Dacia lui Decebal şi Traian, fusese *Ban* al Olteniei.

Tot de peste Olt a eşit vrednicul domn *Matei Basarab.* Iar acum vreo sută de ani, de sub munţii Olteniei a pornit *Tudor Vladimirescu* cu pandurii lui, să cureţe ţara de venetici. Şi el, ca şi Mihai, a căzut ucis de mâna unui străin. In sfârşit, în vremea celui din urmă răsboiu, Oltenii au apărat pământul lor mai dârz decât toţi Românii. Până şi copiii şi femeile au sărit să ajute oastea împotriva năvălitorilor. Ba încă o fată, *Cătălină Toderoiu,* s'a îmbrăcat în haine de ostaş şi a luptat până ce a căzut pe front, în luptele dela Muncel, în judeţul Putna.

Oraşele. - Cel mai de seamă oraş al Olteniei e *Craiova,* aşezat acolo, unde Jiul îşi adună toate apele şi începe şesul. E un oraş frumos, cu multe şcoale.

Lângă Dunăre sânt iarăş câteva oraşe:

Severinul e aşezat aproape de ruinele podului lui Traian. E un oraş nou, care întrece în unele priviri toate oraşele ţării: e aşezat pe un tăpşan; la poale are *apa lată* a Dunării, străbătută de vapoare; deasupra are *dealuri* cu *vii,* şi nu departe se înalţă *muntele* cu *păduri.* Aşà că, locuitorii au la un loc tot ce le trebuie. — Oraşul e vestit prin şcoalele lui şi printr'un *palat al luminării poporului,* cum nu se mai găseşte altul aproape nicăeri în ţară. El e făcut cu cheltuiala localnicilor, în frunte cu un oltean închinat pământului şi neamului oltenesc.

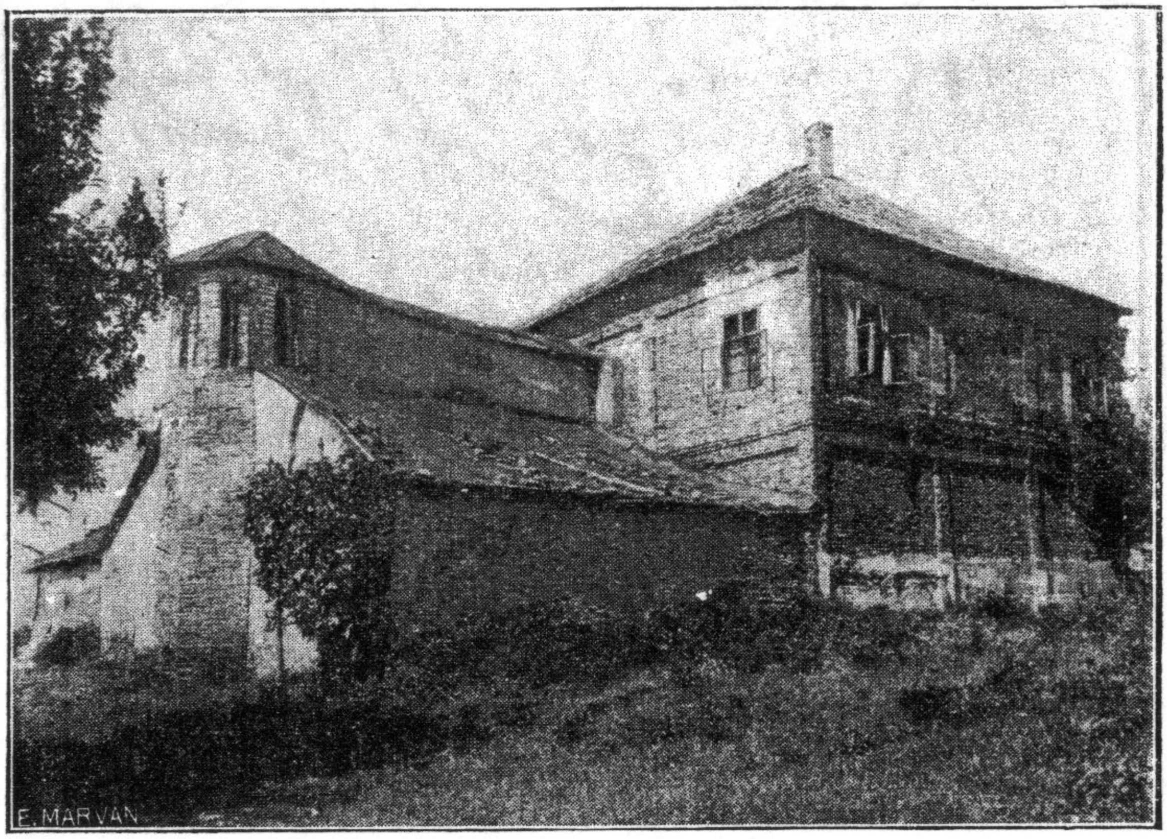

Cula lui Tudor Vladimirescu.

Tot pe malul Dunării stă *Calafatul,* de unde s'a tras cel dintâiu tun la 1877. *Corabia* e o schelă nu departe de gura Oltului.

In lungul Oltului avem, dela munte spre şes, aceste oraşe: *Râmnicul-Vâlcei* e chiar la poalele munţilor. Are o veche episcopie şi o sumă de fabrici. Ceva mai sus e vechea mănăstire a *Coziei,* unde e îngropat *Mircea cel Bătrân,* biruitorul Turcilor la Rovine.

Mai la vale de Râmnicul-Vâlcei stau *Drăgăşanii,* oraş vestit pentru podgoria lui.

Caracal e aşezat nu departe de Dunăre.

Sub munţii Olteniei se află *Târgul Jiului,* un oraş curat românesc. Tot aci sânt o samă de mănăstiri de o rară frumuseţe: *Horezu,* zidită de bunul Domn Constantin Brâncoveanu; *Bistriţa,* deasupra căreia e *Arnota* cu mormântul lui Matei Basarab; iar spre apus de Jiu e *Tismana* întemeiată de Sf. Micodim.

Statuia lui Tudor Vladimirescu (în T.-Jiului).

Mânăstirea Tismana
Un râuleţ curge în chip de cascadă.

Nicăeri în România, afară de Moldova de miazănoapte, nu mai sânt atâtea biserici frumoase, ca în Oltenia.

Muntenia

1. **Intinderea**.—Muntenia se chiamă toată ţara dintre munţi. Olt, Dunăre şi Siretul de jos (până la Milcov).

2. **Felul pământului**. —Muntenia are din plin toate felurile de pământ: şi *munţi,* şi *dealuri,* şi *şes.* In privinţa asta, *ea întrece toate celelalte părţi ale ţării.*

a) *Munţi—La* miazănoapte se întinde, ca un zid uriaş, lanţul munţilor celor mai înalţi din România.

Ei au mai multe numiri: *Munţii Făgăraşului,* ai *Bârsei* şi ai *Buzăului.*

Culmea cea mai înaltă este a Făgăraşului, având ca vârfuri mai înalte *Negoiul* şi *Moldoveanul.* Culmea aceasta este atât de puţin crestată, că nici un drum nu trece în curmezişul ei. Iarna e pustie de tot. Doar caprele sălbatice (un fel de capre negre şi mici) dacă mai trec de pe o clină a muntelui pe cealaltă. Vara, zăpada se topeşte greu (întârzie uneori până în Mai). Abia atunci muntele se înviorează, căci păstorii suie acolo turmele la păscut.

Munţii Bârsei sânt ceva mai mici, dar mai sfărâmaţi de ape. Intre aceşti munţi, cei mai vestiţi sânt *Bucegii.*

Munţii Buzăului sânt şi mai mici, dar bine îmbrăcaţi cu iarbă şi păduri. In aceşti munţi sânt turmele cele mai mari din toată România.

Afară de tăietura adâncă dela *Câineni,* pe unde coboară Oltul din Ardeal, şi tăietura iarăşi destul de adâncă pe unde coboară Buzăul (şi pe unde s'a făcut acum un drum *de fier),* munţii Munteniei n'au decât trei locuri de trecere : pe la *Bran,* (pe unde se zice că a trecut Negru Vodă), pe la *Predeal* şi *Buzău*[22])

b) *Dealuri.*— Sub munte se întinde un şir de dealuri. Cel mai însemnat e *Dealul Mare* (vestit pentru podgoriile sale).

c) *Şes.* — Sub dealuri, se întinde până în Dunăre şesul *Burnasului* şi al *Bărăganului,* neted pealocurea ca faţa unui lac. Doar unde şi unde se vede câte o movilă ridicată de mâna omului sau mici coline de nisip, ridicate odinioară de puterea vântului, iar acum acoperite de iarbă şi statornicite.

---

[22])Vezi bucata de cetire: **Cheia Dâmbovicioarei**.

3. **Râurile**.— Din munţii Munteniei coboară o mulţime de râuri, întocmai ca şiroaiele pe acoperiş.

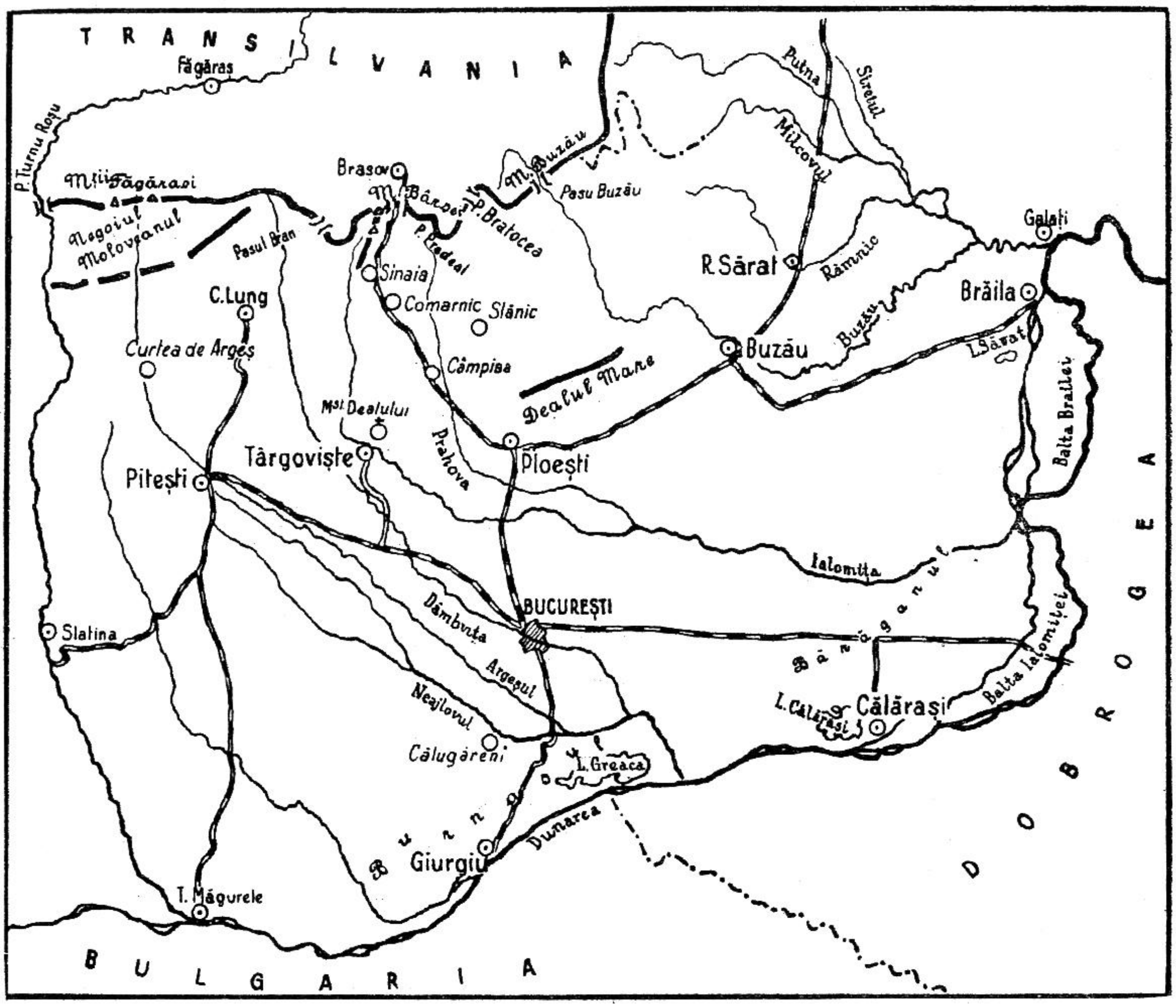
TRANSILVANIA
Făgăraș
P. Turnu Roșu
M.ții Făgărași
Negoiul
Moloveanul
Pasul Bran
Brașov
P. Predeal
P. Bratocea
M. Buzău
Pasu Buzău
Putna
Siretul
Milcovul
R.Sărat
Râmnic
Galați
Brăila
Buzău
Buzăul
L. Sărat
Balta Brăilei
Sinaia
Comarnic
Slănic
C.Lung
Curtea de Argeș
Câmpina
Dealul Mare
Mst. Dealului
Târgoviște
Ploești
Prahova
Pitești
Ialomița
Bărăganul
BUCUREȘTI
Dâmbovița
Argeșul
Slatina
Neajlovul
Călugăreni
L. Greaca
Bărăgan
L. Călărași
Călărași
Balta Ialomiței
Giurgiu
Dunărea
T. Măgurele
DOBROGEA
BULGARIA

Cel mai vestit între toate râurile Munteniei este *Argeşul.* El culege apele Munţilor Făgăraşului şi, spre *deosebire de toate râurile Munteniei,* primeşte afluenţi până aproape de Dunăre. Cei mai însemnaţi sânt *Neajlovul* (cu vadul Călugărenilor) şi *Dâmboviţa* .

Ialomiţa isvorăşte din Bucegi, primeşte la început mulţi afluenţi: apoi, după ce s'a unit cu Prahova, *nu mai primeşte în şes nici un râu,* ci şerpueşte drept spre răsărit vărsându-se în Dunăre la gâtuitura dintre Balta-Ialomiţei şi Balta-Brăilei.

Buzăul—tot aşà: are afluenţi numai la munte. In şes curge domol, dar, în loc de a se vărsa deadreptul în Dunăre, cum făcea altă dată, acum se îndreaptă spre miazănoapte şi se varsă în Siret.

Râmnicul-Sărat face un ocol la fel cu Buzăul, vărsându-se şi el tot în Siret.

Dunărea, în sfârşit, culege toate apele Munteniei. Dela Severin până la gura Oltului (adică în dreptul Olteniei), Dunărea se pleacă mereu tot mai spre miazăzi, lovind mai mult în malul drept. După ce trece de gura Oltului, se mai *pleacă puţin,* apoi începe a se *îndreptà spre miazănoapte, în tot cuprinsul Munteniei,* până la gura Siretului, aproape de Galaţi.

Dar nu toate apele Munteniei pot ajunge la Dunăre, ci unele se opresc pe şes, să facă bălţi şi lacuri. Cele mai însemnate sânt lângă Dunăre: *Greaca* şi *Iezerul Călăraşilor,* iar pe şes *Lacul Sărat,* aproape de Brăila.

4. **Avuţiile Munteniei.**— După cum pământul Munteniei e bine împărţit, deasemenea şi avuţiile sale sânt foarte felurite.

a) La munte, sânt *păduri* şi *turme.* Aci se fabrică cel mai vestit *caşcaval.*

b) Pe *dealuri,* viile se ţin lanţ: din Olt până în Milcov, e cea mai mare podgorie a ţării. *Dealul Mare,* cum îl arată şi numele, este vestit pentru lungimea podgoriei sale. *Viile* ţin zeci de kilometri, unele lângă altele. Alături de vii, sânt şi grădini de *pruni.*

Dar averea cea mai vestită a acestui ţinut e *petrolul.* In valea *Dâmboviţei* şi *a Prahovei*[23]*(Moreni, Câmpina),* sânt puţuri care dau mii de vagoane de petrol. Când se sapă puţul, petrolul isbucneşte uneori până în naltul cerului, vărsându-se în chip de lac peste toată împrejurimea puţului. (Anii trecuţi, când s'a aprins un puţ, păcura a ars luni de zile, iar flacăra se vedea noaptea până în Dunăre! Acum altă sondă arde şi nu se ştie când se va stinge).

Altă bogăţie la poalele munţilor e *sarea.* Dela *Slănic* (Prahova) se scoate sarea cea mai albă din toată ţara.

c) Pe şes, averea cea mai de preţ e *grâul* şi *porumbul.* Primăvara, Bărăganul e o mare de verdeaţă; în Iunie, când se coc grânele, lanurile, galbene ca aurul, sânt cea mai frumoasă privelişte pe care o poate vedea ochiul plugarului.

---

[23])Vezi bucata de cetire: **Valea Prahovei.**

d) In sfârşit, *Balta*, adică lunca lată a Dunării, e în privinţa averii un fel de „Românie mai mică": *are păşuni* şi *păduri* (ca muntele), are lanuri de *grâne* (ca şesul); iar pe deasupra mai are şi *peştele bălţilor*. Primăvara, când se umflă Dunărea, după topirea zăpezilor, apa umple bălţile şi gârlele, aducând împreună cu ea o mulţime de peşte; iar vara şi toamna, când apa scade şi timpul începe a se răci, peştele vrea să fugă din bălţi spre Dunăre, însă pescarii fac garduri şi-i ţin calea, prinzându-l ca din vârşă. Sânt şi pescari care pescuesc tot timpul în largul Dunării.

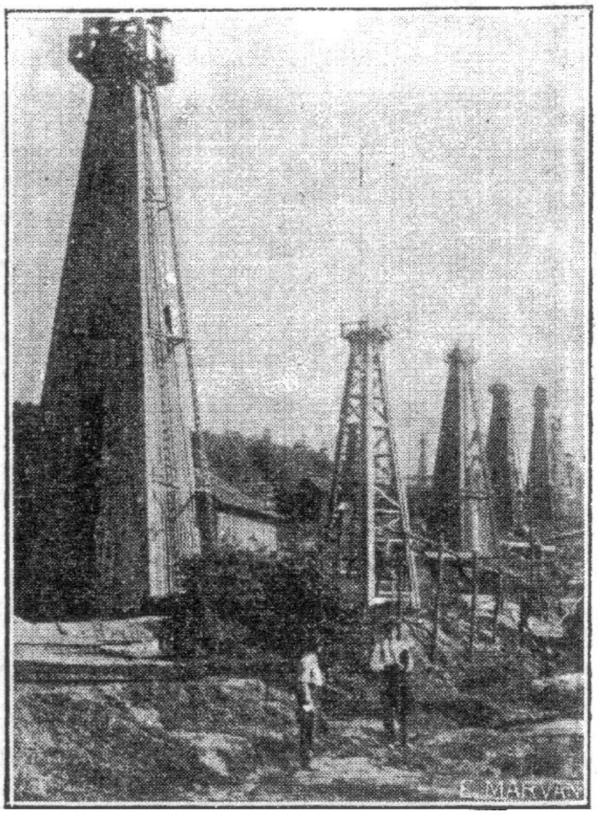

Sonde de petrol.

5. **Locuitorii**. —Muntenii sânt mai mult *oacheşi* la faţă, *mijlocii* la trup şi sprinteni. La munte, poartă haine albe, strâmte, iar femeile au hainele cele mai bogate din toată ţara şi cele mai frumos cusute. In unele sate, ele poartă peste broboadă pălării negre, ca ale bărbaţilor.

La şes sânt tot oacheşi, dar mai înalţi la trup şi poartă haine largi de pânză, iar în timpul iernei poartă haine de postav negru, cu găitane albastre.

6. **Oraşele**.:— In Muntenia, oraşele sânt aşezate cu această rânduială:

a) *Sub munte*, avem oraşele cele mai vechi:

Curtea-de-Argeş se numeşte aşà, fiindcă acolo a fost scaunul cel mai vechiu al Domniei, sau „Curtea Domnului Ţării". Azi, capitala de odinioară e un târguleţ, dar are două podoabe, cum nu se mai află aiurea în tot cuprinsul pământului românesc. Are biserica zidită de Meşterul Manole, în zilele lui Neagoie Basarab; — în ea este nu numai mormântul lui Neagoe şi al soţiei sale, ci şi al Regilor Carol I şi Ferdinand I. Apoi, tot în

Curtea-de-Argeş, se găseşte şi *biserica cea mai veche* a ţării, cu mormintele celor dintâi domni din neamul Basarabilor.

Câmpulung este iarăş un oraş străvechiu, unde au poposit domnii români, înainte de a-şi întinde stăpânirea spre şes.

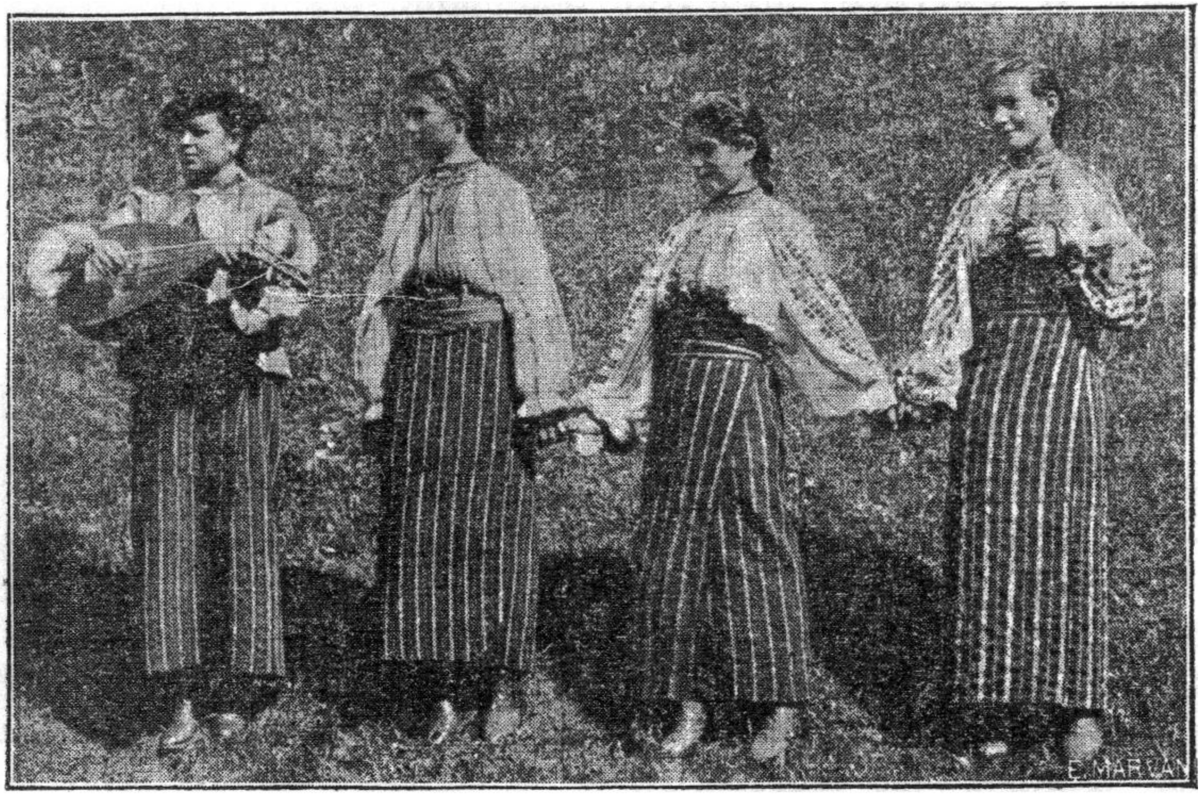

Port femeesc la munte.
Una şi-a acoperit capul cu o pălărie, la fel cu a bărbaţilor.

Piteşti e un oraş mai nou dar e bine aşezat, la marginea dealurilor, aproape de Argeş, unde râul ese în şes.

Târgovişte, lângă Ialomiţa, a avut asemenea scaun domnesc. Acolo e vechea *Mitropolie* a ţării, iar aproape de oraş este Mănăstirea *Dealului,* unde se păstrează capul lui Mihai-Viteazul (trupul a rămas îngropat în câmpia Turdei).

Ploeştii sânt un oraş nou de tot (pe vremea lui Mihai-Viteazul erà un biet sat). Oraşul acesta creşte foarte repede. Are o mulţime de fabrici, în care se lucrează ţiţeiul sau păcura scoasă de sub munţii vecini.

Buzău, aproape de apa Buzăului, e oraş vechiu şi are o episcopie.

Râmnicu-Sărat e aşezat aproape de de apa cu acelaş nume.

MUNTENIA.

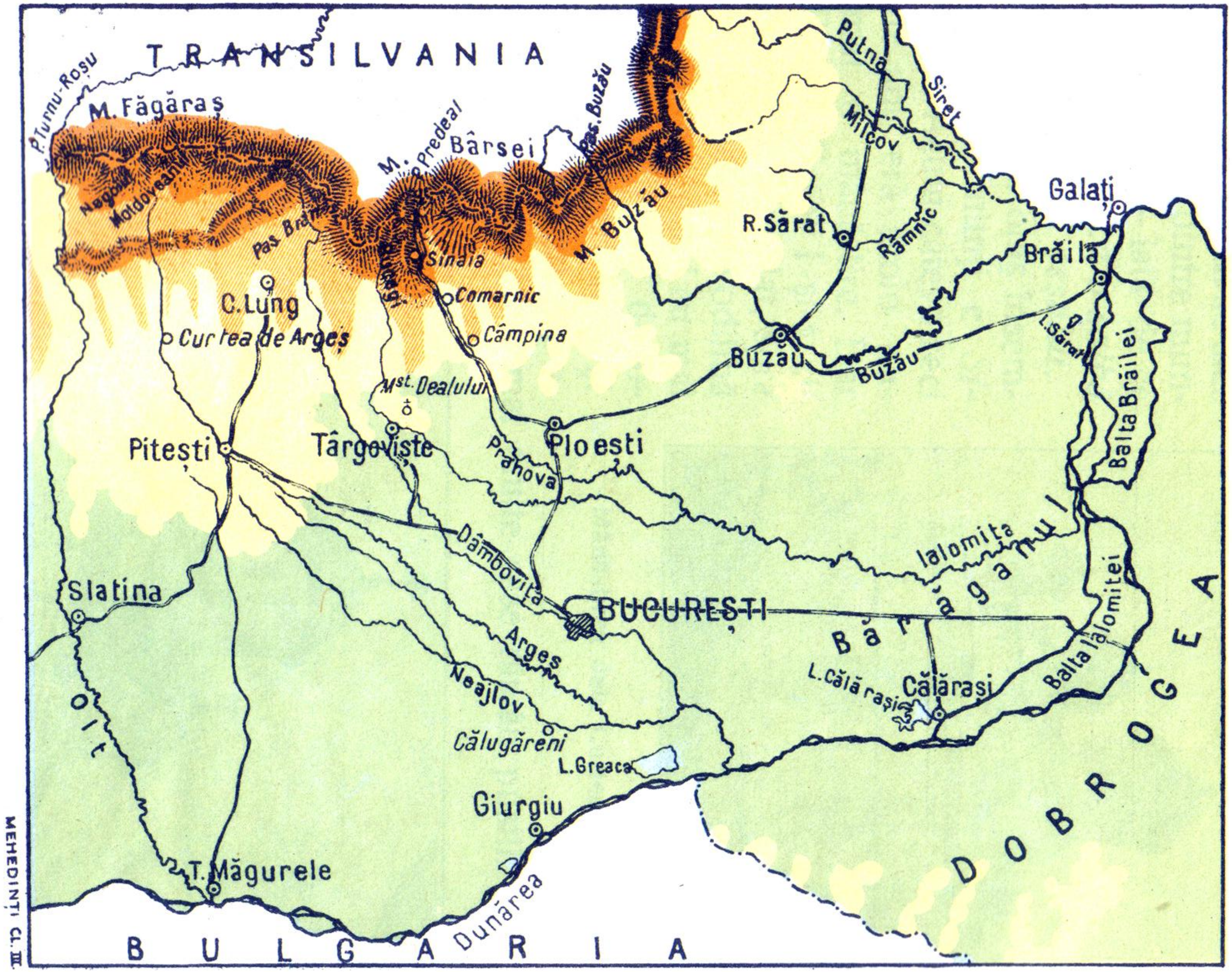
TRANSILVANIA
P. Turnu-Roșu
M. Făgăraș
Negoiu
Moldoveanu
Pas. Bran
M. Predeal
Bârsei
Pas. Buzău
M. Buzău
Bucegi
Sinaia
Comarnic
Câmpina
C. Lung
Curtea de Argeș
Mst. Dealului
Pitești
Târgoviște
Ploești
Prahova
Putna
Siret
Milcov
Galați
R. Sărat
Râmnic
Brăila
Buzău
L. Sărat
Balta Brăilei
Ialomița
Bărăganul
Dâmbovița
BUCUREȘTI
Argeș
Neajlov
Călugăreni
L. Greaca
Giurgiu
Slatina
Olt
T. Măgurele
Dunărea
L. Călărași
Călărași
Balta Ialomiței
DOBROGEA
BULGARIA

MEHEDINȚI Cl. III

Toate oraşele acestea dela poalele munţilor s'au întemeiat aci, fiindcă locuitorii muntelui nu au destul loc de arătură, ci se coboară cu *lemne, fân, vite, sare, păcură...* spre a luà grâne dela plugarii din şes. Intâlnirea şi schimbul se face în târgurile dintre munte şi şes; — iată de ce oraşele stau *ca o salbă la marginea şesului.*

Mânăstirea dela Curtea-de-Argeş.

Singurul oraş însemnat între munţi e *Sinaia.* Acum câteva zeci de ani, era acolo numai o mănăstire. Dar Regele Carol I şi-a zidit alături un palat, spre a-i sluji ca loc de odihnă peste vară. Apoi au mai zidit şi alţii case de locuit în timpul verii. Şi astfel s'a născut un oraş nou. Iarna, cele mai multe case rămân pustii.

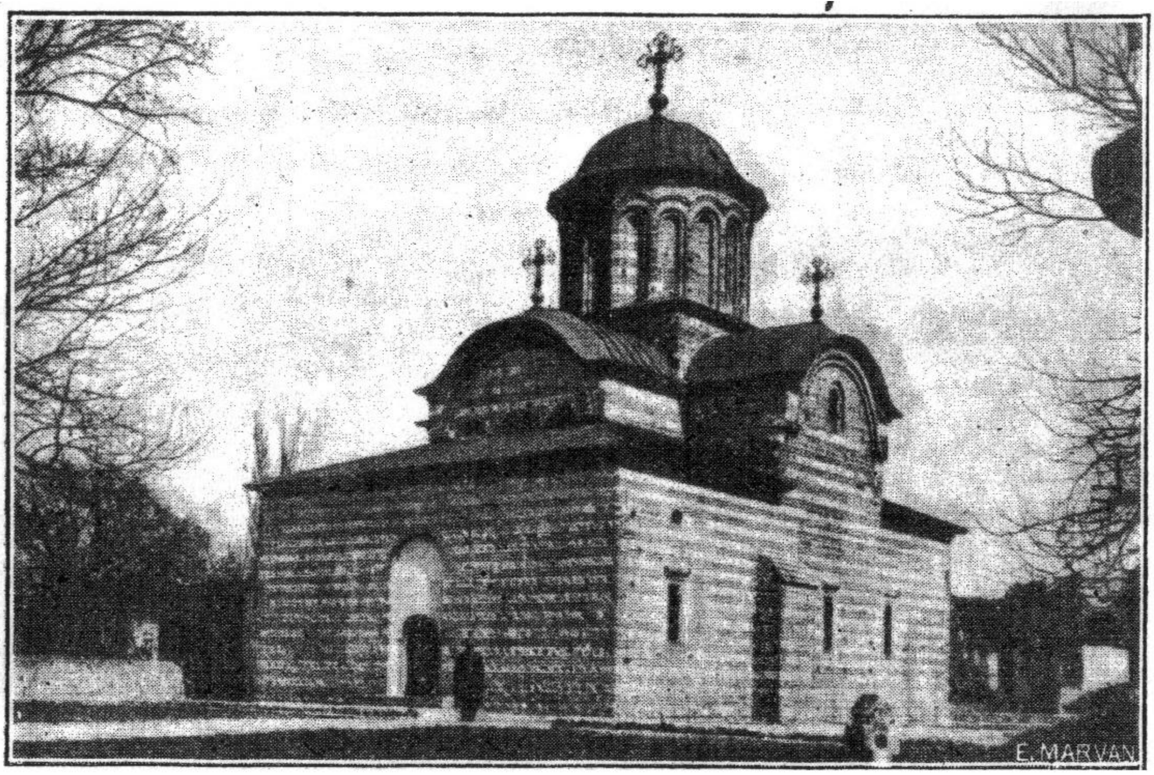

Biserica Domnească din Curtea-de-Argeş, unde se află mormintele celor dintâi domni (Basarabi).

Tot pe valea Prahovei mai este şi *Azuga* (cu fabrici de postav, de sticlă și de bere) și *Câmpina,* de unde se scoate petrol și unde s’au așezat multe fabric pentru lucrarea țițeiului.

Mânăstirea Dealului (aproape de Târgovişte).

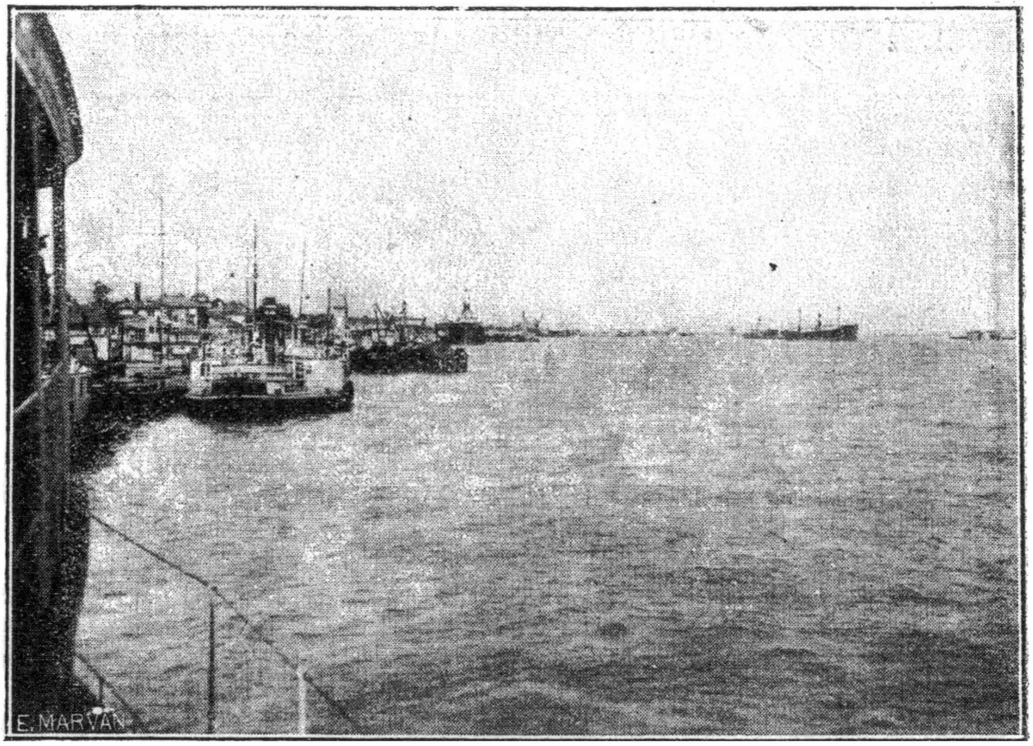

Dunărea la Galaţi. Până în zare se văd numai vapoare.

b) In *lungul Dunării* se întinde un alt şir de oraşe:

Turnu-Măgurele nu e departe de gura Oltului.

Giurgiul e un vechiu oraş, la vadul pe unde treceà drumul spre Turcia.

Călăraşi e un oraş nou, aşezat tocmai unde se adună grânele Bărăganului, ca să fie încărcate pe şlepuri.

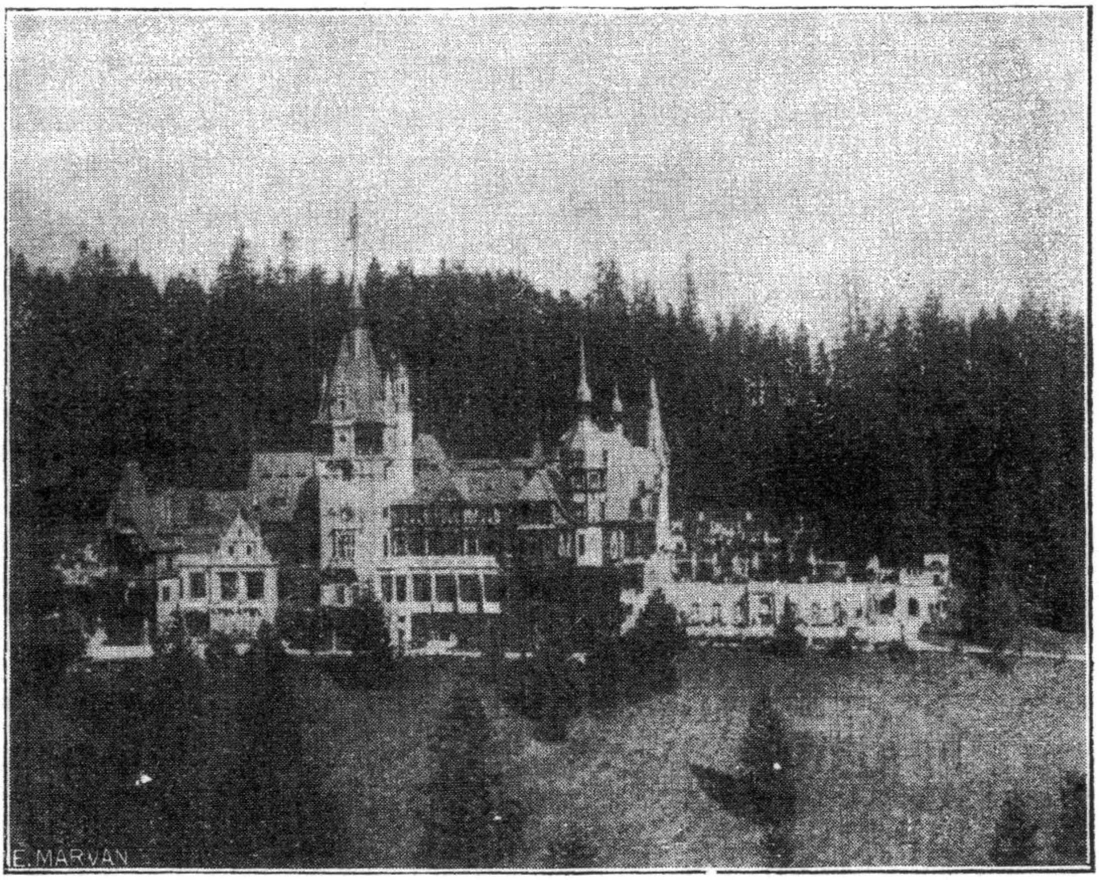

Castelul Peleş din Sinaia, zidit de Carol I, întâiul Rege al României.

Dar dintre toate oraşele dunărene ale Munteniei, cel mai însemnat e *Brăila.* El a fost odinioară cetate. In timpul răsboaielor cu Turcii, cetatea a ars şi s'a zidit oraşul din nou. Deaceea, străzile sale sânt foarte regulate: merg drept, ca firele din pânza unui păianjen. La Brăila se adună azi mii de vagoane de cereale şi se păstrează în nişte hambare uriaşe, de unde sânt scurse deadreptul în vapoare (Până aci pot veni chiar vapoarele ce plutesc pe mare, căci mai sus de Brăila, apa Dunării nu mai e destul de adâncă).

La mijloc, între oraşele de sub munte şi cele dunărene, nu mai sânt decât două oraşe:

Slatina, aproape de malul Oltului.

Bucureşti, capitala întregei Românii[24]).

Drumuri.—Dela Bucureşti pleacă linii ferate în toate părţile Ţării.

1. O linie apucă spre apus, către Piteşti şi Slatina (având ramuri spre Târgovişte, Câmpulung şi Turnu-Măgurele).

Vedere din Bucureşti (Ateneul Român — loc de adunare pentru cărturari).

2. Altă linie pleacă peste Ploeşti spre Focşani şi Moldova (având dela Buzău o ramură spre Brăila).

3. Alta se îndreaptă spre răsărit şi trece Dunărea, apucând spre Constanţa.

4. In sfârşit, altă linie mai mică leagă capitala cu Giurgiu.

■■■■■■■■

---

[24]) Vezi bucata de cetire: **București.**

Dobrogea

1. **Intinderea**. — Dobrogea se cheamă tot ţinutul cuprins între Dunăre şi Mare, până la o *linie de învoială* (convenţională), care merge de lângă *Balcic* (pe malul Mării) până la apus de *Turtucaia* (pe malul Dunării).

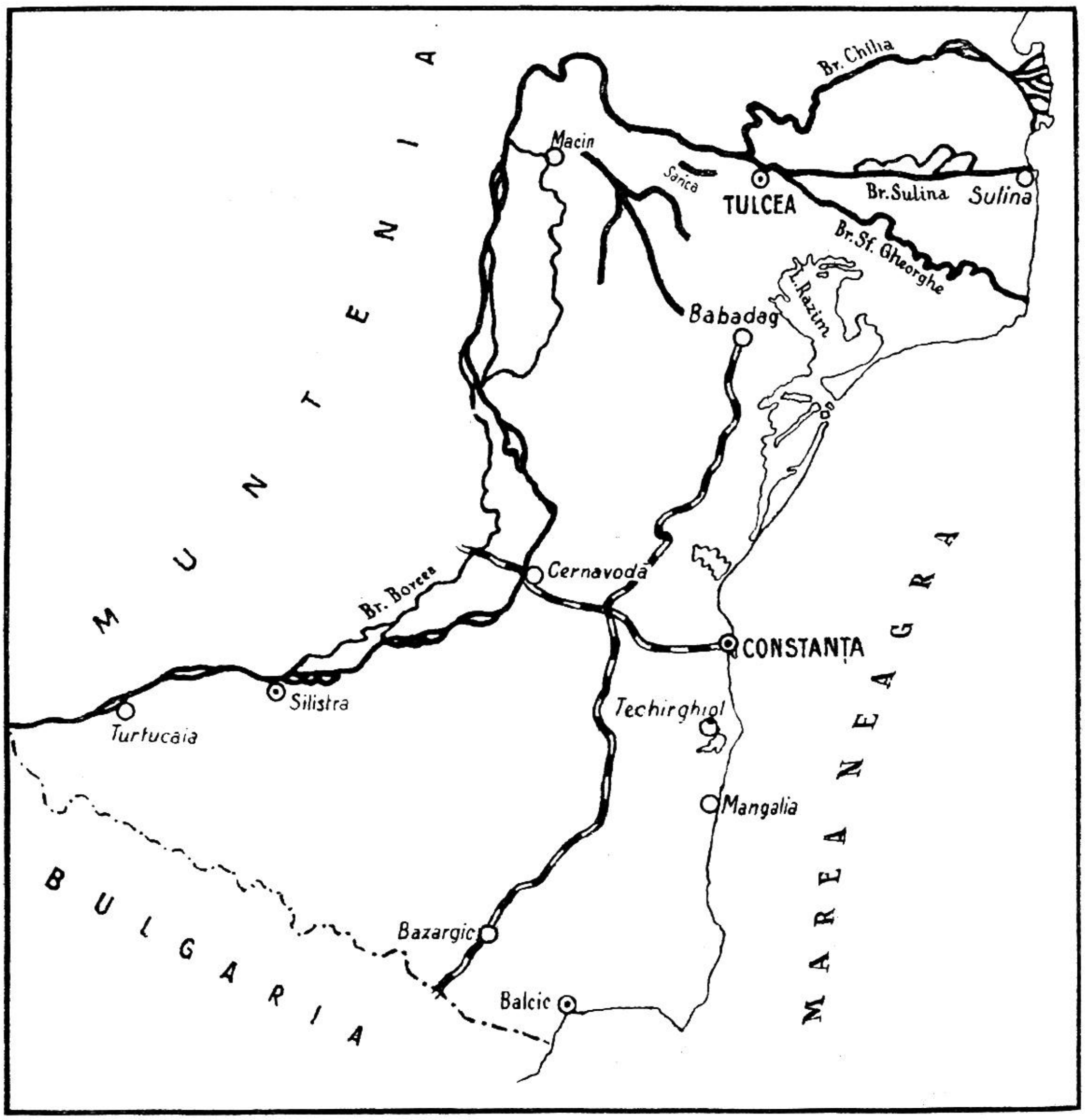
MUNTENIA
Br. Chilia
Macin
Sarica
TULCEA
Br. Sulina
Sulina
Br. Sf. Gheorghe
L. Razim
Babadag
Br. Borcea
Cernavodă
CONSTANȚA
Silistra
Turtucaia
Techirghiol
Mangalia
MAREA NEAGRA
BULGARIA
Bazargic
Balcic

2. **Pământul**. — Pământul dobrogean se ridică deasupra apelor Mării şi ale Dunării, în chip de *podiş*. Dar înfăţişarea lui nu e peste tot la fel.

Spre miazănoapte, sunt nişte *dealuri* îmbrăcate cu păduri. Câteva sunt golaşe şi au creste aşà de ascuţite, încât seamănă cu vârfurile munţilor. Pe vremuri au şi fost munţi semeţi. — Din cotul cel mare al Dunării pornesc mai multe şiruri de dealuri: un şir merge spre răsărit pe malul Dunării; altul apucă spre miazăzi, tot pe malul Dunării; al treilea se îndreaptă pela mijloc, spre Babadag.

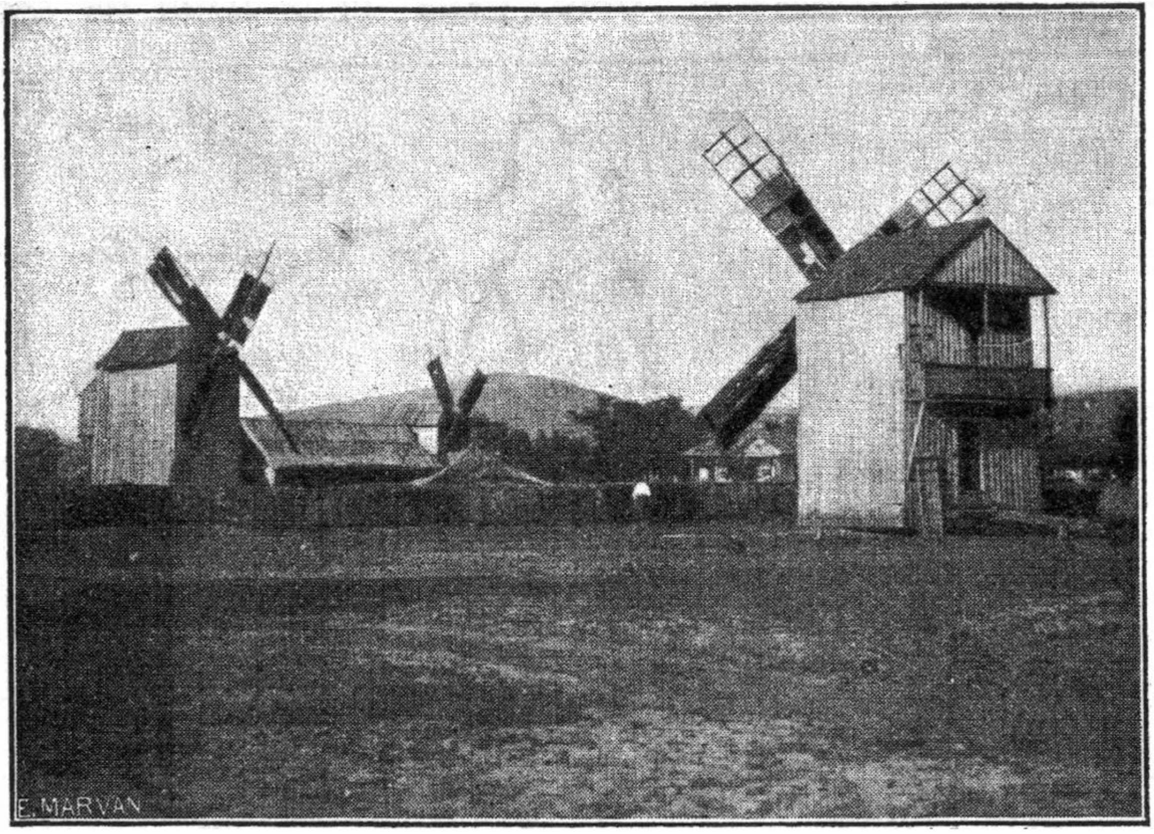

Mori de vânt.

La marginea dinspre miazăzi, *pământul dobrogean se înalţă iarăşi în chip de dealuri,* tot aşà de ridicate, ca şi cele dela miazănoapte.

Dar mijlocul Dobrogei, adică partea cea mai mare a ţinutului dobrogean, este un *podiş destul de neted.* Până în zare nu vezi nici un vârf, ci numai pământ prea puţin vălurit.

3. **Râurile.**—Dobrogea nu are nici un râu viu. Pe vreme de secetă, *apele curgătoare pier aproape cu desăvârşire.* Numai când plouă încep şi râurile ei să curgă, iar uneori fac adevărate puhoaie. Oamenii beau apă numai din *puţuri şi din cişmele.*

Totuşi este un ţinut cu isvoare: e cel dela miazăzi, — în deosebi ţărmul dela *Balcic,* unde isvoarele fac pârae atât de bogate, că pot mişcă roata morilor.

Deasemenea şi în dealurile dela miazănoapte sânt isvoare.

Din contra, mijlocul, adică podişul, e fără râuri. In schimb, *marginile Dobrogei sânt pline de bălți, atât spre Dunăre, cât şi spre mare.*

Spre Dunăre se întinde *Balta Ialomiţei* şi a *Brăilei,* adică o luncă foarte lată şi plină de umezeală. Până la Silistra, Dunărea curge într'un vad. Aici se desparte în două braţe: cel mai mic, *Borcea* curge pe lângă şesul Bărăganului, iar *Dunărea veche* înaintează pe sub malul înalt al podişului dobrogean.

Apoi braţele Dunării se unesc spre a se desface iarăşi. Abia aproape de Brăila se unesc din nou şi, după ce trec de cotul cel mare dela Galaţi, se îndreaptă spre răsărit, vărsându-se în mare prin 3 guri: cea mai largă e a *Chiliei;* cea mai îngustă e cea dela mijloc, numită gura dela *Sulina;* cea dinspre miazăzi se numeşte *Sf. Gheorghe.* In tot lungul Dunării, bălţile sânt foarte numeroase[25]).

Şi spre mare este o salbă de lacuri, dar acestea au *apă sărată* ca a mării. Cele mai însemnate sânt:

Lacul Mangaliei, cu maluri cotite (ca ale unui râu în care au pătruns apele mării).

Tekirghiol e un lac foarte sărat, cu mare putere de vindecare. Aci se adună vara lume din toate părţile ţării.

Lângă Constanţa, spre miazănoapte, e marele lac *Razim,* cu o mulţime de cotituri (ca o capcană cu multe despărţiri).

4. **Avuţiile Dobrogei.**— Cea mai de seamă avuţie a pământului dobrogean sânt *grânele* şi în deosebi *orzul.* Tot aici se seamănă şi mult *in,* iar pe dealurile de lângă Dunăre sânt şi *vii frumoase (Sarica).*

Vitele sânt altă bogăţie însemnată a Dobrogei. In deosebi sânt vestiţi *caii* (mărunţi la trup, dar puternici şi sprinteni). Deasemenea sânt lăudate *oile,* care dau aici o carne mai bună decât în orice altă parte a României. Cât despre *peşte,* numai lacul *Razim,* dacă ar fi bine îngrijit, ar putea hrăni cu peşte milioane de locuitori.

---

[25]) Vezi bucata de cetire : **Delta Dunării.**

O altă bogăţie care prisoseşte în Dobrogea e *piatra.* Pentru pavatul străzilor se scoate granit din *Dealul Carol I* (aproape de Măcin) aşezat chiar pe malul Dunării, aşà că piatra e uşor de încărcat.

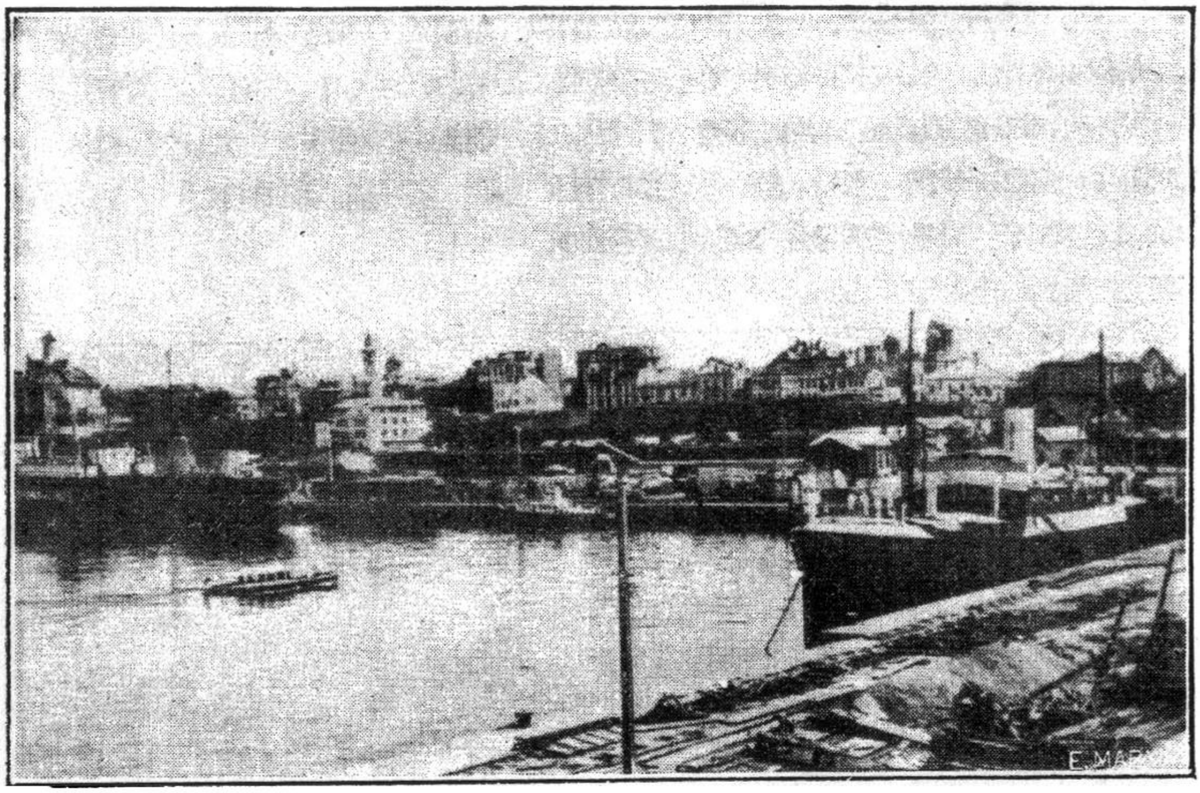

Portul Constanţa.

5. **Locuitorii.**—Dobrogea este unul din ţinuturile cele mai vechi, de care s'a legat vieaţa neamului românesc. *Romanii s'au aşezat aici cu 100 de ani înainte de a cuceri Carpaţii.* Şi chiar Traian, înainte de a începe luptele cu Decebal, a stat câtva timp în Dobrogea, unde a ridicat un monument, ale cărui urme se văd şi azi. Tot aici, *în Dobrogea, părinţii noştri au primit întâi învăţătura lui Christos* şi au ridicat cele dintâi biserici creştine, ale căror rămăşiţe de ziduri se desgroapă mereu în zilele noastre.

Pe vremea năvălirilor au trecut pe aici mulţi barbari, dar s'au risipit cu totul. Aşà că domnii noştri cei mari şi-au putut întinde iarăş stăpânirea pană la mare, cum erà pe vremea părinţilor noştri Daci şi Romani. Doar Turcii s'au înfipt mai mult şi au stăpânit Dobrogea 500 de ani, până ce au fost biruiţi (la Plevna şi Griviţa); atunci Românii au luat iarăşi în mâini moştenirea lor străveche.

DOBROGEA,

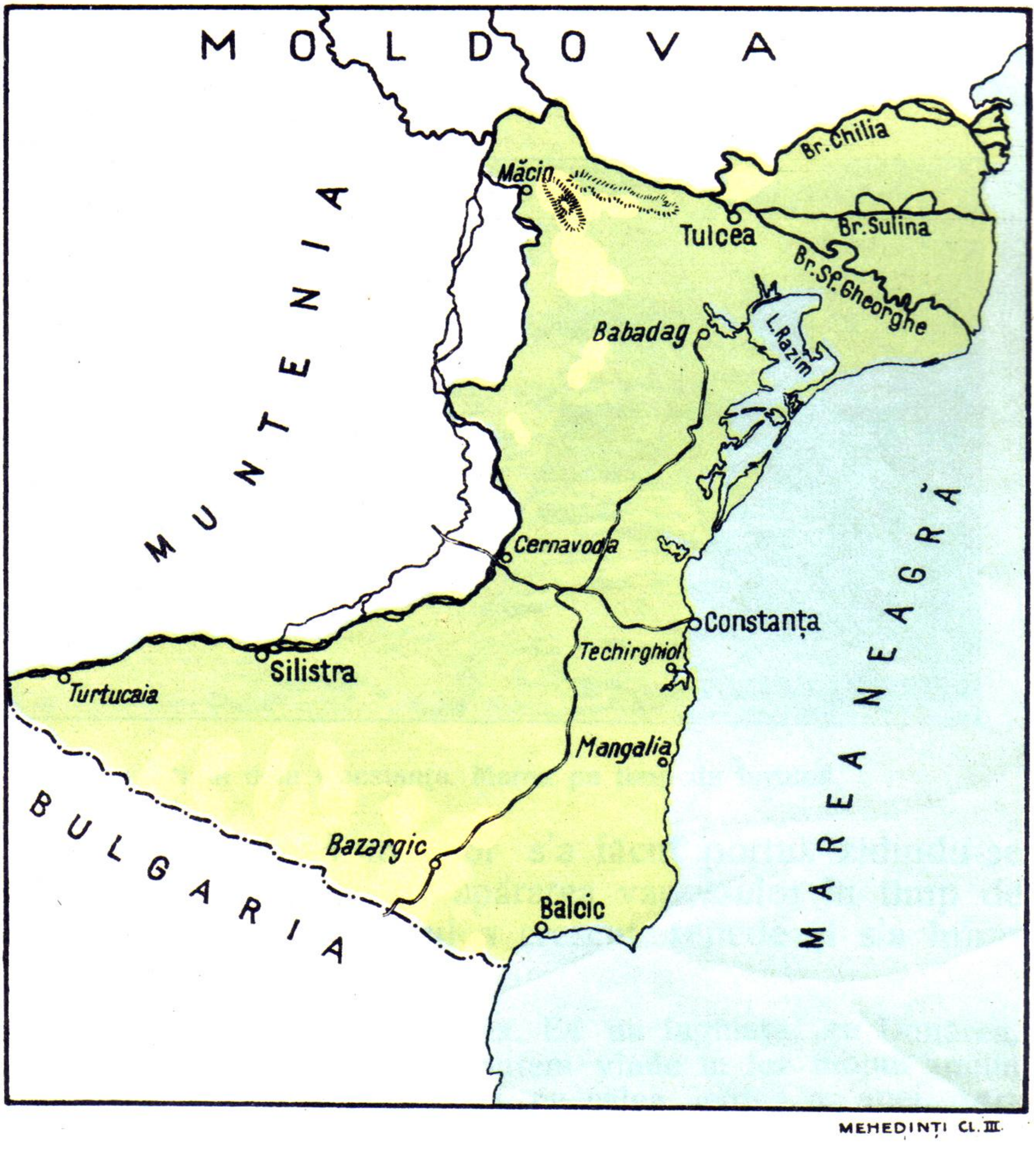
MOLDOVA
MUNTENIA
BULGARIA
MAREA NEAGRĂ
Br. Chilia
Br. Sulina
Br. Sf. Gheorghe
L. Razim
Măcin
Tulcea
Babadag
Cernavoda
Constanța
Techirghiol
Mangalia
Silistra
Turtucaia
Bazargic
Balcic

MEHEDINȚI CL. III

Totuşi au mai rămas şi azi în Dobrogea o seamă de *Tătari* şi de *Turci,* iar în partea de miazăzi câteva sate de *Bulgari,* veniţi ca pribegi din ţara turcească.

Când Turcii au fost biruiţi Ia Plevna, în partea de miazăzi a Dobrogei, nu era *nici un sat bulgăresc.*

6. **Oraşele**. —Cel mai însemnat oraş al Dobrogei este *Constanţa.* Când am desrobit Dobrogea din mâinile Turcilor, Constanţa era un sătişor cu câteva sute de case. Nici o corabie nu se apropia de mal, fiindcă locul erà rău şi nici nu avea ce încărcà.

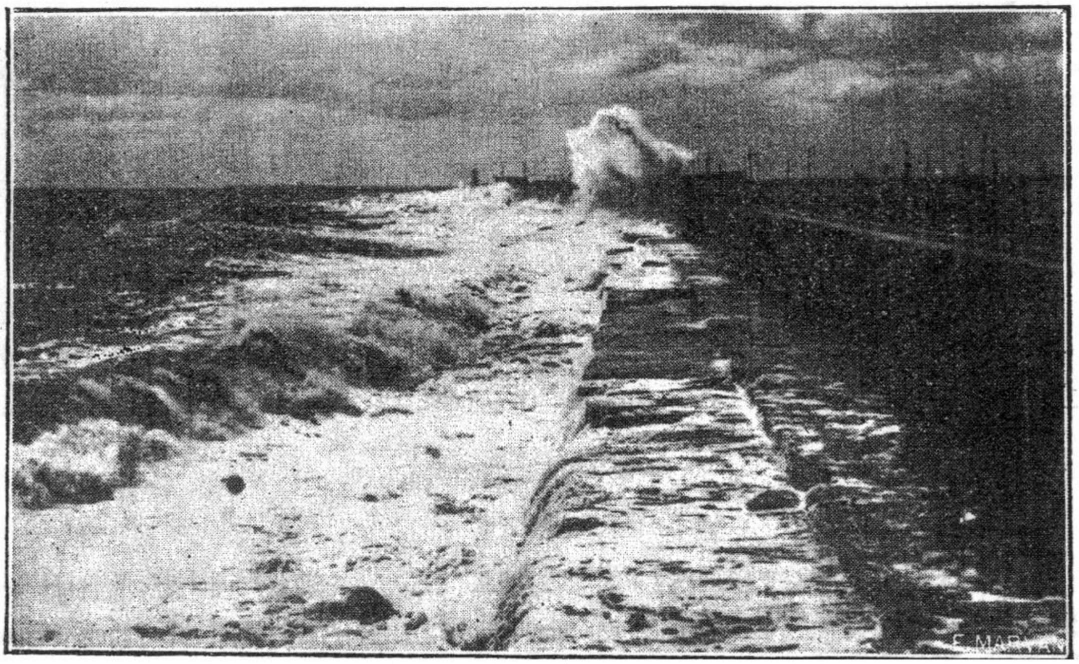

Digul dela Constanţa. Marea pe timp de furtună.

Sub îngrijirea Românilor s'a făcut portul, zidindu-se un mare zid (dig) pentru apărarea vapoarelor în timp de furtună. De atunci, oraşul a crescut repede şi s'a înfrumuseţat.

Norocul Constanţei e marea. Ea nu înghiaţă, ca Dunărea, deacea prin portul Constanţa putem vinde în tot timpul anului cerealele noastre şi putem aduce, pe calea ieftină a apei, mărfurile străine de care avem nevoie. *Petrolul* deasemenea se poate coborî dela munte (din Câmpina) tocmai la malul mării printr'o *conductă* (tuburi de fier puse cap la cap). Cu drept cuvânt Constanţa e socotită ca plămânul României. Dacă n'am avea podul peste Dunăre şi portul Constanţa, ţara noastră s'ar simţi înnăbuşită.

Constanţa mai este vestită şi pentru băile de mare, ce se pot face acolo, în timpul verii.

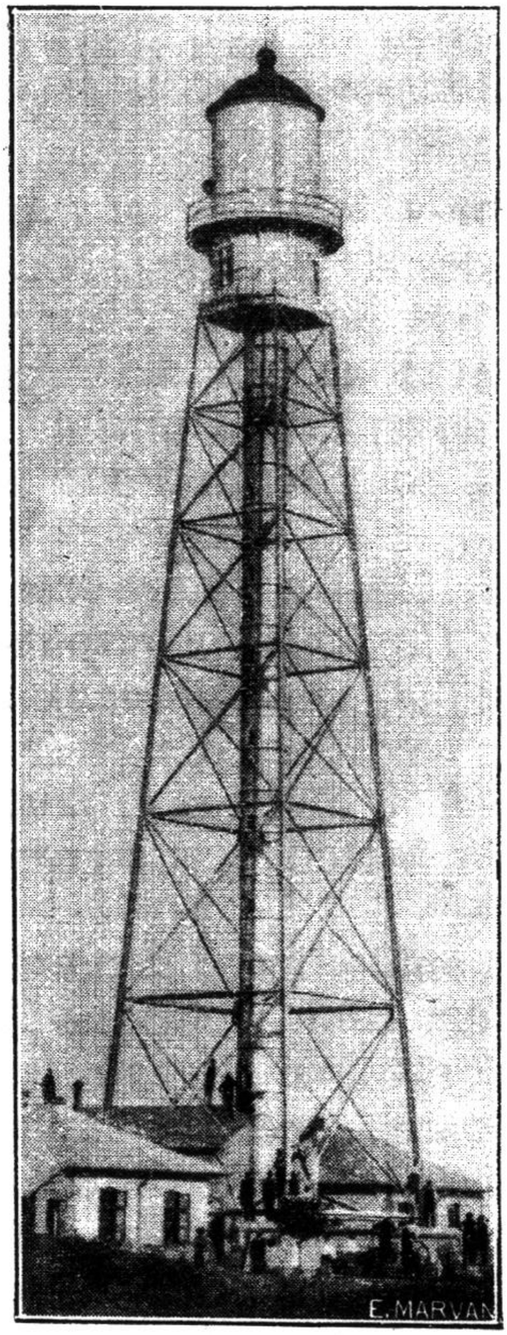

Farul dintre Constanţa şi Mangalia. (Luminează calea vapoarelor).

Alte oraşe pe ţărmul mării sânt :

Mangalia, la gura lacului Mangalia.

Balcic, un port apărat dinspre Crivăţ, de malul înalt.

Sulina, stă la gura pe unde ies vapoarele din Dunăre.

Dar cele mai multe oraşe sânt în lungul Dunării:

Turtucaia, în faţa Olteniţei, e vechiu oraş românesc, aşezat pe locul unui oraş roman. Românii din Turtucaia sânt cei mai vestiţi pescari în apele Dunării.

Silistra, în faţa Călăraşilor, este deasemenea aşezată pe ruinele unui vechiu oraş roman, încă de pe vremea Turcilor, Românii aveau în Silistra şcoli de seamă.

Cernavoda e un oraş înfloritor, la capătul podului Carol I. Are mai multe fabrici.

Tulcea este iarăşi aşezat aproape de locul unei vechi aşezări romane. Pe vârful unui deal de lângă oraş, Românii au ridicat statuia lui Mircea cel Mare, ca amintire că Ţara smulsă de Turci dela el, a fost redobândită după 500 de ani de robie turcească. Dar în timpul răsboiului, duşmanii au fărâmat chipul marelui Domn, ca să şteargă urmele stăpânirii lui la Dunăre şi Mare.

Inăuntrul Dobrogei, oraşe mari însemnate sânt: *Bazargic* şi *Babadag.*

Moldova

(Cum a fost înainte de ciuntirea ei de duşmani).

1. **Intinderea**. — Ţinutul dintre *munţi, Nistru, Siretul de Jos, Dunăre şi Mare,* se numeşte *Moldova.*

Hotarele ei merg astfel: spre *miazăzi* e *Milcovul, Siretul de Jos* şi *Dunărea* până în *Mare.*

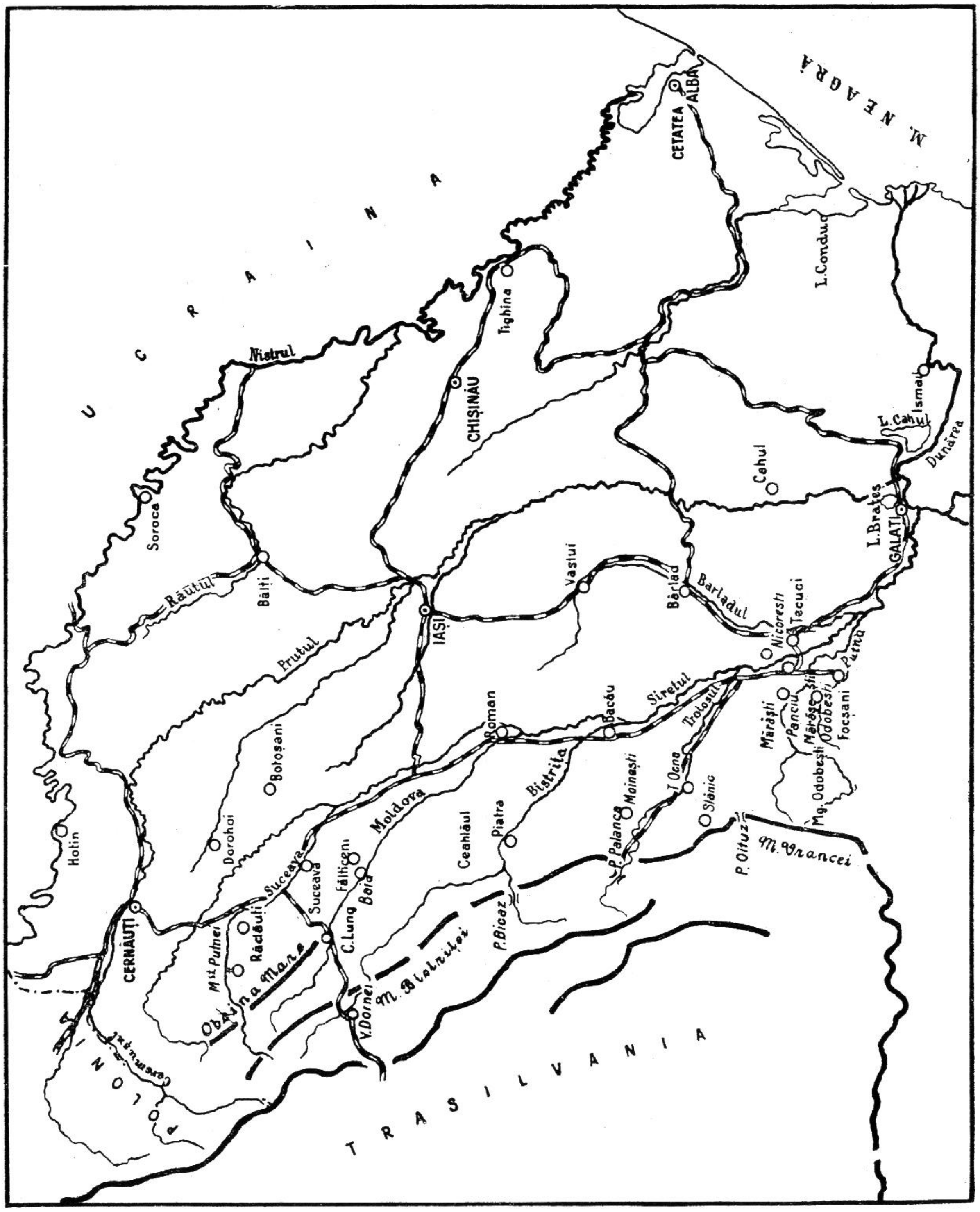
M. NEAGRĂ
CETATEA ALBĂ
UCRAINA
Nistrul
Tighina
CHIŞINĂU
L. Conduc
Ismail
L. Cahul
Dunărea
Cahul
L. Brateş
GALAŢI
Soroca
Răutul
Bălţi
Prutul
IAŞI
Vaslui
Bârlad
Bârladul
Nicoreşti
Tecuci
Putna
Siretul
Trotuşul
Mărăşti
Panciu
Mărăşeşti
Odobeşti
Focşani
Mg. Odobeşti
Roman
Bacău
Bistriţa
Moineşti
T. Ocna
Slănic
Botoşani
Dorohoi
Hotin
Moldova
Ceahlăul
Piatra
Fălticeni
Boia
Suceava
Suceava
Rădăuţi
Mt Putnei
C. Lung
Obcina Mare
V. Dornei
M. Bistriţei
P. Bicaz
P. Palanca
P. Oituz
M. Vrancei
CERNĂUŢI
Ceremuşul
POLONIA
TRASILVANIA

La răsărit e vadul adânc al *Nistrului.*

La apus e culmea *Carpaţilor.*

La miazănoapte e apa *Ceremuşului* până în Prut, iar dela Prut până la Nistru - o *linie* de învoială.

2. **Felul pământului.** — Pământul Moldovei e împărţit în felii:

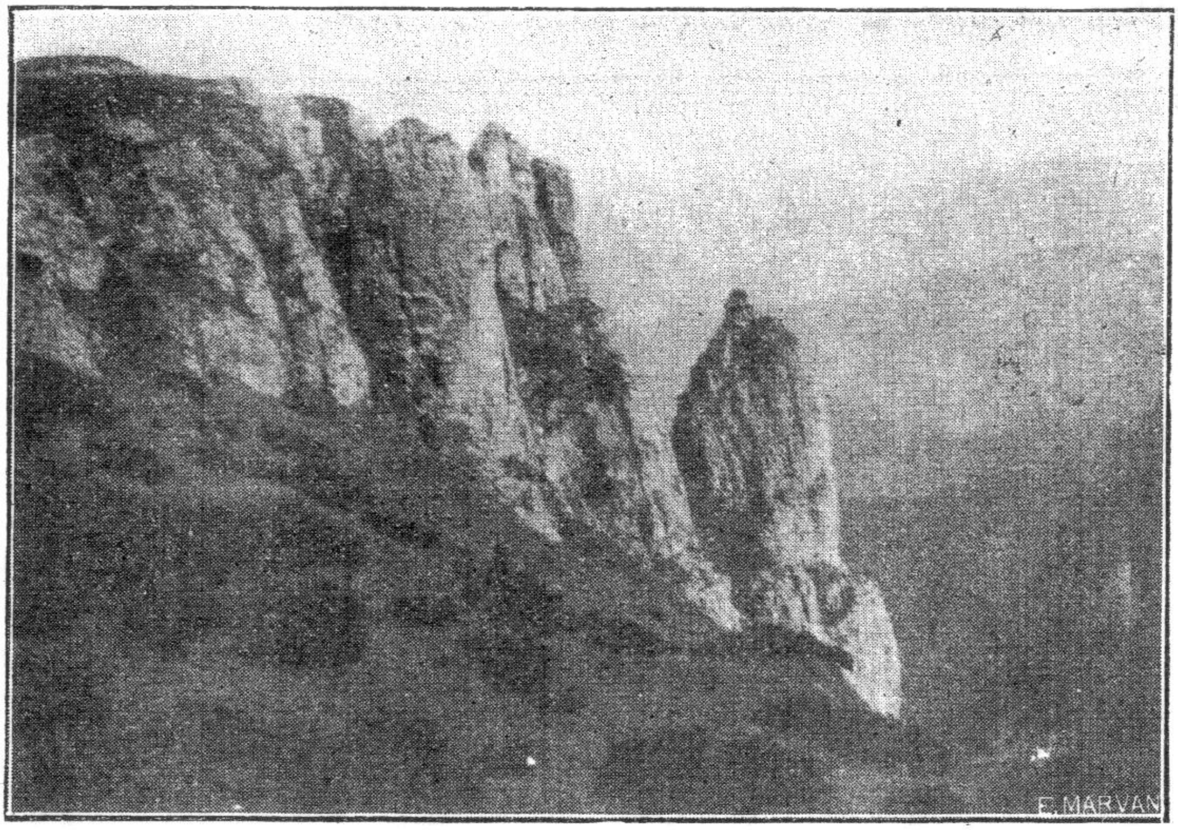

Vedere din Munţii Ceahlău. Stâncile se înalţă ca turnurile unei biserici.

2). Munţii. - La apus sânt mai multe culmi de munţi, îmbrăcaţi cu frumoase păduri de brad şi de fag. Cei mai înalţi se numesc *Munţii Bistriţei,* fiindcă în lungul lor curge apa cea mai limpede şi mai frumoasă a Moldovei, *Bistriţa.* Piscul cel mai vestit este *Ceahlăul;* depe vârful lui vezi o bună parte din Moldova.

Vârful Ceahlăului e ascuţit, în chip de turn. Păstorii spun că acolo păştea oile *Dochia,* sora lui Decebal, care s'a prefăcut în piatră cu oi cu tot, numai să nu cadă în mâinile lui Traian.

Mai spre miazăzi sânt munţii *Oituzului* şi ai *Vrancei.* — La poalele acestui lanţ de munţi mari, care despart apele Ardealului, de apele ce curg spre Moldova, mai e un lanţ de *munţi mici.*

Lanţul mai mic merge faţă în faţă cu cel mare şi ţine dela *Obcina Mare,* unde isvorăşte Siretul şi Suceava, până la *Măgura Odobeştilor.*

Măcar că munţii Moldovei nu-s înalţi ca ai *Făgăraşului,* dar trecerea peste ei e destul de grea. Nici o apă nu-i taie în curmeziş, cum taie *Someşul, Mureşul, Oltul* ori *Buzăul* cununa munţilor, ca să iasă din Ardeal spre şes. (Nici Bistriţa, nici Moldova, nici Trotuşul nu ating Ardealul. *Hotarul Moldovei lui Ştefan Vodă erà tocmai pe la isvoarele lor).*

Poteci de trecut sânt însă multe. Sânt şi câteva şosele. Dar nu-i decât *un singur drum de fier* (cel care răspunde din valea Trotuşului, în valea Oituzului, pela *Palanca).* Iar şoseaua cea mai umblată încă din vechime, din vremea Romanilor, e cea dela *Oituz.* (Pe aici au căutat şi duşmanii în răsboiul cel mare să pătrundă în Moldova, dar armata română i-a oprit pe loc).

b) *Dealurile.*— La poalele munţilor încep *dealurile,* care ţin apoi până la Nistru, fiind din ce în ce mai turtite.

c) *Şes* are Moldova foarte puţin,—doar câteva *petece,* pe lângă Siretul de Jos şi lângă mare, unde se întinde ţinutul numit *Basarabia,* după numele domnilor munteni, care puseseră mâna pe gurile Dunării şi pe ţinutul dimprejur. Tătarii îi ziceau Bugeac.

3. Râurile. - *Râurile Moldovei curg toate spre miazăzi.*

Siretul şerpueşte la poalele Carpaţilor, culegând toate apele coborîte din munţi. (El se poate asemăna cu un copac care are ramuri numai pe o parte). Siretul primeşte: *Suceava, Moldova, Bistriţa, Trotoşul* şi *Putna.* Din stânga, nu-i vine decât *Bârladul.*

Dintre toate apele care se varsă în Siret, cea mai frumoasă e *Bistriţa,* dar cea mai vestită e *Moldova,* fiindcă ea a dat numele ţării întregi. Dragoş din Maramureş, în valea Moldovei a răsbit, când a venit la vânătoarea de zimbri. Şi, după spusa bătrânilor, văzând el valea Moldovei atât de *largă şi frumoasă,* a rămas aici (la *Baia)* şi a dat întregii ţări numele de *Moldova.*

Prutul curge prin mijlocul Moldovei spre *miazăzi.* Afară de *Ceremuş,* nu primeşte nici o apă mai mare. Pare că e un copac fără ramuri.

Totuşi Prutul poate fi mai de folos decât Siretul. Primind apele sale dela munte, Siretul e cu toane: aci se umflă, aci scade, iar albia fiind plecată mult spre miazăzi, el curge *foarte iute.*

Dimpotrivă, Prutul *are o albie mai joasă decât a Siretului,* şi o *luncă mai largă* şi mai puţin plecată către Dunăre. Deaceea, apele Prutului *curg domol* şi sânt mai peste tot adânci, aşà că vapoarele pot sui destul de lesne în susul râului.

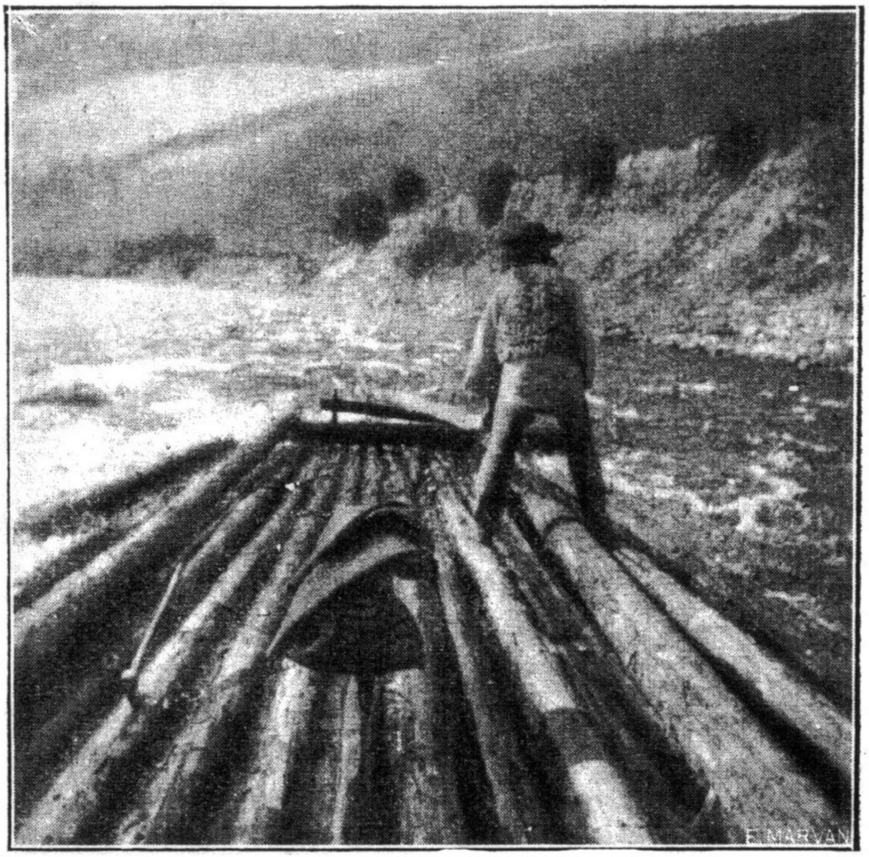

Cu pluta pe Bistriţa. Plutaşul pune trunchi de brad unul lângă altul, în chip de pod; îi leagă la capăt şi-i cârmeşte cu un fel de lopată lungă.

Nistrul e râul cel mai frumos al României. Vadul lui e adânc; apa curge şi mai potolit decât a Prutului, iar malurile înalte, ca nişte dealuri, sânt acoperite cu păduri. Când îl priveşti de sus, ţi se pare că vezi o tranşee uriaşă,- parcă a fost menit înadins să apere Moldova de Tătari şi de alte lifte care veniau dinspre răsărit.

Sute de ani, ostaşii Moldovei au ţinut strajă la malul Nistrului, în cetăţile: *Hotin, Soroca, Tighina* şi *Cetatea-Albă.* Două din ele (Soroca şi Tighina) au fost zidite chiar de Ştefan cel Mare şi Sfânt, ca să întărească şi mai mult paza în potriva veneticilor dela răsărit. Iar paza au făcut-o aşà de bine, că toată *valea Nistrului s'a umplut numai de Moldoveni,* — chiar şi pe malul stâng. Ei au sămănat aci *vii* şi au întins *plugăria, după ce Tătarii* au fost împinşi mai spre răsărit.

Nistrul, ca şi Prutul, samănă cu un copac, al cărui trunchiu e lipsit de ramuri. Singurul afluent mai însemnat *e Răutul,* un râu leneş (cum e Bârladul) şi cum sânt toate râurile moldovene, care nu isvorăsc din munţi. — Şi pe Nistru suie şi coboară vaporaşe. Păcat că are prea multe cotituri!

Lacuri. — *Nici un ţinut al României nu are mai multe lacuri decât Moldova.*

Intre Siret şi Nistru sânt o sumedenie de *bălţi* şi *iazuri,* unele făcute chiar de mâna omului (pentru adăparea vitelor). Dar cele mai mari sânt în lungul Dunării şi al ţărmului mării, unde se mai numesc şi *limanuri.* Incepând dela gura Prutului, cele mai de seamă sânt: *Brateşul, Cahul, Cunduc* şi *Limanul Nistrului.* (Lacurile de lângă mare au apa foarte sărată).

4. **Avuţiile Moldovei** — *La munte* sânt frumoase păduri de brad, care se taie în chip neomenos. Trunchii sânt prefăcuţi pe loc în chip de scânduri sau sânt trimişi ca *plute* pe Bistriţa în jos.

O altă bogăţie a muntelui sânt turmele de *oi* şi alte *vite.* Apoi *păcura (Moineşti)* şi *sarea.* E aşà de multă sare, că o singură ocnă ar ajunge să dea sare ţării întregi. Cea mai veche este ocna dela *Târgul Ocnei* (lângă Trotuş); în partea de miazănoapte e însemnată ocna dela *Cacica.*

Moldovean din valea Bistriţei.

Port din Bucovina, adică din partea de sus a Moldovei.

Pe dealuri, bogăţia cea mai vestită e *via.* Cea mai întinsă podgorie e cea dela *Odobeşti* (lângă Milcov); cea dela *Nicoreşti* (jud. Tecuciu) şi cea dela *Cotnar* (în marginea de *miazănoapte* a jud. Iaşi).

Alături de vie stau *grânele* şi *păpuşoiul (=porumbul).* Grâul din părţile Romanului şi Botoşanilor e lăudat în toată ţara. In timpul din urmă, s'a întins mult în Moldova semănăturile de *floarea soarelui,* din care se scoate uleiu.

Deasemenea sânt de laudă vitele de soiu moldovenesc *(vaci* mari, albe) şi *cai,*— mai ales cei dintre Prut şi Nistru.

Din cele înşirate până aici se poate vedea că ţara dintre munţi şi Nistru e destul de înzestrată. Dar străinii au năpădit asupra ei, luând negoţul din mâna Românilor, iar acum se îndeasă să le ia şi plugăria.— Inainte vreme, negoţul erà o cinste chiar pentru feciorii de Domn. Petru Rareş, fiul lui Ştefan cel Mare, veneà cu carele de peşte dinspre Galaţi, când i-au ieşit boierii înainte, să'i spună că a fost ales Domn al Moldovei.

In sfârşit, trebuie pusă la socoteală şi mulţimea isvoarelor minerale. *Slănicul* (aproape de Târgul Ocnei) are isvoare cum nu se mai găsesc nicăeri în toată ţara. Deasemenea sânt vestite isvoarele dela *Vatra Dornii* (pe malul Bistriţei, între munţi).

5. **Locuitorii.** — De mii de ani, pământul Moldovei e stăpânit de neamul nostru, care făcea bună *plugărie,* creştea *vite* şi avea o mulţime de *prisăci de albine.*—Spre răsărit de Nistru, aveam însă ca vecini pe nişte sălbateci rătăcitori de colo până colo, care beau chiar sânge de om. Şi, venind un împărat, să-i pedepsească pentru fărădelegile lor, ei au cerut ajutor, împotriva împăratului.

MOLDOVA.

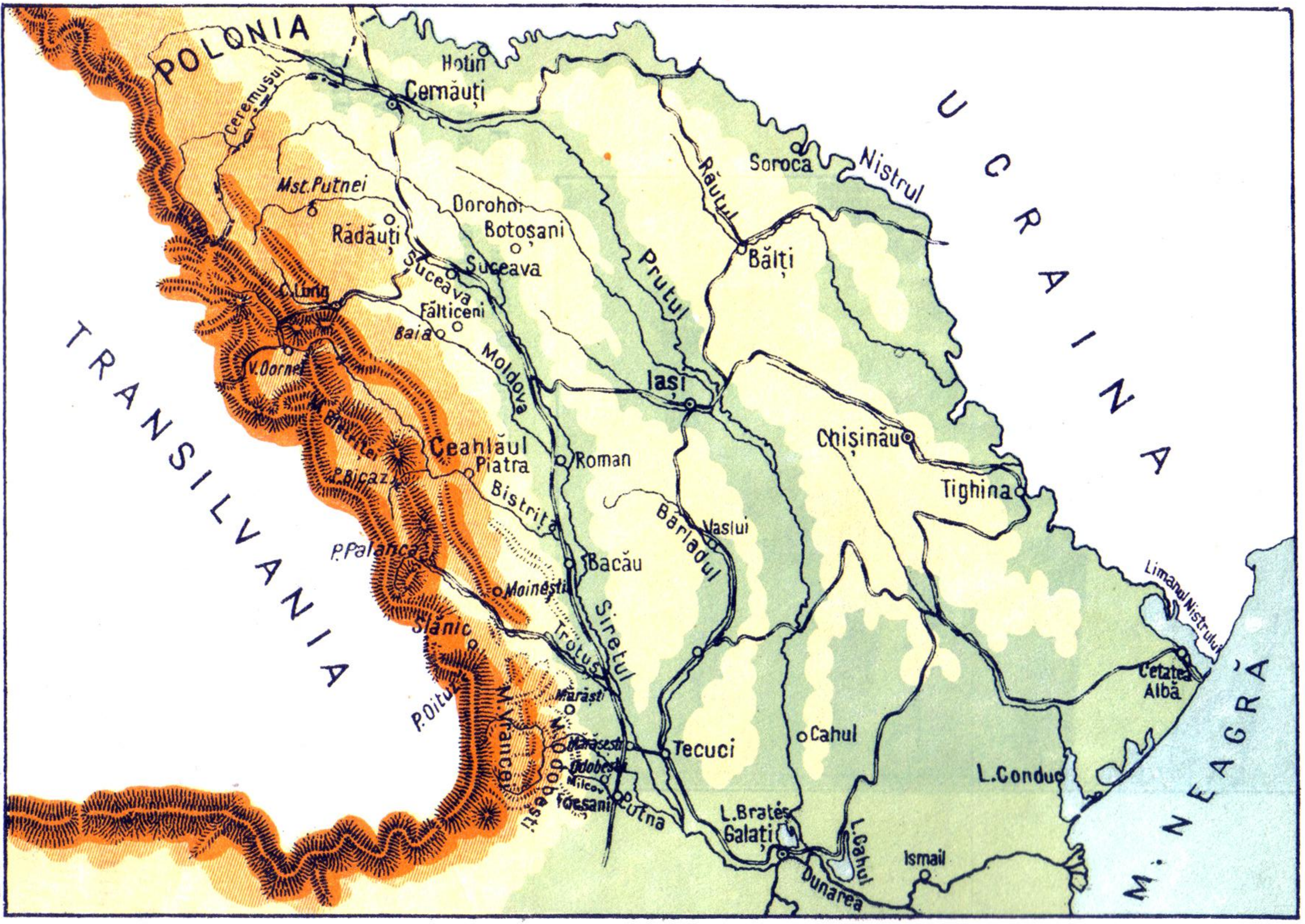
POLONIA
UCRAINA
TRANSILVANIA
M. NEAGRĂ
Ceremușul
Hotin
Cernăuți
Soroca
Nistrul
Răutul
Bălți
Mst. Putnei
Rădăuți
Dorohoi
Botoșani
Suceava
Suceava
C. Lung
Fălticeni
Baia
Moldova
Prutul
Iași
V. Dornei
M. Bistriței
Chișinău
Tighina
Ceahlăul
Piatra
Roman
P. Bicaz
Bistrița
Vaslui
Bârladul
P. Palanca
Bacău
Moinești
Slănic
Siretul
Trotuș
Limanul Nistrului
Cetatea Albă
P. Oituz
M. Vrancei
Mărăști
M. Odobești
Mărășești
Odobești
Milcov
Focșani
Putna
Tecuci
Cahul
L. Conduc
L. Brateș
Galați
L. Cahul
Ismail
Dunărea

MEHEDINȚI CL. III

Dar bătrânii neamului nostru, supăraţi că din vina sălbatecilor un împărat străin le-a călcat ţara, nu le-a dat ajutor, ci le-a ţinut calea, să nu se apropie de *Codrul* din mijlocul Moldovei, adică de pădurea dintre Carpaţi şi Nistru, unde sălbatecii aceia năzuiau să se adăpostească.

Port din munţii Moldovei. — Şi bărbaţii şi femeile poartă mai totdeauna bondiţe de piele, înflorite cu multe cusături.

Mai târziu, când vin Romanii în ţinuturile noastre, o parte din Daci, nevoind să se împace cu Romanii, au stăruit a duce o viaţă neatârnată în munţii dintre Maramureş şi Moldova, precum şi în *Codrul* care pe atunci erà mult mai întins[26]).

Astfel, mii de ani, neamul nostru a rămas aici neclintit. (Nu de geaba a eşit vorba că *Dochia* s'a prefăcut în piatră,—cu oi cu tot). Iar când s'au înteţit năvălirile dinspre răsărit nădejdea noastră a fost tot la adăpostul pădurilor. De acolo s'a şi stârnit proverbul: *Codru-i frate cu Românul.*

---

[26]) Vezi bucata de cetire : **Codrul dintre Prut şi Nistru**.

In sfârşit, Domnii cei mari şi viteji au făcut şi cetăţi de apărare la Nistru, şi am rămas noi stăpâni deplini ai pământului, pe care *nimeni nu l-a stăpânit înainte de părinţii noştri.*

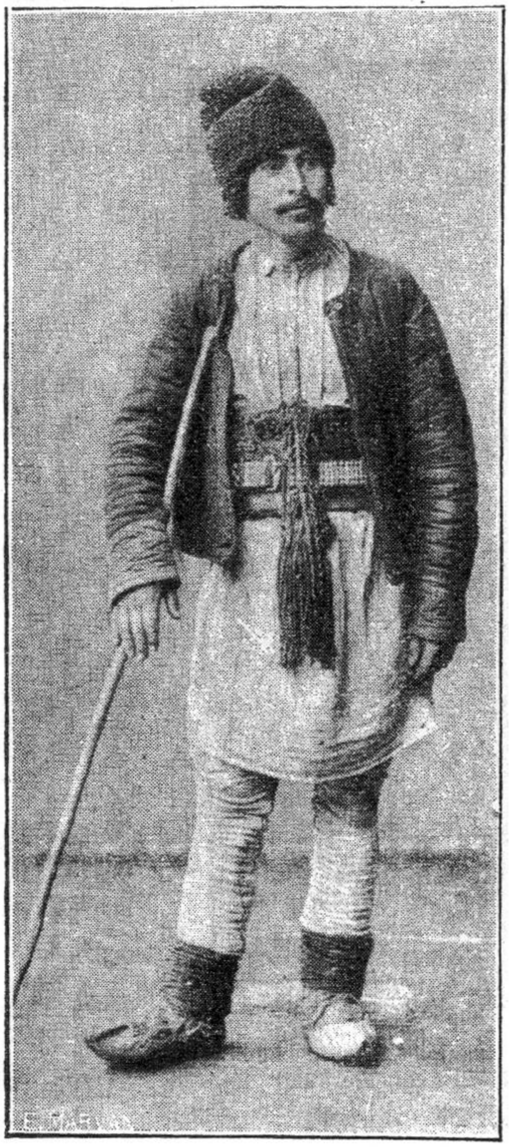

Port de lângă Nistru.

Târziu - târziu de tot a căzut pacostea pe ţara Moldovei. Acuma vreo 150 de ani, împărăţia nemţească a rupt hoţeşte o bucată din „Ţara de Sus" şi-a poreclit-o *Bucovina* (nume necunoscut de bătrânii noştri). Gândul Nemţilor era să ascundă hoţia (ca şi cum ar fi fost acolo o ţară deosebită de Moldova !). Tot aşà, acum vreo 100 şi ceva de ani, împărăţia rusească a rupt jumătate din Moldova, poreclind ţinutul dintre Prut şi Nistru cu numele de *Basarabia,*— nume pe cari părinţii noştri îl dau numai părţii dinspre mare, stăpânită odinioară de Basarabi.

Cu aceşti străini, care au tăbărît hoţeşte pe pământul Moldovei, au mai venit şi alţi străini: In marginea dela miazănoapte s'au furişat *Rutenii* şi *Evreii,* iar spre răsărit s'au aşezat *Ruşi, Germani, Evrei,* ba încă şi *Bulgari* chemaţi din împărăţia turcească. Astfel, Ţara Moldovei, care până acum 100 şi ceva de ani erà locuită *numai de Moldoveni* (şi puţini Tătari spre malul mării), a ajuns să fie strâmtorată de o mulţime de străini, iar în timpul răsboiului din urmă, fiind turburări mari în ţări vecine, a mai venit încă un val de străini.

6. **Oraşele**. - In Moldova, oraşele sânt aşezate mai toate lângă râuri.

In lungul Nistrului, avem: *Hotin, Soroca, Tighina* şi *Cetatea-Albă.*

Dintre toate, *cel mai vechiu oraş este Cetatea-Albă.* Odinioară, limanul Nistrului erâ mult mai larg şi mai adânc, iar corăbiile puteau veni cu înlesnire până lângă oraş. Deaceea, Ştefan cel Mare a apărat din răsputeri Cetatea-Albă împotriva Turcilor. Aci a căpătat el rana, din care i s'a tras moartea...

Intre Prut şi Nistru mai sânt două oraşe mari. *Bălţile* (în valea mlăştinoasă a Răutului) şi *Chişinăul.* El este oraşul cel mai mare din întreaga Moldovă. Are o mitropolie şi multe şcoli.

Port din Basarabia (adică Moldova dintre Prut şi Nistru).

In lungul Prutului, stau:

Cernăuţii, oraşul cel mai frumos al Moldovei de miazănoapte, aşezat pe un deal, chiar lângă malul Prutului. Are mitropolie, şcoli şi fabrici.

La poalele munţilor, lângă apele care coboară spre Siret se află o seamă de oraşe:

Rădăuţii, în şesul râului Suceava, are cele mai vechi biserici ale Moldovei, în care se odihnesc osemintele lui Bogdan, întemeietorul Domniei Moldovene[27]).

Suceava, lângă râul Suceava, stă pe un deal frumos, unde sânt multe biserici din vremea lui Ştefan Vodă şi chiar ruinele palatului şi ale cetăţii unde a locuit marele Domn.

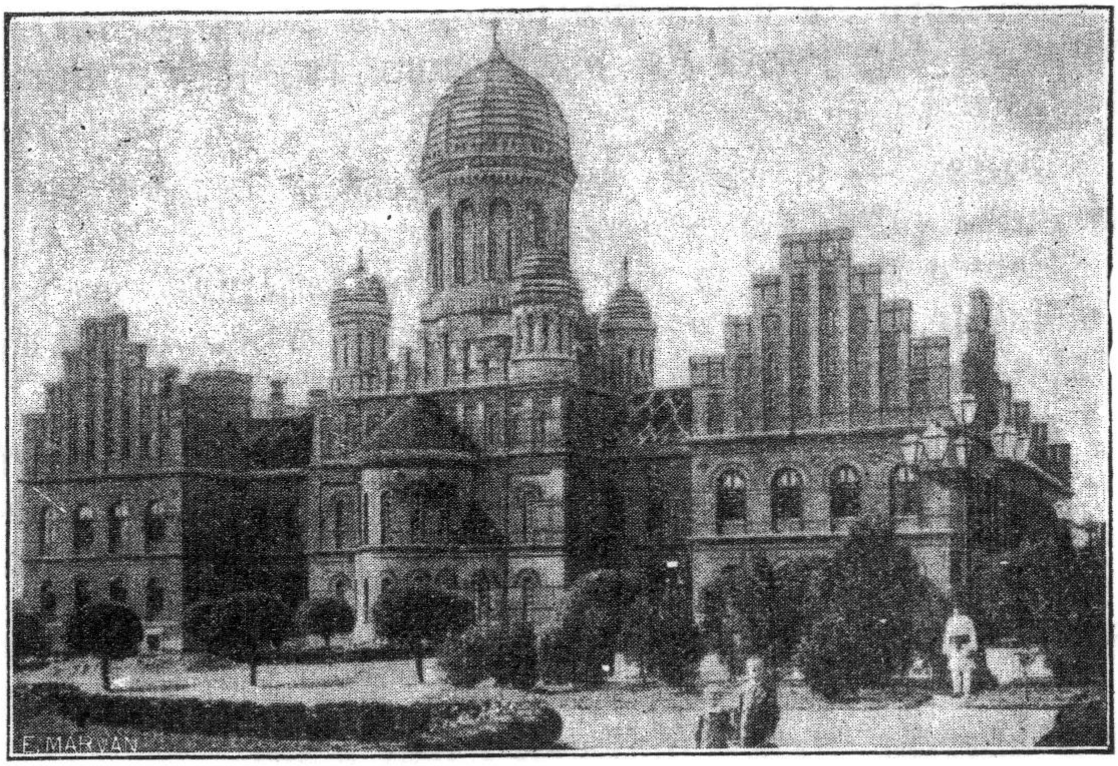

Vedere din Cernăuţi (palatul metropolitan).

Câmpulung, în mijlocul munţilor, e un vechiu oraş românesc.

Fălticeni, un târg vestit pentru pometurile dimprejurul lui.

Piatra-Neamţului, aşezată pe malul Bistriţei, e unul dintre cele mai frumoase oraşe ale ţării. Face mult negoţ cu cherestea.

Romanul se găseşte aproape de locul unde se varsă Moldova în Siret. Are o veche episcopie.

Bacăul are multe fabrici şi stă aproape de vărsarea Bistriţei în Siret.

Panciu şi *Odobeşti,* vestite pentru podgoria lor.

Focşani, aproape de Milcov, a fost până în vremea lui Cuza, jumătate moldovenesc, jumătate muntenesc. Azi abia se mai ştie că a fost oraş de hotar.

In mijlocul Moldovei, departe de râuri mari mai avem:

---

[27]) Vezi bucata de cetire: **Mânăstirea Putnei.**

Dorohoi, Botoşani (cu fabrici de făină şi mai multe şcoli) şi *Iaşi,* oraşul care a fost, după Suceava, lungă vreme capitala Moldovei. — In Iaşi este o mitropolie, o universitate şi multe şcoli vestite în toată Moldova. Oraşul stă aşezat pe un deal şi e înconjurat de vii şi de pometuri frumoase.

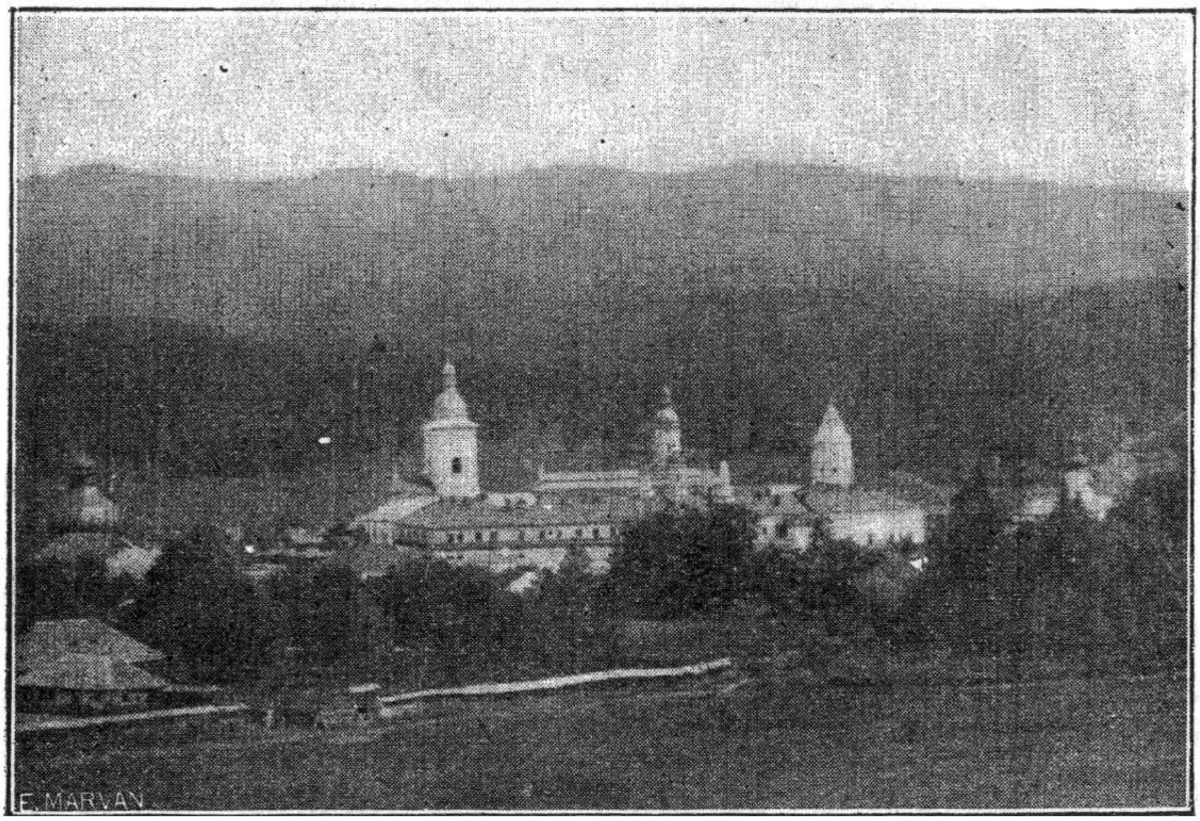

Mânăstirea Neamţului. Cea mai vestită în tot cuprinsul Moldovei.

In valea Bârladului, se află:

Vaslui, cu biserici din vremea lui Ştefan Vodă.

Bârladul, oraş vestit prin şcolile lui şi prin daniile făcute de localnici pentru spitale şi învăţătura poporului.

Tecuci, în şesul mănos al Moldovei de Jos.

Drumuri. — Drumurile urmează de obicieiu lunca râurilor. Aşa e drumul de fier, care venind dinspre Cernăuţi coboară în lung valea Şiretului, pela Focşani, spre Bucureşti.

Alt drum de fier coboară dela Dorohoi, peste Botoşani, la Iaşi şi de aci prin valea *Bârladului,* spre Tecuci şi Galaţi.

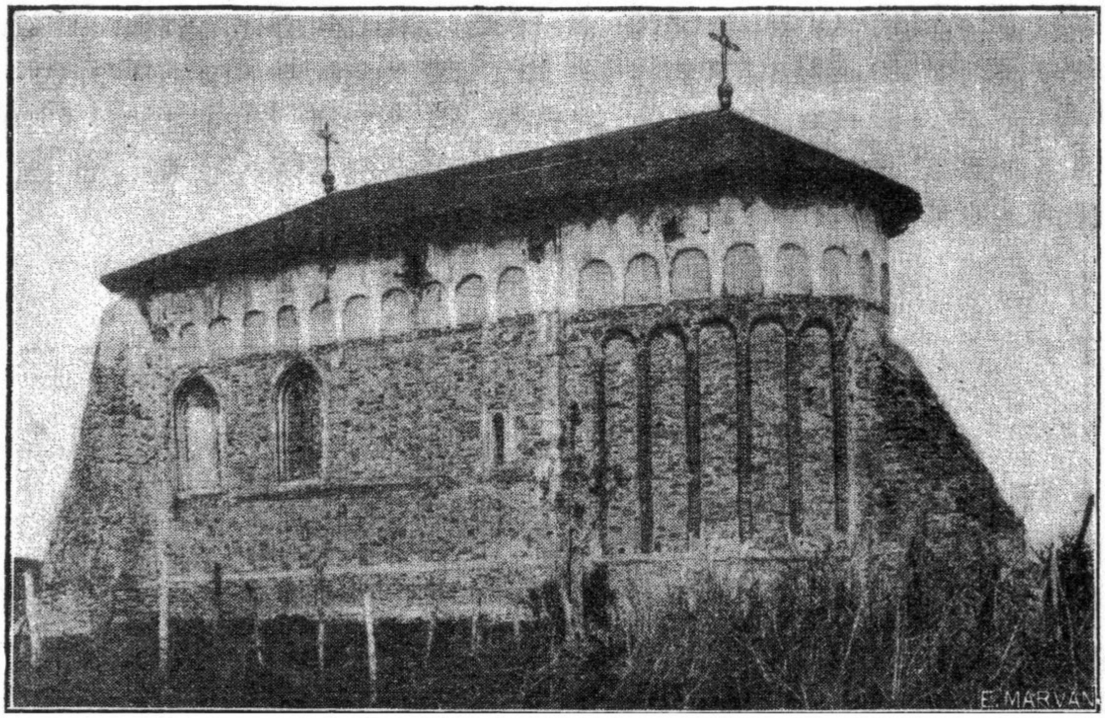

Biserica din satul Borzeşti (pe malul Trotoşului) zidită de Ştefan cel Mare.

Numai Moldova dintre Prut şi Nistru are puţine şosele şi puţine drumuri de fier. Dela Galaţi, calea ferată merge spre Nistru, la Tighina; de aci se întoarce peste Chişinău iarăşi spre Prut, apoi porneşte din nou spre Nistru (peste Bălţi), de unde pleacă îndărăt spre Prut, către Cernăuţi.

Cârmuirea României

Sfatul satului. - Locuitorii unui sat aleg dintre ei pe câţiva gospodari mai buni, ca să îngrijească de trebuinţele satului. Cei aleşi fac împreună *Sfatul satului.* Sfatul, când are nevoie, împuterniceşte pe unul singur să lucreze în numele tuturor. Acela se cheamă *delegatul satului.*

Comuna.—Mai multe sate la un loc fac o comună.

Consiliul comunal — Pentru a pune la cale cele de trebuinţă unei comune, se aleg mai mulţi fruntaşi. Adunarea lor se cheamă *consiliu comunal.* Unul dintre consilieri e ales de ceilalţi, spre a fi capul comunii şi se cheamă *primar.* Pentru nevoile şcoalei şi ale bisericii se aleg alţi fruntaşi, care fac împreună *eforia şcolară* (sau *comitetul* şcolar) şi *eforia bisericească. Eforii* sânt aleşi numai dintre oamenii cu mai bune purtări şi mai cu tragere de inimă pentru şcoală şi biserică.

Plasa. — Mai multe comune (cam 10 —15) fac o *plasă*. In capul plăşii stă un *administrator de plasă (pretor).* El trebuie să îngrijească de plasă, cum îngrijeşte primarul de comună.

Judeţ. — In capul *judeţului* (care e o tovărăşie de mai multe plăşi) stă *prefectul.*

Pentru a pune la cale treburile judeţului, prefectul se sfătueşte cu un *consiliu judeţean,* adică o adunare de fruntaşi aleşi din tot judeţul.

Regele. — Peste toate judeţele României stă *regele.*

El se ajută cu un sfat de vreo *12 miniştri,* adică de bărbaţi însărcinaţi cu o parte din nevoile ţării. Unul se îngrijeşte de *armată* (ministru de răsboiu), altul de *biserică şi de şcoală* (instrucţie şi culte), altul de *agricultură ş.* a.

Puterile ţării. - Intocmirea ţării e aşà:

1. **Puterea legiuitoare** face legile. Oameni aleşi din toată ţara se strâng în Capitală şi fac două adunări. Cei mai tineri (deputaţii) fac *Camera;* cei mai bătrâni se cheamă senatori şi fac *Senatul.*

Camera şi Senatul întocmesc legile; de aceea se numesc ,,puterea legiuitoare", iar Regele le întăreşte.

2. **Puterea executivă**. — *Miniştrii* împlinesc ce zice legea, cu ajutorul tuturor slujbaşilor ţării. Toţi slujbaşii la un loc fac „puterea executivă".

3. **Puterea judecătorească**. — Când o lege nu e împlinită, trebue să judece cineva pe vinovat. Judecătorii ţării, dela cei din sat până la cei mai mari din Capitala ţării, ţin cântarul dreptăţii în mână şi fac „puterea judecătorească".

Cele trei puteri nu trebue să se amestece. Nu se poate, de pildă, ca cel care împlineşte legea, tot el să judece dacă a împlinit-o, căci s'ar putea să-şi dea dreptate, chiar când n'o are.

Deaceea toţi cei care împlinesc legile, dela cel mai mic slujbaş până la ministru, pot fi judecaţi. Judecătorii cei mai mari ai ţării stau la Bucureşti, făcând împreună Curtea de Casaţie. Cum hotărăşte Curtea de Casaţie, aşà rămâne.

Regele nu poate fi judecat de nimeni, de oarece el nu împlineşte legile, ci numai le iscăleşte, după ce au fost făcute de Cameră şi de Senat.

Răspunzători de împlinirea legilor sânt numai miniştrii şi slujbaşii de sub priveghereea lor.

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

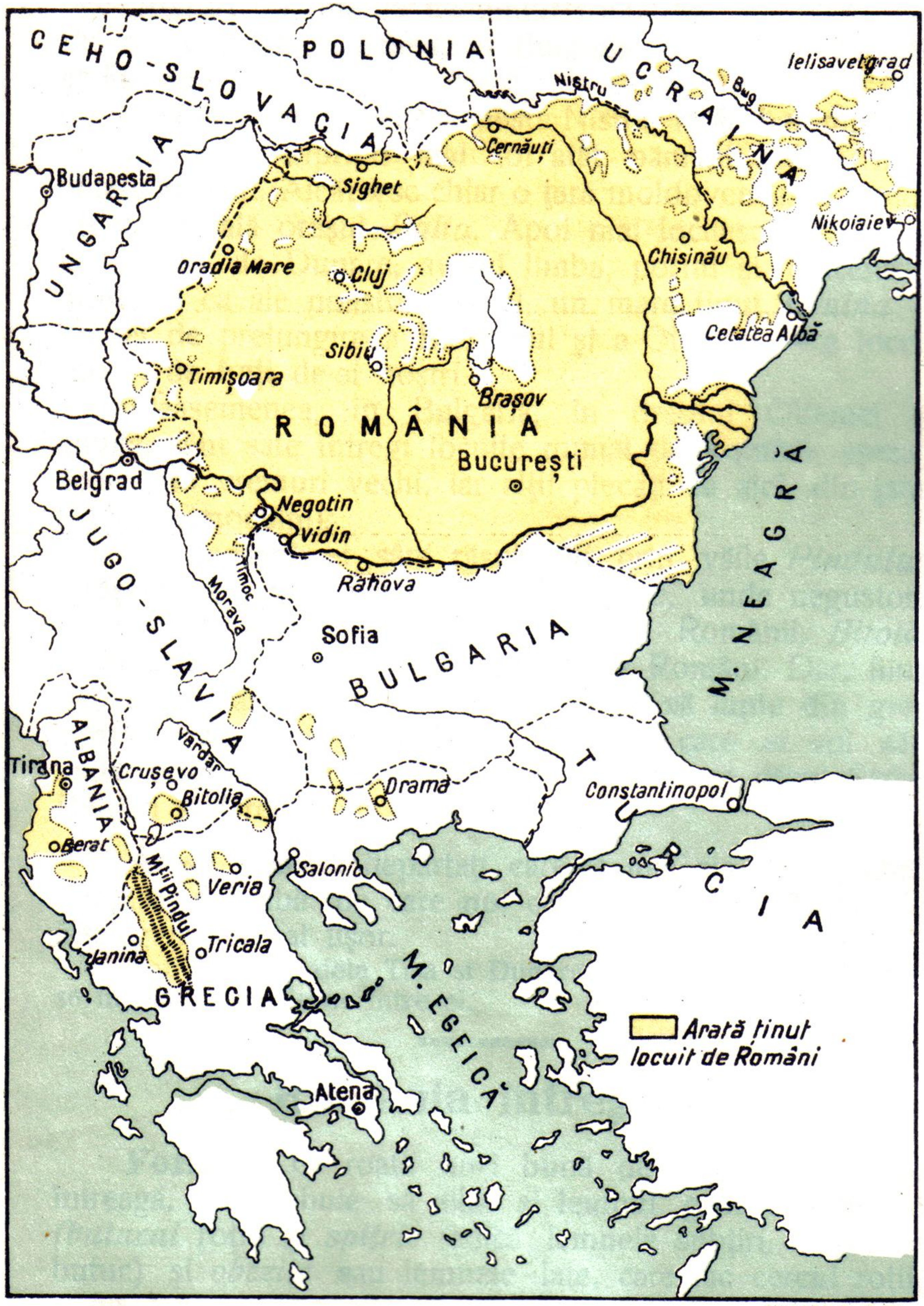
CEHO-SLOVACIA
POLONIA
UCRAINA
Ielisavetgrad
Nistru
Bug
Budapesta
UNGARIA
Cernăuți
Sighet
Nikoiaiev
Oradia Mare
Cluj
Chișinău
Cetatea Albă
Sibiu
Timișoara
Brașov
ROMÂNIA
București
Belgrad
Negotin
Vidin
Rahova
Timoc
Morava
JUGO-SLAVIA
Sofia
BULGARIA
M. NEAGRĂ
ALBANIA
Tirana
Crușevo
Vardar
Bitolia
Drama
Constantinopol
TURCIA
Berat
Salonic
Veria
M-ții Pindul
Tricala
Ianina
GRECIA
M. EGEICĂ
Arată ținut locuit de Români
Atena

MEHEDINȚI CL. III

Macedonia

Alături de tulpina neamului românesc, mai sânt fraţi de ai noştrii în Ucraina, în Bulgaria, în Serbia, Albania şi Grecia.

Cei mai mulţi locuesc peste Nistru, făcând o mulţime de sate care cuprind mai tot atât pământ, cât e între Nistru şi Prut. Alcătuesc chiar o ţară moldovenească, având drept capitală oraşul *Balta*. Apoi mai locuesc Români şi la miazăzi de Dunăre, având limba, portul şi obiceiurile întocmai ca ale noastre. Astfel, un mare ţinut, *Craina* — un fel de prelungire a Banatului şi a Olteniei, — e locuit numai de fraţi de-ai noştri.

Deasemenea, în Bulgaria, în dreptul Olteniei şi aiurea, sânt sate întregi locuite numai de Români, aşezaţi acolo din vremuri vechi, iar alţii plecaţi de aici, din ţară. (Valea Timocului).

In deosebi, ei sânt răspândiţi prin văile *Pindului*. Oraşele cele mai vestite sânt: *Salonic*, unde negustorii cei mai de seamă printre creştini sânt Românii, *Bitolia* şi *Ianina*. Sânt cam ½ de milion de Români. Dar, fiind departe şi răsleţiţi printre străini, ei au să lupte din greu contra Bulgarilor, Sârbilor şi Grecilor, care ar voi să-i vadă lepădându-se de limba lor şi dându-se drept Sârbi, Bulgari şi Greci.

Aceşti Români depărtaţi, care se mai zic şi Aromâni, vorbesc o limbă pe care noi cei din România-Mare n'o înţelegem tocmai uşor.

Toţi Românii dela Tisa şi Dunăre până dincolo de Nistru se înțeleg foarte lesne între ei.

■■■■■■■■

România întregită

Forma — O roată nu-i bună de nimic, dacă nu-i întreagă. Ea trebuie să aibă şi lemnul gros din mijloc (*butucul* roţii) şi *spiţele* (adică lemnele subţiri, înfipte în butuc) şi *obezile* sau lemnele late, care fac cercul roţii, şi pe deasupra şi o *şină de fier*, ca să ţină strânsă la un loc toate părţile roții.

România e clădită întocmai ca o *roată*: cununa de munţi se aseamănă cu butucul gros din mijloc; *dealurile şi râurile* se resfiră din munţi ca spiţele unei roţi; Tisa, Dunărea, Marea şi Nistrul împlinesc *obezile* (afară de partea apuseană, unde vechiul hotar al Daciei, adică Tisa, a fost pierdut).

In sfârşit, linia subţire a hotarului, apărată de oştire, este ca cercul de fier, care apără roata de ciocnirea pietrelor — apără adică România de loviturile duşmanilor.

Aşà a fost ţara noastră croită dela început. Sub marele rege Burebista, nici un vecin (nici la miazăzi, nici la miazănoapte, nici la răsărit, nici la apus) nu se putea măsura cu noi.

Pe vremea lui Decebal, tot aşà. Din cetatea sa, aşezată în munţii Haţegului, el privea tot pământul moşiei străbune, până în M. Neagră şi până departe peste şesul Tisei.

Sub marele împărat Traian, tot la fel: Dacia erà rotundă ca o roată.

Dar au venit timpuri grele.

Vecinii răi au rupt câte o bucată din rotă, ba şi o parte din butuc a fost prins in mâini străine.

Podişul Ardealului şi o parte din cununa munţilor au fost cotropite timp de mai multe veacuri de Unguri. Ştefan cel mare, fiul său Petru Rareş, Mihai Viteazul şi alţi domni s'au gândit să-l dobândească. Au şi stăpânit ţinuturi întregi în Ardeal (pe valea Someşului, pe valea Târnavelor şi a Oltului).

Dobrogea, vechiul leagăn al neamului nostru lângă mare (chiar înainte de Traian) a fost cotropită de Turci timp de aproape 500 de ani (dela Mircea cel Mare, până la Carol I).

Moldova dintre Prut şi Nistru, a fost robită de Ruşi timp de peste 100 de ani.

Moldova de Miazănoapte a fost răpită de Austriaci şi ţinută în robie timp de aproape 150 de ani.

Dar, în urma marelui răsboiu, în care am intrat acum 15 ani, după grele lupte şi mari suferinţe, aproape toate ţinuturile româneşti s'au lipit iarăş la un loc, iar România este din nou rotundă, cum erà Dacia lui Decebal şi Traian.

Hotarele.- La miazăzi, hotarul e Dunărea, începând dela *Baziaş* până aproape de *Turtucaia,* iar de aci o linie de învoială, până la malul mării.

In partea aceasta, ne hotărîm cu 2 vecini: cu *Jugoslauia* dela Baziaş până la gura Timocului; cu *Bulgaria* dela gura Timocului până la mare.

Spre apus, hotarul e o linie de învoială: dela Baziaş până spre vărsarea Mureşului, unde suntem vecini cu Jugoslavia; iar dela gura Mureşului merge până aproape de Tisa, despărţindu-ne de Ungaria.

La miazănoapte, hotarul merge apoi dela *Halmei* până în *Nistru,* tăind curmeziş muntele în chip de linie strâmbă, însemnată de mâna omului (afară de apa *Ceremuşului*).

Aci ne învecinăm cu *Cehoslovacia,* la apus de munţi; cu *Polonia* la răsărit de munţi.

In sfârşit, la răsărit, hotarul este albia adâncă a *Nistrului* şi apa şi mai adâncă a *Mării Negre*.—Dincolo de Nistru se întinde *Ucraina*.

Mărimea. — In toată întinderea ei, România are aproape 300.000 de kilometri pătraţi.

Pământul—La mijloc e podişul Ardealului, ridicat cam 500 m., peste faţa apelor Mării Negre.

De jur împrejur e o cunună de *munţi*: Cei dela miazănoapte—*Munţii Rodnei,* şi cei dela miazăzi — *Munţii Făgăraşului,* ai *Parângului şi ai Retezatului* sânt cei mai înalţi şi se ridică în chipul unor ziduri.

Spre apus, Munţii Apuseni nu-s aşà de înalţi şi nici n'au chip de culmi înguste, ci sânt resfiraţi şi *teşiţi* (fără vârfuri ascuţite). — Ţinutul Munţilor Apuseni e *atât de lat, încât ar putea să acopere numai el tot podişul Ardealului.*

Spre răsărit sânt vreo 3 lanţuri de munţi: *lanţul din mijloc e cel mai înalt.* Dar munţii din răsărit, care despart Ardealul de Moldova, nu-s aşà de înalţi ca ai Rodnei ori ai Făgăraşului, ci *sânt de potriva Munţilor Apuseni.*

Imprejurul cununei de munţi, stă o *cunună de dealuri,* iar la poalele lor stau *şesuri* întinse până în Tisa, Dunăre şi Mare.

Văile.—In pământul românesc, râurile au săpat văi adânci. Cea mai largă vale pentru eşirea apelor din Ardeal, este *valea Someşului*. Intre Munţii Apuseni şi Munţii Rodnei este *spărtura cea mare în cununa munţilor.*

O altă vale vestită este a *Crişului Repede*. El isvorăşte din Ardeal şi taie în curmeziş *Munţii Apuseni,* eşind în şes tocmai la Oradea.

Altă vale mai e a *Mureşului* care şi-a făcut loc printre Munţii Apuseni şi munţii dela poalele Retezatului.

Dar cele mai prăpăstioase văi sânt ale Jiului şi ale Oltului. *Jiul* străpunge muntele Vâlcanilor prin pasul îngust al Lainicilor. Oltul străpunge pela Câineni tot lanţul Carpaţilor, îndreptându-se spre Dunăre.

In sfârşit, o vale mare e şi a Buzăului care isvorăşte tot din Ardeal şi, străbătând lanţul muntos, coboară în şes.

Afară de aceste văi care crestează Carpaţii, mai avem în munte câteva râuri care au făcut iarăşi văi foarte semeţe: *Moldova, Bistriţa, Trotoşul şi Putna* sânt cele mai însemnate.

Dar Moldova mai are şi între dealuri câteva văi cu ape mai mari şi mai vestite: *Siretul, Prutul şi Nistrul.*

Valea Dunării e mai largă decât toate, după cum şi apa Dunării e mai adâncă şi mai lată decât toate celelalte.

Munca, Oraşele şi Drumurile. — Pe pământul României, omul are tot ce-i trebuie pentru înlesnirea vieţii: Munţii sânt acoperiţi cu *păduri şi păşuni,* unde pasc turme de *oi.*

La poalele munţilor sânt grădini cu *pometuri* (pruni) şi dealuri acoperite cu *vii.*

Pe şes sânt *grâne* (porumb, grâu, secară, orz, ovăs, meiu). Iar în bălţile Dunării şi la mare sânt *peşti* (morunul trece de 500 kgr.). — Şesul dă *pâinea de toate zilele,* Ia care se adaugă şi carnea *vitelor* păscute pe munte şi la şes.

In sânul pământului se găseşte: *petrol* (cu care umblă trenurile, vapoarele şi fabricile), *sare* şi *gaz metan* (cu care se luminează oraşele şi se pun în mişcare maşinile din fabrici, ca şi cu petrol).

Putând trăi înlesniţi, locuitorii României au sporit şi sporesc, întemeind sate noui, lărgind oraşele şi legându-le cu drumuri de fier şi şosele petruite.

Cel mai mare oraş al ţării e Bucureştii.

In Moldova dintre Prut şi Nistru este iarăşi un oraş mare: *Chişinăul.* In Moldova dela miazănoapte, pe malul Prutului, stă frumosul oraş

Cernăuţi, iar în mijlocul Moldovii se află *Iaşii,* capitala de odinioară a întregii Moldove (după ce s'a mutat dela *Suceava,* unde fusese pe vremea lui Ştefan cel Mare).

Dar oraşele cele mai multe sânt în jumătatea de apus a ţării. — Nu departe de mijlocul Ardealului stă *Clujul,* oraşul cel mai de seamă al întregului Ardeal.

De jur împrejurul podişului stau: *Turda, Alba-Iulia, Sibiu, Făgăraş, Braşov, Odorhei, Dej;* iar la mijloc: *Sighişoara, Blaj* şi *Târgul-Mureşului.*

Afară din inelul munţilor stau: *Sighet, Satu-Mare, Oradea, Arad, Timişoara, Lugoj, TărguJiu, R-Vâlcii, Piteşti, Târgovişte, Ploeşti, Buzău, R.Sărat, Focşani, Bacău, Roman, Piatra Neamţului, Suceava, Rădăuţi.*

In lungul Dunării, se ţin lanţ: *Severin, Calafat, Corabia, Turnu-Măgurele, Giurgiu, Călăraşi, Brăila, Galaţi,* şi *Tulcea.*

La ţărmul mării: *Balcic, Mangalia, Constanţa, Sulina şi Cetatea-Albă* (lângă malul Nistrului).

Toate oraşele acestea, şi altele care stau departe şi de munţi, şi de Dunăre, sânt legate prin drumuri de fier.

Cele mai însemnate căi ferate sânt:

1. Dela *Timişoara* peste *Severin, Craiova, Slatina, Piteşti* spre *Bucureşti* şi înaintează apoi spre *Constanţa.*

2. Dela *Arad* pe valea Mureşului, peste *Deva, Alba-Iulia, Sighişoara, Braşov, Ploeşti* spre *Bucureşti.*

3. Dela *Oradea,* pe valea Crişului Repede, peste *Cluj, Turda* şi se leagă cu cea care vine dinspre *Arad.*

4. Dela *Satu-Mare*, pe valea Someşului spre *Cluj.* Oraşele dela poalele munţilor sânt legate şi înăuntru şi pe din afară cu drumuri de fier. — Un drum de fier drept e cel dela Dunăre pe valea Oltului pătrunzând în inima Ardealului.

5. Alt drum de fier însemnat e cel care coboară dela *Cernăuţi* pe valea Siretului, şi dela *Botoşani* spre *Iaşi,* pe valea Bârladului spre *Galaţi.*

Singura parte a ţării, unde drumurile de fier sânt prea rare, e Moldova dintre Prut şi Nistru.

După cum gospodăria unei case se adaugă an cu an, se va adăugi şi gospodăria ţării româneşti, căci are tot ce-i trebuie ca să ajungă mulţumită deplin, cum a fost pe vremea lui Traian, când s'a bătut bani de aur pe care stà scris: *Dacia felix* fadică *Dacia cea fericită).*

* * *

BUCĂŢI DE CETIRE

VIAŢA LA ŞES. — Rar lucru aşa de frumos, ca un şes acoperit cu semănături! Sânt în cuprinsul ţării noastre unele şesuri atât de largi, că poţi merge cu piciorul zile întregi, şi abia le dai de capăt. Spre miazăzi e un şes uriaş, ce se cheamă *Bărăgan,* iar spre apus e altul, numit *Pustă.*

Cât pătrunzi cu privirea, nu vezi decât iarbă pe pământ, iar deasupra cerul. Unde şi unde se zăreşte câte o cumpănă de puţ, la care se adună vitele să se adape.

Odinioară creşteau pe câmpiile acestea numai ierburi sălbatece, pe care le păşteau turmele de oi, cirezile de vaci ori hergheliile de cai, şi pe care colindau căruţele vânătorilor de dropii (un fel de pasăre sălbatică aducând cu o curcă — ceva mai mare însă). Ascunşi în fundul căruţii, sub coviltirul acoperit cu rogojină, ca să nu sperie pasărea cea isteaţă, vânătorii porniau în pasul cailor, *încotro vedeau cu ochii,* deoarece *şesul fiind neted,* mergi *lesne* în orice parte vrei, chiar şi *fără drum.*

Iarna, când se aşterneà ninsoarea, *Bărăganul* şi *Pusta* rămâneau pustii. Vitele se adăposteau în dosul unor perdele de trestie, ca să, se apere de vânt şi de troene, iar largul câmpului rămâneà doar pe seama haitelor de lupi.

Azi, mai tot şesul Bărăganului şi al Pustei e arat. Unde colindau odinioară turmele, cirezile şi hergheliile, se întind acuma nesfârşite *lanuri de grâne,* iar în multe locuri s'au întemeiat şi *sate mari şi frumoase*(28).

---

(28) 1. *Aplicaţie:* Şcolarii să spună *cum era drumul* pe şesul cel mai apropiat de şcoală (dat lor ca exemplu).

2 Să preţuiască pe harta judeţului aşezată în perete (sau pe planul satului şi al împrejurimilor), cam cât de *lung* şi de *lat* e câmpul acela faţă de întinderea satului. Dacă nu se vede marginea şesului, să fie preţuit în ceasuri de călătorie, de cineva care l-a străbătut.

3. Să spună şcolarii — dacă au văzut sau auzit de *ogari* (câini şui la trup şi lungi în picioare) care prind iepurele din goană. Dece ogarii trăesc numai la şes ?

4. Să se ia sama că străzile satelor de şes sânt drepte, de oarece locul îngădue să aşezi casele la linie.

5. *Hotarele* dintre moşii sânt deasemenea drepte.

6. *Casele* sânt de *lut,* căci pe şes păduri nu sânt mai deloc.

7. Roadă pământului e bogată. (Să se facă *socoteli* la aritmetică, luând ca pildă *sacii* de *grâu* la hectar, numărul *pepenilor,* al *căpiţelor, clăilor* şi *carelor de fân).*

OSTROAVE IN DUNĂRE. — Dunărea are o mulţime de ostroave. Pe ele cresc mari păduri de sălcii şi sânt păşuni unde stau turmele închise ca într'o grădină, iar pe câteva ostroave se fac şi arături.

Totuşi, când ploile sânt dese, ori primăvara, când se topesc zăpezile, bălţile şi râurile se umflă, apa vine *tulbure,* iar afluenţii Dunării *umplu toată albia* din mal până în mal, — ba câteodată se *revarsă chiar peste maluri,* înnecând semănăturile, drumurile şi satele. — Uneori valurile sânt aşà de puternice, încât rup chiar pădurile...

Dar umflarea aceasta a apei nu aduce numai pagubă, ci şi mare câştig: *bălţile* umplute de apă hrănesc o mulţime de *peşti,* pe care omul îi prinde ca din coteţ, când apele scad şi se limpezesc. Apoi, pe lângă malurile apelor creşte *stuf* (bun de acoperit casele), *papură* (bună de împletit coşuri şi rogojini) şi *copaci* (care dau lemne pentru foc).

Deaceea, râurile sânt de mare folos traiului omenesc, iar o ţară bogată în ape e foarte înlesnită.

După cum şesul e *hambarul care ne dă pâinea de toate zilele,* apele şi în deosebi *Dunărea,* este *cămara* care ne dă *carnea* de toate zilele, adică *peştele.*

Cu drept cuvânt, străbunii noştri o priveau cu mare dragoste şi o lăudau în cântecele lor. Până azi a rămas o vorbă de dor:

Dunăre, Dunăre
Drum, fără pulbere...

Şi chiar copiii o pomenesc în jocul lor de sute şi sute de ani. Când găsesc un melc, îi cântă aşà:

Melc, melc, cotobelc!
Scoate coarne boureşti
Şi te du la Dunăre
Şi bea apă tulbure
Şi mănâncă leuştean
Şi te fă cât un buştean...

Să se vadă că şesul e *hambarul ţării;* el dă *pâinea,* de toate zilele.

8. Pământul la şes e rodnic, fiindcă e mărunt (numai ţărână). Poţi să mergi ceasuri şi zile întregi, *fără ca să vezi măcar o pietricică.*

In felul acesta, şcolarul va luà seama cum e câmpia pentru cel ce o *vede,* pentru cel ce *umblă* pe ea, pentru cel ce *o desenează,* arătând *satele* cu *drumurile* lor şi *hotarele moşiilor,* precum şi pentru cel ce o colorează pe *hartă.* In sfârşit, pentru cel care socoteşte preţul pământului după *bogăţia roadelor.*— Şcolarul va lua *parte activă* la toata descrierea câmpiei, privindu-o cu ochii celui care măsoară mereu lucrurile văzute.

(Pe vremea de demult, trăiau în pădurile noastre nişte boi sălbateci, cu coarne mari, ţepoase. Deaceea copii, cu sute de ani în urmă, îmbiau pe melc să iasă, afară să-şi arate *coarnele, măgulindu-l că are coarne falnice, ca cele boureşti.*

VIAŢA OMULUI PE DEALURI. — Omul nu trăeşte tot aşà de uşor pe deal, ca pe şes.

1. Mai întâi, *mersul e greu.* Drumul nu mai poate înainta în linie dreaptă, ci face cotituri, ca şarpele. Mai ales căruţele încărcate suie foarte greu pe *coasta dealului,* iar unde coastà e prea piezişă (la *pripor)* abia cel care are mai multe părechi de boi ori de cai poate sui căruţele.

2. Pământul nu e aşà de bun, ca la şes, deoarece ţărâna e puţină, iar partea cea mai mare a dealului e clădită din *piatră.* Deaceea, *loc de arat pe deal e foarte puţin,* iar semănăturile nu cresc bine. — In schimb, pe dealuri cresc mai bine decât la şes *pomii* şi *viile,* de oarece au soare mai mult, — mai ales pe povârnişurile dinspre miazăzi. In deosebi coastele dealurilor acoperite de vii, sânt cum nu se poate mai frumoase.

3. Casele în satele depe dealuri nu-s de lut, ci de *lemn,* căci pădurea e aproape, iar temeliile sânt de zid, căci *piatră* este iarăşi destulă. Apoi nu-s aşezate cu regulă, ca la şes, ci *risipite pe coasta dealului,* una mai sus, alta mai jos, după cum găseşte fiecare gospodar, loc de ajuns pentru a clădi şi a-şi face o grădină. Deaceea, uliţele satelor depe dealuri nu-s drepte, ci *strâmbe.*

(Când omul e priceput, el cruţă pădurea acolo unde coasta e prea piezişă. Cei fără grijă, o taie; iar apele de ploaie spală toată ţărâna, până dau de *piatră,*. Deaceea, în unele sate de deal, se văd nişte pete urâte — ca un fel de pecingină — unde nu creşte nimic. De câte ori cad ploi mari, apa curge aşà de repede pe acele râpi lipsite de copaci, încât de multe ori dărâmă casele şi înneacă vitele şi pe oameni, (ca pedeapsă că au batjocorit dealul, despoindu-1 de pădure).

VIAŢA OMULUI LA MUNTE. — Pe munte, omul trăeşte mult mai greu decât pe şes sau pe deal.

Mai întâi, *mersul e greu de tot.* Când îţi ridici ochii spre vârful unui munte, ţi se pare că ai puteà ajunge în câteva mi nute sau — mult — într'un ceas. După ce porneşti, vezi că te sui în unele locuri ca pe scară, şi-ţi trebuie o zi întreagă (ori şi mar mult), ca să ajungi până deasupra. Muntenii, când pleacă la drum, păşesc rar. Şi nu vorbesc, ca să nu-şi ostenească plămânul. ,

Apoi *pământul e stâncos* de tot. Nici urmă de semănaturi ori de grădini cu pomi. Pe coastele pietroase ale muntelui nu pot creşte decât copaci sălbatici și încă nici aceia dela un loc nu se mai pot anină de stânci. Apa le lipseşte, iar vântul îi răstoarnă. Şi ceeace e şi mai păgubitor e *frigul.* Sus pe culmile munţilor, *zăpada se topeşte foarte târziu.* Câte odată ninge chiar în mijlocul verii.

Astfel, viața muntenilor e mult mai grea decât a câmpenilor şi a locuitorilor depe dealuri. Munca lor este în timpul verii *cositul ierbei prin poene* (ca să facă fân, să hrănească vitele în timpul iernii, — mai ales vaci şi oi — şi *îngrijirea turmelor).* Iarna ei *taie pădurile* şi *lucrează lemnul,* sau îl duc în satele şi oraşele din ţinutul dealurilor şi al şesului, de unde iau în schimb pâinea de toate zilele.

Totuşi, bătrânii noştri erau îndrăgostiţi de munţi, tot atât cât şi de Dunăre. Pe vremea lor, bogăţia cea mai mare erau *turmele de oi,* iar acelea găseau hrană destulă în munţi.

Apoi pe vremea; aceea, nu erà pela noi porumb, ci numai grâu, secară, orz, ovăs şi meiu, care pot creşte şi la munte, aşa că *muntenii scoteau din munte chiar și pâinea lor de toate zilele.*

Cum Dunărea erà sfântă, tot aşa erà şi un munte căruia ei îi ziceau *Sfântul Munte* (Cogheon).

VIAŢA LÂNGĂ MARE. — Dacă pornim spre răsărit de țara noastră, dăm de o apă lată — lată şi limpede — ,care se numeşte Marea Neagră.

Ca întindere şi frumuseţe, marea întrece şi câmpia, şi dealurile, şi munţii.

Mai întâi, *marea nu se odihneşte niciodată.* Apa ei se mişcă mereu, făcând valuri — par'că fierbe. Iar când bate vântul, valurile se înalţă în chip de movile, se izbesc unele de altele, se acopăr de spumă şi lovesc ţărmul cu atâta putere, că sgomotul se aude până departe. Vai de corabia ori de luntrea care e atunci aproape de țărm! Ca o jucărie este izbită de mal.

Dar marea nu e totdeauna înfuriată; ea are şi ceasuri de linişte, când valurile saltă, însă domol. Atunci pescarii es cu năvodul la pescuit. Căci marea pe alocurea e plină de *peşti.* Sânt mări unde peştii se îngrămădesc atât de mulţi, că ridică luntrea în sus, iar pescarul, dacă înfige lopata între ei, stă ridicată, ca şi cum ai înfige-o în pământ! — Fă socoteală, ce de hrană se poate scoate din astfel de mări.

Insă marea nu dă numai peşte, ci şi *sare.* Apa ei fiind foarte sărată dacă o laşi să se prefacă în aburi rămâne numai sarea. Pe malurile, mării dela răsărit de ţara noastră, sânt nişte bălţi care vara se usucă, lăsând pe fundul lor straturi groase de sare.

Totuşi, câştigul cel mai bogat pe care ni-1 aduce marea, este înlesnirea negoţului. *Drumul pe mare e mai lesne chiar de cât drumul pe şes.* La câmp, trebuie să aşterni pietriş pe şosele, ca să nu le strice ploile; nu mai vorbim de drumurile care suie pe dealuri sau pe munţi, unde mii şi mii de lucrători trebuie să sape în piatră, să care prundiş şi să facă poduri şi podeţe... Ce de cheltuială! Dar drumurile de fier, care cer atâtea şine, atâtea căpătâe (traverse), ba încă trec uneori şi prin tunele scobite pe sub pământ!

Pe mare drumul e gata: corabia lunecă pe valuri în orice parte vrei. Apoi, într'o singură corabie, poţi încărca tot atâta marfă, cât încape în sute de vagoane sau mii şi mii de căruţe. Iată de ce, mărfurile venite pe mare sânt mai ieftine, decât cele încărcate în care sau în trenuri.

Aşadar, în multe priviri, viaţa locuitorilor de pe lângă mare este mai înlesnită decât a celor de pe câmpie, de pe deal sau munte. Ţara, care n'are cale deschisă spre mare, nu poate nici vinde, nici cumpără lesne ce-i trebuie.

MUNTELE PUTUROSU ŞI LACUL SFINTEI ANA. — . In partea de răsărit a Ardealului se înalţă un şir de munţi cu vârfurile turtite, par'că ar fi nişte pâini sau burci uriaşe. Din aceşti munţi tâşniau odinioară flăcări, fum şi cenuşă, iar pe coasta lor curgeau puhoae de *sgură topită.*

De unde eşià această sgură? *Pământul înăuntru e plin de foc,* de fier topit şi de alte metale.

Dacă sapi o pivniţă, cu cât te cobori mai adânc, cu atâta dai de căldura mai mare. Când se scobesc tunele pe sub munţi, căldura e uneori aşa de mare, ca lucrătorii nu pot săpa decât cu pieile goale.

S'a întâmplat însă că scoarţa pământului a plesnit tocmai în Ardeal (cam din câmpia Bârsei până la miazănoapte de Tisa). Prin crăpătura aceea a ţâşnit materie topită, ridicând an după an mormane de sgură şi de cenuşă, până ce a făcut un lanţ întreg de munţi. — Azi toţi munţii aceştia, care vărsau foc, *s'au stins*. Dar din unele crăpături ese şi acum o duhoare înnecăcioasă şi puturoasă... Nu departe de malurile Oltului e un munte căruia chiar îi zice *Puturosul.* In peşterile lui, stâncile sânt *calde ca o vatră dogorită,* dar nu te poţi plecà să le pipăi, de oarece gazul cel puturos ucide îndată orice vietate. (Gazul puturos fiind mai greu decât aerul, stă *numai pe fundul gropilor)*.

In alte ţări sânt munţi care şi azi fumegă mereu, iar alţii scuipă necontenit foc, cenuşă ori materie topită (lavă). La noi, toţi vulcanii au amorţit, dar se văd încă bine hornurile prin care eşeau flăcările. Un vulcan, lângă malul Oltului, are un horn rotund ca o pâlnie. In fundul acestui horn înfundat şi sterp, e un lac limpede, iar păreţii hornului sânt acoperiţi cu o pădure de toată frumuseţea. Localnicii zic că e *Lacul Sfintei Ana.*

PEŞTERA DELA SCĂRIŞOARA. — In multe locuri, Carpaţii sânt mâncaţi şi sfredeliţi în adânc, adică au peşteri.

Mai cu seamă în munţii văroşi, unde apele se pot strecura în voie şi scobesc mai lesne piatra, întâlnim destule peşteri. Una din cele mai vestite peşteri e cea dela *Scărişoara,* în Munţii Apuseni. De intrat, intri ca într'un puţ părăsit, dar larg de vre-o 40—50 de metri, cu păreţii drepţi şi acoperiţi cu ierburi; apoi în fundul puţului dai dintr'odată de o peştera rotundă, pardosită toată cu ghiaţă. Din tavanul (peşterii, înalt ca tinda unei biserici, coboară sloi de ghiaţă care picură în tăcerea veşnic întunecată. Dacă te apropii de marginea pardoselei de ghiaţă şi arunci un bolovan în prăpastie, îl auzi sărind din treaptă în treaptă, de 2, de 3...... de 30 sau 40 de ori, dând ştire urechii despre adâncimea înfiorătoare spre care coboară.

In peşteră trăesc vietăţi mărunte, cum astăzi nu se mai întâlnesc în locuri luminate de soare.

OCNA SIBIULUI — Nu departe de poarta dela Turnu-Roşu, Dacii şi Romanii au săpat o ocnă.

Pe atunci, nu erà obiceiul să se sape cotloane în pământ, ca să scoată numai stânca curată de sare, ci se curăţà mai întâi ţărâna de deasupra, apoi se săpa o groapă mare, iar robii cărau cu spinarea, treaptă după treaptă, drobii de sare.

Dar obiceiul acesta nu erà destul de chibzuit, căci groapa fiind descoperită, *ocna se umplea de apele ploilor* şi ale ninsorilor. Deaceea, azi se sapă întâi puţuri adânci, până
dai de sare, apoi înăuntru se fac în dreapta şi «în stânga cotloane, până ce ocna se lărgeşte *ca o biserică, uriaşă.* Din loc în loc, rămân stâlpi de sare, pentru ca bolta să nu se surpe pe capul lucrătorilor. — Se înţelege că drobii de sare nu mai sânt scoşi cu spinarea, ci cu scripetele. Tot cu scripetele lucrătorii sânt lăsaţi în ocnă dimineaţa şi scoşi afară seara; iar ocna, nefiind descoperită, ca gropile din vechime, munca se face mereu la lumina lămpilor.

Unele din ocnele cele vechi au fost părăsite, apa a umplut gropile, prefăcându-le în lacuri sărate, unde vin bolnavi să se scalde spre a se vindecà de unele boli. — Ocna Sibiului este o astfel de ocnă părăsită şi umplută de ape.

VIAŢA IN MARAMUREŞ. — Locuitorii închişi de veacuri în cetatea de munţi a Maramureşului, au rămas neamestecaţi cu alte neamuri. Prin obiceiuri, traiu şi îmbrăcăminte, ei ne amintesc încă pe strămoşii noştri, Daci. Casa o au făcută din trunchiuri întregi de brad. Peretele e cioplit, nu lipit cu lut sau văruit ca pe aiurea. Coperişul e din scânduri, şindrilă, sau chiar din pae. Ca îmbrăcăminte au pe cap, o căciulă numai de un lat de mână, ori o pălărioară pe care dela început o moaie în untură, ca să n'o pătrundă ploaia. Pe spate *guba,* o Sarică scurtă, depe care ploaia se scurge uşor. Cămaşa e tot scurtă şi făcută din cânepă groasă. Mijlocul îl au strâns într'o curea lată (chimir) cu 4, 5 cătărămi. In picioare poartă opinci. Din lemn, pe care-1 au la îndemână şi din belşug, îşi fac de toate: vasele (blidele), lingurile, cheile, până şi fierul de călcat rufele !

Singura lor nădejde, pentru trai, era păstoritul şi lucrarea lemnului. Dar hotarul cel nou i-a despărţit de ţinuturile bogate în păşune, iar lucrarea lemnului le aduce astăzi prea puţin câştig. Mulţi au hârtii vechi (diplome), care dovedesc cu prisosinţă că ei au stăpânit pământul Maramureşului, de sute şi sute de ani.)

PORŢILE-DE-FIER — La dreptul vorbind, din Olt până în Tisa, pământul românesc face un ţinut întreg, despicat în două prin valea unde curge Timişul spre miazănoapte, iar Cerna spre miazăzi. *Azi numai partea dinspre apus de Cerna se cheamă Banat*. Odinioară, însă, Banatul se întindea şi spre răsărit de munţii. (Până nu de mult, la Craiova erà un mare dregător ce se numea *Ban,* iar ţării dintre Olt, Dunărea şi munţi i se maiziceà şi Banatul Olteniei).

Ca să ajungă la Marea Neagră, Dunărea taie în curmeziş tot zidul Carpaţilor pela Porţile-de-Fier.

E aşa de strâmtă albia pe acolo, că uneori între munte şi apă, abia ai loc, unde să pui piciorul. Deaceea, împăratul Traian, când a venit cu răsboiu asupra Dacilor, a pus să se taie în câteva locuri un drum în stâncă. — Se vede şi până azi cum au scris soldaţii cu dalta în piatră, numele împăratului şi isprăvile lui.

Şi nu numai că e greu de mers pe mal, dar şi pe apă e *greu să treci, căci Dunărea nici până acum n'a putut roade toată temelia muntelui.* Colţii stâncilor es încă în fața apei. Valurile, izbindu-se de ei, spumegă întocmai ca şi cum ar fierbe. Când fluviul scade, colţii aceştia negri ţi se par ca un *gard uriaş,* pus înadins în curmezişul Dunării, să nu lase apa să se scurgă spre mare. — Deaceea se şi numeşte locul acela Porţile-de-Fier.

Trebuie sa fie meşter cârmaciul, care trece cu luntrea ori cu vaporul prin aceste porţi. O clipă dacă n'ar băgà de seamă, luntrea se preface în ţăndări, pierind în valurile înspumate ale fluviului.

JIUL IN MUNȚI — Cel care porneşte din Tg.-Jiu spre munţii ce se 'nalţă în faţă, înaintează de fapt pe un adevărat şes. Pe cât e de vălurită mai toată Oltenia prin dealuri şi coline ce se lasă spre brâul dunărean), pe atât e de neted ulucul cuprins între arcul Carpaţilor olteni şi lanţul de dealuri.

De cum ai pătruns în valea îngustă şi adâncă ce şi-a croit-o Jiul, priveliştea se schimbă. Deoparte şi de alta peretele se ridică atât de drept, în cât de abia se mai anină pe el câte un pâlc de brazi. Şoseaua e tăiată în stâncă şi se încovoae când spre dreapta, când spre stânga.

Alături, în adâncime, Jiul îşi mână apele izbindu-le şi clăbucindu-le de bolovanii ce-au fost purtaţi de departe, ori prăvăliţi de sus, depe clina priporoasă a muntelui.

Deasupra capului, dunga de cer aci e de un albastru limpede, aci întunecată cu nori de ploaie. Nu e de mirare să intri în vale cu linişte şi soare, iar peste câteva sute de paşi să se pornească vântul şi trâmbele de ploaie.

Dar după ce ai trecut de singuratecul schit al Lainicilor, după câtva timp se desluşesc adunate casele din Petroşani.. Petroşanii sânt vestiţi prin bogatele zăcăminte de cărbune ce cuprind. Se scoteau, de acolo, cam 700 de vagoane pe zi.

Azi se scoate mai puţin, căci singurul cumpărător de nădejde au rămase căile noastre ferate. Când însă drumul de fier ce se lucrează dealungul Jiului, va răspunde până, în valea Mureşului, atunci cărbunii dela Petroşani vor sosi mai repede şi mai ieftin în toate părţile ţării.

In pasul Jiului s'au purtat lupte grele între trupele noastre şi cele germane. Mulţi au sângerat ori au murit atunci, apărând vitejeşte această trecătoare ! In fruntea tuturor trebuie scris numele generalului Dragalina, bănăţean de felul lui !

CHEIA DÂMBOVICIOAREI — In lumea întreagă sânt rare priveliştile care să minuneze atâta pe drumeţ, ca valea adâncă dela *Cheile Dâmbovicioarei.*

După ce ai coborît din munţii Făgăraşului prin păduri pustii, şi după ce ai trecut pela gura unei peşteri întunecate, lăcaş străvechiu al urşilor, calea prinde a se lărgi, iar *Dâmbovicioara* ese la lumină lângă satul *Peştera Dâmbovicioarei.* Dar nu ţine mult lărgimea, şi valea se închide iarăşi; ai crede că râuşorul se ascunde în pământ, deoarece abia e loc pentru apă şi potecă; — e ca un şanţ uriaş, care a tăiat muntele până în temelie. Calea se pierde între cotiturile acestui şanţ, ca şi cum ar fi intrat în pântecele muntelui. Inainte, îndărăt, în dreapta, în stânga, se ridică păreţi înalţi de piatră, iar deasupra, stâncile, clădite unele peste altele în chip de turnuri, îşi ridică vârfurile lor ascuţite către cerul, ce abia se zăreşte ca o pată albăstrie.

Astfel mergi vreme de un ceas, având pe delături turnuri a căror înălţime îţi păinjăneşte ochii: brazii şi mestecenii, aninaţi pe vârfurile lor, ţi se par abià că nişte fire de iarbă. Ar fi destul să se surpe un singur turn, şi toată valea s'ar astupà, silind apa Dâmbovicioarei să se oprească în loc.

Vara tot ai un tovarăş — apa Dâmbovicioarei, care aleargă spumegând şi şopotind din bolovan în bolovan; dar iarna, când palatele acestea dărâmate s'au învelit cu zăpadă, iar undele râului încremenesc de ger, nici un graiu omenesc n'ar puteà să spună muţenia dătătoare de fiori a acestei pustietăţi măreţe.

In sfârşit, după umblet destul, începe iarăşi a se luminà. Valea prinde din nou a se lărgi, iar ochiul, obosit de atâta umbră, se odihneşte cu bucurie în priveliştea unei văi largi, unde Dâmbovicioara scapă de strâmtoarea *Cheilor* şi aleargă veselă înaintea sorei sale mai mari, Dâmboviţa.

Râul scapă, dar nu şi locuitorii rămaşi în satul *Peştera Dâmbovicioarei.*

Casele satului sânt resfirate pe povârnişurile munţilor. Dela o casă la alta, omul se zăreşte abia ca o păpuşă de mic. Peste iarnă, când cade zăpadă multă şi viscoleşte, vecinii nu se văd cu săptămânile.

VALEA PRAHOVEI. — Plecând din *Ploeşti,* o mare răscruce de căi ferate, în scurt timp te apropii de înaltul zid al munţilor Carpaţi. Şesul plin de *grâne,* de lanuri de *porumb* şi umbrit pe alocurea de *stejari* se îngustează pe încetul, apoi deodată dai cu ochii de o mare spărtură a muntelui, pe unde ese, ca dintr'o poartă, apa repede a Prahovei.

Cine intră prin această „poartă" în lunga vale a Prahovei, trebuie să zică rămas bun şi grâului şi pădurilor de stejar. Singur porumbul înaintează puţin în această vale răcoroasă şi, împreună cu el, înaintează pe albia râului şi nucii şi prunii, împodobind coastele dealurilor cu numeroase livezi. — Ai crede că numai din ogoarele de porumb îşi mai pot scoate hrana locuitorii acestui ţinut sterp.

Dar îndată bagi de seamă că te-ai înşelat.

Cum te apropii de *Câmpina,* vezi împrăştiate peste toate râpele dealurilor nişte coşuri înalte, mânjite de păcură până în vârf. Alături aşteaptă vagoane ciudate, în chip de *butoaie,* încărcând păcură din nişte *cazane* de fier. Negreala coşurilor şi mirosul gazului te vestesc că eşti aproape de marile puţuri de păcură dela *Câmpina* şi *Buştenari.*

Nici o mirare, dacă satul de odinioară al *Câmpinei* a ajuns astăzi un târg cu case frumoase, iar unele sate dimprejur sânt luminate cu electricitate, cum nu sunt aiurea multe oraşe mari.

Dar nu-i numai atât. Dacă sui valea, spre *Comarnic,* printre râpele aci roşii ca drojdia vinului, aci sure, dai de alt isvor de bogăţie. Din *piatra* dealurilor locuitorii scot *ciment* şi var, iar buna lor gospodărie se vede din casele cu două rânduri, la care Comarnicul n'ar fi ajuns poate multă vreme, dacă s'ar fi ajutat numai cu livezile de pruni şi cu slabele fânețe ale dealurilor sfâşiate de ape.

Dacă treci însă şi de Comarnic, valea se strâmtează de tot: se sfârşesc dealurile, se începe muntele şi, cu el, începe şi frigul. Prunii şi nucii se răresc; porumb nu se mai vede nicăiri; grădinile abia au câte un *cireş,* doi, iar vişinele şi cireşele se coc tocmai în mijlocul verii.

Acum te afli în mijlocul munţilor. Valea e aşa de îngustă că trenul trebuie să intre de mai multe ori prin cotloane săpate sub pământ *(tunele).*

Stâncile se înalţă drept spre cer; copacii abia se mai ţin printre crăpăturile pietrilor. E muntele adevărat: sălbatec şi neprielnic vieţii omului. Crezi că acuma începe hotărît sărăcia. Dar încă odată vezi că te-ai înşelat. Valea se lărgeşte din nou şi, pe neaşteptate, te afli înaintea unui oraş cu case mari şi împodobite ca palatele. E *Sinaia,* capitala de vară a Regelui. Intr'o vale tăinuită, se ascunde castelul *Peleş,* o podoabă rară între podoabele lumii întregi. De aci poţi privi muntele în toată măreţia sa. Jos, păduri întinse de *brad* şi de *fag,* iar sus vârfurile cu stânci pleşuve.

Nu de mult, în locul oraşului de azi erà numai o mănăstire singuratică; acuma, alături de oraşul cel frumos, puterea neobosită a apelor Prahovei a scos ca din pământ şi un mic orăşel de fabrici care se ţin lanţ: de ciment, de cherestea, de jinte, de var şi altele.

Și tot la fel găseşti la Buşteni, cu marea lor fabrică) de hârtie și de var, şi la Azuga — adevărat orăşel de fabrici: sticlă, postav, bere, cherestea, etc), făcând din valea aceasta, ţinutul cel mai bogat între toate văile munţilor noştri.

De bună seamă, cu vremea locuinţele omeneşti se vor îndesi şi la *Predeal* unde trenurile suie mai mult decât ori și unde în țara noastră.

BUCUREŞTII. —- Capitala României este aşezată pe malul Dâmboviţei. Privit de sus, oraşul se poate vedea cât de revărsat e în toate părţile. De întins se întinde grabnic, an după an. Capitala e în plină prefacere şi înfrumuseţare. Se îndreaptă, se lărgesc ori se pavează străzile vechi, se deschid altele noui. Palate măreţe şi trainice, zidite de curând, mai au încă alături căsuţe vechi, sărăcăcioase.

Capitala ţării are tot felul de şcoli, muzee, biblioteci, statui, grădini (printre care vestitul Cişmigiu), bănci (în frunte cu Banca Naţională), fabrici, prăvălii cu de toate!....

Pe străzile mai principale e o adevărată forfotă: trăsuri, tramvae, automobile, trec într'una în sus şi în jos. In Bucureşti locueşte Regele şi tot acolo stă şi Patriarhul Ţării. Aleşii tării aici se adună, ca să întocmească legile de care țara are nevoie.

Fiindcă oraşul e mare şi creşte într'una, s'a făcut de curând planul ca să fie pus în legătură cu Dunărea, prin abaterea Argeşului chiar prin Bucureşti. Astfel, pe apă, se vor putea aduce mai repede, mai uşor şi mai ieftin cele de trebuinţă locuitorilor după cum mărfurile fabricate în Bucureşti vor fi mai lesne transportate în restul ţării.

Turcii, ca să poată priveghia mai bine pe Domn, au hotărît ca Bucureştii, nu Târgovişte, să fie scaunul Domniei. Şi de atunci a rămas capitala ţării, deşi aşezarea, aproape de graniţă, în plin şes şi lângă o apă mică, nu e deloc potrivită pentru un oraş mare, şi mai ales pentru o capitală de ţară. (Unii s'au şi gândit, numaidecât după unire, la alegerea Braşovului drept capitală). Bucureştiul e un oraş străvechiu; azi stă în rândul întâi în ce priveşte numărul locuitorilor, aşezămintele de cultură, industria şi negoţul.

DELTA DUNĂRII. — Intrând în deltă, Dunărea se împrăştie pe un şes întins, împărțindu-și apele în mai multe brațe și gârle întortochiate, legate dcu o sumedenie de bălți.

Cât vezi cu ochii, câmpia deltei e acoperită numai cu stuf care, la adierea vântului, se pleacă întocmai ca un nemărginit lan de grâu. Pe alocarea se văd şi păduri de sălcii; dar din depărtare, ochiul abia le mai deosebeşte de stuful înalt ca pădurea şi pustiu ca şi dânsa.

Şi totuşi, câtă viaţă în pustietatea asta aşà de verde ! Las la o parte *peştii* nenumăratelor sale bălţi; dar mlaştinile încropite de căldura soarelui, forfotesc de *târâtoare,* de *broaște* şi de tot felul de *jivine* mărunte, care trăesc în nămolul apelor stătătoare. *Şerpii* se furişează până în colibe şi în case.

Şi în fiecare seară *ţânţarii* se ridică, în roiuri nenumărate deasupra apei, chinuind pe om şi vitele.

Şi, ca şi cum n'ar fi deajuns jivina din mlaştini şi oştirea nenumărata a ţânţarilor, delta mai scoate la iveală un duşman şi mai grozav, care odinioară primejduià întreaga noastră ţară. Pământul umed şi cald clocea mai în fiecare primăvara *lăcuste,* — multe ca nisipul mării.

Azi, soldaţii le ucid din primăvară, înainte de a le crește aripele. Dar mâna omului n'ar ajunge să stârpească gângăniile nenumărate din deltă. Cel de Sus i-a venit în ajutor, cu neamul binecuvântat al *păsărilor. Pelicanul* cu guşa cât o traistă, dintr'o singură înghiţitură prinde ca într'un năvod : peşti, broaşte, mormoloci, viermi..., şi tot ce se mai întâmplă, cărându-le pe uscat, unde îl aşteaptă puii săi lacomi. *Berzele,* cu picioarele lor înalte, pășesc prin bălţi culegând şerpii vânjoşi, pe care numai ciocul lor cel lung îi poate birui. *Stârcii, bâtlani, lișițele, găinușele...* îşi îngrijesc fiecare de partea lor, lăsând pe seama altor pasări mai mărunte ţânţarii, lăcustele şi tot soiul de gâzuliţe care vara umplu văzduhul.

In timpurile din urmă, grindurile mai înalte ale deltei au fost arate, iar grădinile de *gutui* şi *viile* fac din unele colţuri un adevărat raiu pământesc.

CODRU DINTRE PRUT ŞI NISTRU. — Cine pleacă din mijlocul Moldovei, dela Iaşi spre Chişinău, străbate între Prut şi Nistru un ţinut cu dealuri întocmai ca şi cele dintre Siret şi Prut. Culmea lor e aşà de netedă, încât poartă lanuri de grâne la fel cu cele din câmpie.

Dar în unele părţi, dealurile acestea sânt încă acoperite cu păduri. Deaceea, locuitorii au şi dat întregului ţinut numele de codru. E partea cea mai împodobită din mijlocul Moldovei. Pădurea e plină de isvoare: pe lângă stejari, codrul are *o* mulţime de tei — bucuria albinelor — iar în apropierea satelor sânt vii, întocmai ca cele de pela Cotnari, Nicoreşti şi Odobeşti.

Din nenorocire şi ostrovul acesta de verdeaţă a început a fi pustiit de vreo câteva zeci de ani, căci pădurile sânt tăiate pentru foc. Când însă drumurile se vor îndesi, locuitorii dintre Prut şi Nistru vor putea aduce *lemne* din Carpaţi, ca şi sare şi *petrol,* îndestulând astfel cu tot ce trebuie această frumoasă parte a ţării noastre, unde stăpânirea rusească înadins nu făcuse drumuri şi căi ferate.

MĂNĂSTIREA PUTNEI. — Unde se varsă *Putnişoara* în *Putna,* a ieşit Ştefan oel Mare dintre munţii acoperiţi cu brazi, ca să aleagă loc de mănăstire. Oprindu-se pe un picior de plaiu, s'a luat la întrecere cu ostaşii săi: a ochit cu arcul, şi săgeata s'a frânt într'un paltin. „Acolo va fi altarul, a zis falnicul monarh”„ închinându-se cu evlavie şi mulţumind lui Dumnezeu pentru biruinţa asupra duşmanilor.

Acolo s'a zidit apoi frumoasa mănăstire a Putnei, înconjurată de ziduri. Şi tot acolo, când a sosit sfârşitul, marele Voevod a fost îmmormântat de vlădici, de boieri şi de oştenii săi cu plângerea poporului întreg. „Şi 1-a plâns toată suflarea Moldovei, ca pe un părinte, şi i s'au închinat ca unui *sfânt* pentru faptele lui cele mari şi vitejia lui de nimeni biruită până, la adânci bătrâneţe".

Sub o lespede de marmură, scrisă din porunca lui, de când erà în viaţă, odihneşte Ştefan al Moldovei, iar anul morţii nici până acum n'a fost scris pe piatră. Alături sânt mormintele soţiei şi ale fiilor săi, iar pe ziduri stau vestminte scumpe şi odoare lucrate chiar de mâna Doamnei Sale.

— SFÂRŞIT —

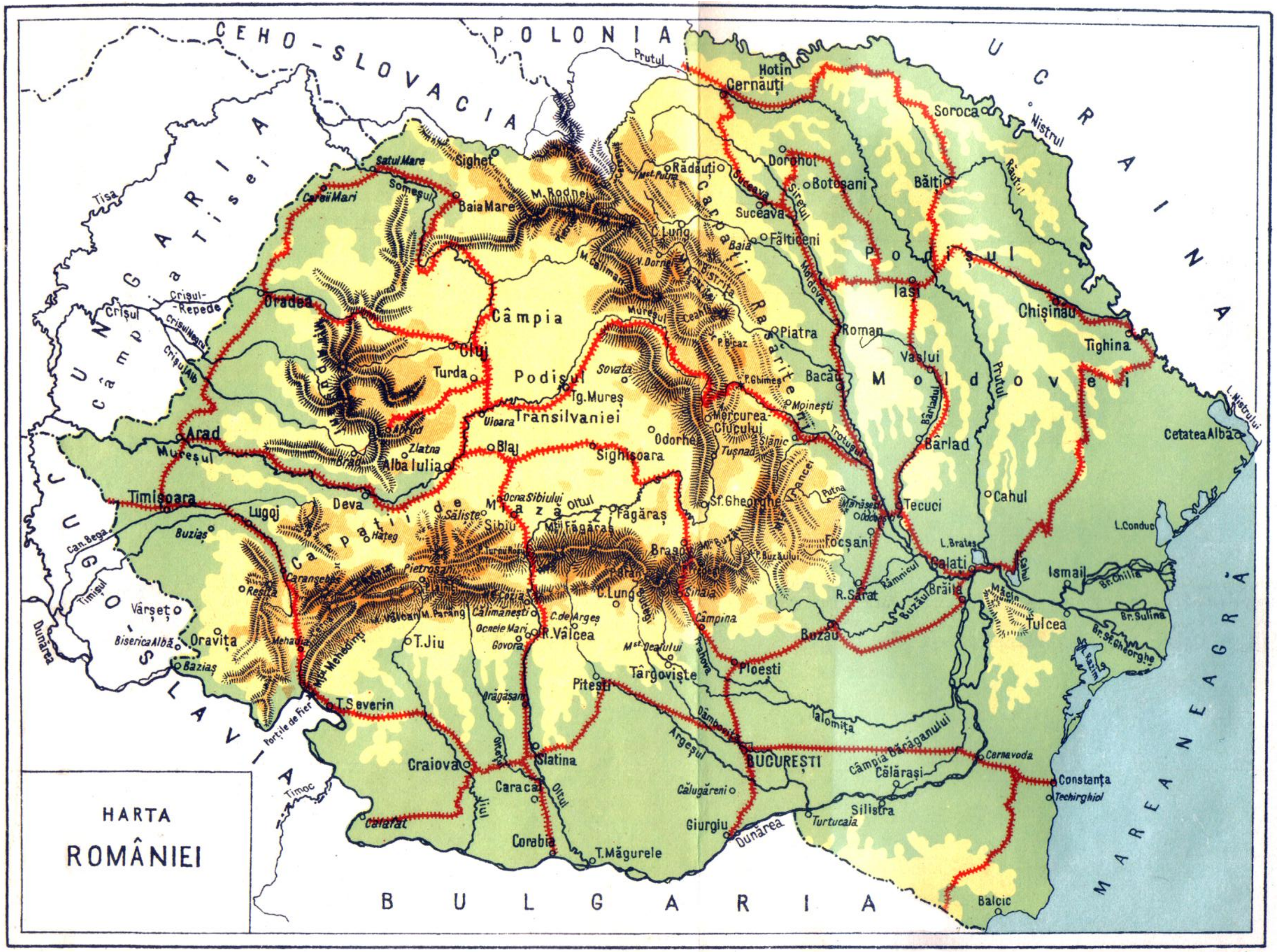
HARTA
ROMÂNIEI
CEHO-SLOVACIA
POLONIA
UCRAINA
UNGARIA
JUGOSLAVIA
BULGARIA
MAREA NEAGRĂ
Câmpia Tisei
Carpații Răsăriteni
Carpații de Miazăzi
Câmpia
Podișul Transilvaniei
Podișul Moldovei
Câmpia Bărăganului
Hotin
Cernăuți
Soroca
Nistrul
Răutul
Prutul
Tisa
Satul Mare
Sighet
Careii Mari
Someșul
Baia Mare
M. Rodnei
Rădăuți
Suceava
Dorohoi
Botoșani
Bălți
Fălticeni
C. Lung
Baia
Siretul
Moldova
Iași
Chișinău
Tighina
Crișul Repede
Crișul
Crișul Negru
Crișul Alb
Oradea
Cluj
Turda
Piatra
Roman
Bacău
Vaslui
Moinești
Mureșul
Ceahlău
Bistrița
P. Bicaz
P. Ghimeș
Sovata
Tg. Mureș
Uioara
Arad
Blaj
Alba Iulia
Zlatna
Odorhei
Mercurea-Ciucului
Tușnad
Slănic
Trotușul
Bârladul
Bârlad
Cetatea Albă
L. Nistrului
Timișoara
Deva
Lugoj
Sighișoara
Ocna Sibiului
Oltul
Făgăraș
Săliște
Sibiu
Sf. Gheorghe
Putna
Mărășești
Odobești
Tecuci
Cahul
L. Conduc
Buziaș
Can. Bega
Hațeg
Brașov
Focșani
Galați
L. Brates
Ismail
Br. Chilia
Timișul
Reșița
Caransebeș
Petroșani
Vulcan
M. Parâng
Călimănești
C. de Argeș
C. Lung
Sinaia
R. Sărat
Râmnicul
Buzăul
Brăila
Măcin
Tulcea
Br. Sulina
Br. Sf. Gheorghe
Razim
Dunărea
Vârșeț
Biserica Albă
Oravița
Baziaș
Mehadia
Mt. Mehedinți
T. Jiu
Ocnele Mari
R. Vâlcea
Govora
Mt. Dealului
Câmpina
Prahova
Buzău
Ploești
Pitești
Târgoviște
Drăgășani
Dâmbovița
Ialomița
Porțile de Fier
T. Severin
Timoc
Craiova
Slatina
Jiul
Argeșul
BUCUREȘTI
Călărași
Cernavoda
Constanța
Techirghiol
Caracal
Călugăreni
Calafat
Corabia
T. Măgurele
Giurgiu
Silistra
Turtucaia
Balcic

MEHEDINȚI CL. III

«SCRIITORII ASOCIAŢI»

APOSTOL D. CULEA, subdirector al învățământului primar, scriitor, ION DONGOROZI, profesor şi literat, OCTAVIAN GOGA, literat, membru al Academiei Române, S. MEHEDINȚI, profesor universitar, membru al Academiei Române, scriitor, GH. D. MUGUR, inspector g-ral cultural, scriitor, D. TEODOSIU, profesor de pedagogie, preşed. Asociației Profesorilor de Pedagogie, scriitor didactic ; D. V. TONI, preşedintele Asociației învăț., scriitor didactic şi misionar cultural., V. VOICULESCU, medic şi literat.

Cărţile şcolare ale „Scriitorilor Asociaţi"

Abecedar p. I colorat pentru sate
„ p. I „ oraşe
„ p. II „ „ sate
„ p. II „ oraşe

Cetire cl. II, III, IV ilustrate

Gramatică cl. III ilustrată
„ cl. IV ilustrată

Geografie cl. III ilustrată
„ „ IV ilustrată

Aritmetică cl. I, II, III, IV ilustrate

Caet de Caligrafie p. cl. I, II, III, IV

Caet de desemn p. cl. I, II, III, IV

Toate manualele aprobate de Ministerul Instrucţiunii şi al Cultelor, au apărut in editura „SCRISUL ROMÂNESC” S. A. Craiova.

Aceste manuale se află de vânzare la toate librăriile, unde nu se găsesc se va cere librarului respectiv să le comande Instit. de editură „SCRISUL ROMÂNESC S. A. Craiova.

27232. 15. I. 31.

PREȚUL LEI 52. ~

Taxa timbrului
didactic de 5% pentru
acest manual s’a plătit direct
Casei Corpului didactic
conform deciziunei No. 4684 1927.